

HENRIK IBSEN

CASA DE NINES

TRADUCCIÓ DE FELIU FORMOSA

Institut del Teatre

Diputació del Barcelonès

Henrik Ibsen, poeta i dramaturg, va néixer a Skien (Noruega) el 1828 en una família acomodada. Fill d'un comerciant de llestes, enèrgic i actiu, el 1836 la família ha de traslladar-se per necessitat a una petita finca als afores de Skien. La Revolució del 1848, les insurreccions d'Hongria i la guerra germanodanesa el trastolben i el mouen a pensar. El 1850 ingressa a la universitat de Cristiania i el 1851, com a director, al Teatre Nacional de Bergen. El 1858 assumeix la direcció del Teatre Noruec de Cristiania. El 1864 abandona el país i se'n va a viure a Itàlia, on escriu *Brand* (1865) i *Peer Gynt* (1867). El 1868 es trasllada a Alemanya, on resideix fins al 1891; hi escriu les obres *Casa de nines*, *Espectres*, *Un enemic del poble*, *La dama del mar* i *Hedda Gabler*. Instal·lat definitivament a Cristiania, continua escrivint. El 1901 emmalalteix i mor el 1906.

COL·LECCIÓ POPULAR DE TEA

CLÀSSIC UNIVERSAL

HENRIK IBSEN

CASA DE NINES

TRADUCCIÓ DE FELIU FORMOSA

PRÒLEG DE JOAN CASAS

POSTFACI DE JOSEP M. CARANDELL

Institut del Teatre

Diputació de Barcelona

INSTITUT DEL TEATRE
DE LA DIPUTACIÓ DE BARCELONA
Director: Pau Monterde

BIBLIOTECA POPULAR DE TEATRE CLÀSSIC UNIVERSAL
Director de la col·lecció: Josep M. Carandell

Comissió de Publicacions:
Montserrat Álvarez-Massó
Carles Batlle
Sergi Belbel
Josep M. Carandell
Francesc Castells
Feliu Formosa
Jaume Melendres
Pau Monterde
Francesc Rodellas

Títol original: *Et dukkehjem*
© de la traducció: Feliu Formosa, 1997
Disseny gràfic: SDD

Primera edició: gener, 1997

Propietat d'aquesta edició (inclòs el disseny de la coberta):
Institut del Teatre de la Diputació de Barcelona
Carrer de Sant Pere més baix, 7. 08003 Barcelona
Telèfon: 268 20 78. Fax: 268 10 70

Impressió: Liberdúplex, s.l.
Dipòsit legal: B-620-1997
ISBN: 84-7794-502-0

Exemplar no venal

NORA A VOL D'OCELL

1. Henrik Ibsen va néixer a la ciutat noruega de Skien l'any 1828, i va morir a Cristiania —avui dia Oslo— el 1906.

Les seves primeres provatures literàries i dramàtiques no van passar de tenir un ressò discret, i en més d'un cas van ser fracassos rotunds. L'èxit no va arribar a Ibsen fins al 1866, amb la publicació del poema dramàtic *Brand*, que el va convertir en un home famós i va dissipar l'espectre de les dificultats econòmiques.

Les figures de *Brand* i de *Peer Gynt* (1867), contradictòries, gairebé simètriques, imatge el primer de l'individualisme radical que tot ho vol sotmetre a la voluntat, al preu que sigui, i arquetip el segon de l'home que fuig eternament del seu deure, del seu voler i de la realitat, desenvolupen tots els grans temes que l'autor ja havia volgut presentar a la seva provatura juvenil *Catilina* (1850). En paraules del mateix Ibsen: «la contradicció entre allò que hom desitja i allò que és possible, que és al mateix temps la tragèdia i la comèdia de la humanitat i de l'individu».

La passió ibseniana per l'individualisme el decantarà amb els anys cap a uns punts de vista molt propers a l'anarquisme. Així l'11 de febrer de 1871 escriu, en una carta al crític danès Georg Brandes: «Enterreu la noció d'Estat, presenteu el consentiment lliure i tot allò que s'hi vincula en l'ordre espiritual com l'única condició necessària per a una agrupació, aquest seria el punt de partida d'una llibertat que tingués algun valor».

Però Ibsen trigarà a trobar un mecanisme dramàtic adequat per donar forma a les seves idees. Al díptic *Emperador i Galileu* (1873) pesa massa la filosofia. Durant quatre anys no escriurà res, fins que el 1877, amb *Els pilars de la societat*, inaugura la sèrie dels anomenats «dramas contemporanis».

Personatges situats en un temps present, situacions realistes, diàlegs versemblantment «naturals», encara que sovint siguin declaracions de principis, la presència del passat, sempre ineludible, com a equivalent laic i positivista del fat, una mecànica dramàtica molt més deutora de l'admirat Scribe de la seva joventut del que fins ara s'ha volgut reconèixer, un tractament en profunditat dels personatges secundaris, una defensa arrauxada de l'individualisme contra les formes col·lectives de l'opinió i de la moral, i la denúncia de la hipocresia que comporten aquestes formes. La «fórmula Ibsen» està servida. I és tan clara en la seva concepció —si més no en aparença—, i respon a unes necessitats històriques tan fondes i tan sentides, que donarà lloc arreu d'Europa a una càfila de glossadors «més ibsenians que el mateix Ibsen». (A Catalunya, per exemple, aquest teatre trobarà un sòl abonat en els afanys regeneracionistes de la joventut de finals de segle. Des de catòlics descontents amb la societat, com Joan Maragall, fins a anarquistes de saló o d'acció directa, passant per un crític d'extraordinària acuitat com va ser Josep Yxart, tots cantaran la glòria del noruec.)

Però, com sol passar, Ibsen no era ibsenià. Les seves últimes peces reprenen el conflicte entre l'individualisme i les renúncies que fan possible la petita felicitat de l'amor humà, i traspuen una enorme tristesa. Potser perquè l'autor sentia que no l'havia trobada, aquesta felicitat petita a la qual tenia dret.

La devia trobar, la seva Nora?

2. *Casa de nines* va ser, segons tots els indicis, la primera peça d'Ibsen que es va estrenar en català. Ho va fer al

teatre Gran Via de Barcelona la companyia de l'actor Antoni Tutau (que mig any abans ja havia presentat, en castellà, *Un enemigo del pueblo* al teatre Novetats), seguint una versió de Josep Maria Jordà que duia el títol de *Nora*. Tot això passava a finals de novembre de 1893, quan tot just feia tres setmanes que havia esclatat la bomba del Liceu.

Nora no va ser cap èxit, i sembla que només se'n van donar tres funcions. No sé el nom de l'actriu que va interpretar el paper protagonista.

Sí que sé, en canvi, que ni l'Antoni Tutau ni l'Enric Guitart, potser els primers còmics d'ofici que van acceptar el risc de portar Ibsen als escenaris catalans, encara no han tingut el reconeixement històric que es mereixen, i que el seu nom només apareix d'una manera marginal als nombrosos estudis acadèmics que s'ocupen del modernisme. Aquesta acostuma a ser, molt tristament, la sort dels actors.

3. En Feliu Formosa, a la intervenció que va fer l'any 1985 al Congrés Internacional de Teatre de Catalunya, lamentava que «el nombre de traduccions d'Ibsen no sembla correspondre a la influència exercida pel dramaturg entre nosaltres».

Quan deia això, en Feliu Formosa ja havia traduït *Hedda Gabler*, per al muntatge que en va fer el Teatre Lliure l'any 1978. I en la dècada que s'ha escolat des d'aleshores encara havia d'intervenir, amb dues traduccions més, en l'intent de vivificar la incorporació d'Ibsen al repertori català: *Espectres* (publicada en aquesta mateixa col·lecció l'any 1989) i ara aquesta *Casa de nines*.

Convé remarcar que, en tots tres casos, es tracta de traduccions destinades a l'escenari, vinculades amb projectes concrets de posada en escena. Això fa que a les exigències

bàsiques de rigor i fidelitat de qualsevol traducció, s'hagi d'afegir la preocupació per la vitalitat concreta, per allò que podríem anomenar la «viabilitat actual» de la llengua emprada. La llengua d'una traducció teatral, per ser eficaç, ha de ser discreta com el contrabaix d'una orquestra, ha de ser aquella eina imprescindible que tanmateix no es fa notar.

La fidelitat i el rigor de la traducció que en Feliu Formosa ens dóna de *Casa de nines* les ha ponderades l'actriu noruega Juni Dahr, que n'ha dirigit la recent posada en escena. De la seva «discreció» en poden donar fe els espectadors que ja l'han vista.

Malgrat això, l'observació que feia en Feliu Formosa el 1985 continua sent rellevant. Ens cal una incorporació total de l'obra dramàtica ibseniana, amb traduccions pensades per a l'escenari que completin les iniciatives puntuals de Rodolf Sirera (*La dama del mar*), Jem Cabanes (*Un enemic del poble*, *John Gabriel Bortzmann*) i el mateix Formosa.

4. Imaginem-nos un Torvald Helmer que mai no hagués estat malalt, per al qual la seva esposa Nora no hagués hagut mai de contreure deutes d'amagat, ni de falsificar cap signatura.

Si algun dia, per raons de treball, però abans d'obtenir el càrrec de director del banc, aquest Torvald Helmer s'hagués hagut d'allunyar una temporada de casa, segurament hauria escrit a la seva esposa una carta si fa no fa com aquesta:

Allà on vaig em sento estranger; enlloc no em trobo a casa, em falten els teus bracets i els llavis ardents i menuts plens de tendresa i de delícies. Com he pogut viure sol, sense tu, petita meva, alosa meva? Sense tu ja no sé què valc, i he perdut el gust per treballar i la joia de viure.

I la Nora a la seva resposta hauria dit:

Em pregunto si tu m'estimes tant com jo t'estimo a tu. Consta'm sense pèrdua de temps. Mil petons de la teva nina.

Però de retorn a casa, instal·lat finalment en el seu càrrec bancari, progressivament adaptat a la rutina matrimonial, el nostre Torvald s'hauria vist del tot absorbit per la feina, i cada dia més distanciat dels encisos de la tarantella i de la vida familiar, cada dia més embafat per la dolcesa del caràcter de la Nora, per l'afecte de la seva nina.

Fins que en un moment determinat hauria redactat, amb el seu metòdic esperit de banquer, aquest estricte codi conjugal:

A. 1. T'encarregaràs que la meva roba estigui sempre endreçada.

2. T'ocuparàs que em serveixin tres àpats diaris al meu despatx.

3. El meu dormitori i el meu despatx estaran sempre en ordre, i ningú fora de mi no en tocarà res.

B. Renunciaràs a tota relació personal amb mi, llevat de les necessàries per mantenir les aparences socials. En concret, no reclamaràs que següi amb tu a casa, ni que surti de viatge en la teva companyia.

C. Et comprometràs de manera explícita a observar els punts que segueixen:

1. No esperaràs cap afecte de mi, i no me'n faràs retret.

2. Contestaràs immediatament quan t'adreci la paraula.

3. Abandonaràs la meva cambra o el meu despatx sense cap dilació i sense rondinar quan jo t'ho demani.

4. No em denigraràs davant els ulls dels meus fills, ni de fet ni de paraula.

I vet aquí que amb això n'hi hauria prou. Prou perquè la Nora se n'afartés. Sense cap «delicte» secret, només per cansament, arribem al mateix desenllaç del drama d'Ibsen, al gran cop de porta, a la marxa de la Nora de casa.

Però amb una diferència que hauria agradat al públic

alemany de finals del segle passat, que va obligar Ibsen a escriure un desenllaç alternatiu: aquesta Nora no se'n va anar de casa tota sola. En va marxar amb els seus fills.

En aquest cas sí que sabem les coses que van passar després del cop de porta. En Torvald, al cap de poc, es va tornar a casar amb una cosina seva. Més jove, és clar. Era un home que sempre havia dit que no creia gaire en la llibertat humana, en el sentit filosòfic de la paraula. Que trobava la seva inspiració en aquesta frase de Schopenhauer: «Un home pot fer allò que vulgui, però no pot voler allò que vulgui», i que amb això justificava els seus actes.

No se sap ben bé si la segona provatura matrimonial va ser gaire satisfactòria. És possible que no, perquè anys a venir en Torvald comentaria amb un amic que el matrimoni segur que se l'havia inventat algun porc sense gens ni mica d'imaginació.

Els textos citats, les referències, són autèntics. Però la dona d'aquesta història no es deia Nora, diguem la veritat. Es deia Mileva Maric i havia estat una brillantíssima estudiant de ciències físiques, carrera que va abandonar quan va tenir els fills.

I el seu marit no era banquer ni es deia Torvald Helmer. També era físic, i es deia Albert Einstein.

Einstein havia nascut el 1879. El mateix any que Ibsen va estrenar *Casa de nines*.

5. La seqüència inicial de la pel·lícula *Hannah i les seves germanes*, de Woody Allen, representa la trobada familiar i el dinar d'un Dia d'Acció de Gràcies a casa de la Hannah, a Nova York.

Quan ja tothom és a taula —la càmera ens mostra un pla general, pres des d'un nivell més elevat que els caps, a l'extrem de taula oposat a aquell on seuen la Hannah, el seu marit i el seu pare— el pare de la Hannah reclama l'atenció de tots els presents i pren la paraula:

EL PARE, *després de fer l'alabança de la Hannah com a cuinera...*
I ara la felicitem pel seu triomf meravellós d'aquest any, el seu gran èxit a *Casa de nines*.

LA MARE: Jo també vaig fer el paper de la Nora... no m'agradaria dir-vos quin any... i és molt difícil comportar-te com l'esquirol d'en Torvald sense convertir-te en una cretina (*rialles*). Bé, crec que Ibsen hauria estat molt orgullós de la nostra Hannah.

Aplaudiments i remor generalitzada d'aprovació.

HANNAH: No ho sé, però he tingut molta sort. Quan vaig tenir els nens vaig decidir deixar de treballar i dedicar-me només a la família. I m'he sentit molt, molt feliç. Però al meu interior sempre estava esperant que m'oferissin una obra que em temptés de tornar al teatre (*se sent la veu del marit que diu «Sí»*), encara que només fos un moment. De manera que, com que aquest desig ja ha estat satisfet, ara puc tornar a allò que em fa més feliç.

Així doncs, tant la mare com la filla, totes dues actrius, han representat el paper de Nora a l'escenari. Però té gaire a veure la Nora amb les seves vides? Amb les seves vides reals?

La mare, malgrat tenir tres filles, mai no va renunciar a la seva feina d'actriu, ni mai no es va separar del marit. No va clavar el cop de porta de la Nora. Però la mateixa Hannah, en una altra seqüència, resumeix el matrimoni dels seus pares dient que ha estat «un seguit interminable d'infidelitats i d'acusacions mútues». La carrera artística de tots dos no ha passat de ser mediocre, i la dona, a les portes de l'ancianitat, no para de beure alcohol i de rondinar.

Potser hi ha més punts de contacte entre el personatge de la Hannah i el de la Nora? Tampoc. El seu marit és assessor financer i ella ha abandonat la carrera d'actriu i s'ha quedat a casa a fer-se càrrec de la família. Tot això podria fer pensar en un cert paral·lelisme amb el banquer Torvald Helmer i la Nora, convertida en nina de la casa. Però no és així. La Hannah es fa càrrec de la família en un sentit am-

pli: no tan sols dels dos fills que ha tingut d'un matrimoni anterior, sinó també de donar suport emocional —i material si convé— a les seves germanes, i d'ajudar a mantenir el precari equilibri de la vida dels seus pares. No en té res, la Hannah, del personatge irresponsable i infantilitzat de la Nora d'Ibsen. La Hannah és una dona madura, mestressa dels seus sentiments, capaç de ser independent econòmicament —com ho demostra el seu recent èxit teatral—, altament responsable, a la qual retrauran si de cas la seva força, que «dóna tant que sembla que no necessiti res», cosa que arriba a incomodar la gent que l'envolta.

La pel·lícula transcorre al llarg de dos anys. Durant aquest temps el marit de la Hannah comet adulteri amb una de les seves cunyades, la Lee, sense que la seva dona arribi a saber res de l'episodi. El matrimoni de la Lee es desfà, ella torna a la universitat i troba allà un nou amor. La tercera germana, la Holly, que havia menat una vida desordenada i bohèmia fent petits papers d'actriu i feines eventuals, es descobreix un insospitat talent de guionista a còpia de ficcionalitzar la seva pròpia vida i el seu entorn familiar, i acaba enamorant-se del primer marit de la Hannah, amb el qual es casa i de qui es queda embarassada. Els pares continuen amb les seves eternes discussions, amb la seva eterna sensació de fracàs, continuen les borratxeres eternes de la mare.

I tornem a la taula del Dia d'Acció de Gràcies, el quart dijous del mes de novembre, dos anys després del primer sopar. No ha passat res. Tot està en ordre. Els sentiments han trobat un altre equilibri, segurament precari, segurament inestable, però ben real.

Era gratuïta la referència a Ibsen, la referència a *Casa de nines* de la primera seqüència? Pura decoració cultural? No. De cap manera. És més, en un cert sentit la pel·lícula de Woody Allen és un homenatge a Ibsen i una glossa actual de la seva obra.

Allen busca el rostre actual de la Nora. La prolongada infantilització de la dona sotmesa a la lògica (que no vol dir necessàriament la tutela) masculina —és a dir un dels aspectes de la Nora ibseniana— apareix, en dues variants, en les figures de les germanes menors de la Hannah: Lee surt de la dependència de l'alcohol i va a parar a un «matrimoni pedagògic» amb un artista, que per edat podria ser ben bé el seu pare, i que pretén «ensenyar-li tot allò que sap». L'episodi adúlter amb el cunyat li permetrà, si més no, trencar aquesta dependència i intentar buscar la seva pròpia persona. Holly, que mai no abandona la dependència familiar (en forma dels diners que constantment demana a la seva germana-mare Hannah), viu una prolongada adolescència fins que troba una forma de maduració personal en l'escriptura, i aquesta maduració li permet intentar el matrimoni amb Mickey, precisament l'exmarit de la seva germana gran.

Allen, espectador del final del mil·lenni, no creu en el determinisme reduccionista que informava el «teatre d'idees» de la darrerria del XIX. Entre els dos finals de segle han passat moltes coses, entre elles la psicoanàlisi. A la comèdia —ja no és un drama— que Woody Allen ens proposa, la mentida (l'ocultació de l'episodi de l'adulteri) no tan sols no «infecta» la família, sinó que serà gràcies a la mentida que Hannah i la seva parella trobaran una forma possible d'estabilitat. Hannah intueix que al seu marit li passa alguna cosa, i el fet de «no saber què és» farà que ella, la dona forta per excel·lència, se senti per primera vegada feble i vulnerable. Era la vulnerabilitat i la feblesa que necessitava el cagadubtes del seu marit per afirmar el seu amor per ella —que mai no ha deixat de sentir— sobre alguna forma d'orgull masculí.

Però roman intacte, ja ho veiem, d'un final de segle a l'altre, allò que Ibsen resumia en les primeres frases de l'anotació que va fer al seu dietari el 19 d'octubre de 1878, a

Roma, quan començava a perfilar l'escriptura de *Casa de nines*:

Hí ha dues menes de norma moral, dues menes de consciència: una en l'home i una altra de completament diferent en la dona. Entre si no s'entenen.

I encara no ens entenem.

6. Lou Andreas-Salomé (1861-1937) va dedicar tota la vida a lluitar per ser una persona autònoma, independent, sense haver de renunciar a la seva condició de dona. Coherentment amb això, tot el seu esforç intel·lectual (una vintena de llibres, més d'un centenar d'articles, una correspondència monumental amb Rainer Maria Rilke, amb Friedrich Nietzsche, amb Sigmund Freud) es va orientar a reflexionar sobre el tema de l'origen i de la constitució del subjecte en la seva identitat sexual. És a dir, de la persona-home, de la persona-dona.

Aquesta extraordinària persona-dona va escriure tot un llibre dedicat a les heroïnes d'Ibsen: la Nora de *Casa de nines*, la senyora Alving d'*Espectres*, la Hedwig de *L'ànec salvatge*, la Rebecca de *Rosmersholm*, l'Elida de *La dama del mar*, la Hedda de *Hedda Gabler*. Un llibre on les diverses anàlisis conflueixen en una faula final (sí, una faula, un conte), que dóna sis respostes diferents a la pregunta de si «per a un ocell de la natura és una tragèdia, necessàriament i amb tota certesa, el fet de veure's tancat en unes golfes». La part de la faula que planteja la resposta de la Nora diu això:

Tal vegada, com un ocellet indefens, va ser robada del niu maternal i posada entre els animals domèstics. Crescudada sense cap mena de coneixement de la seva naturalesa autèntica i de la seva llar original, i envoltada de constants aviciadures i de tractes preferencials, s'entreté innocentment a les golfes, que són com una cambra de jocs, ampla i alegre. Allò que descobreix aquí, a través dels ulls d'un ocell salvatge, no fa la impressió de ser un món real, més aviat sembla una imitació artificial del món, que li serveix

d'agradable territori de jocs ple de joguines acolorides per als seus esforços infantils. Així, de mica en mica es va adaptant. Però fa por quan arriba l'estació que les tempestes repiquen damunt les clara-boies, i quan les arriben a trencar i a obrir amb una ventada de força abrupta, que revela sobtadament a l'aneguet salvatge una visió del cel i de la terra. Amb la primera inundació de llum indecisa que li cau al damunt, també arriba el record i el reconeixement. Amb el primer corrent d'aire que irromp a la incòmoda habitació de parets de fusta, també s'esmuny allò que sembla una salutació provinent d'una distància intuïda; és com l'alenada fragant d'una llar originària que roman lluny, més enllà de totes les teulades de la ciutat amb el fum de les seves xemeneies, més enllà de totes les golfes i de totes les presons. Ella encara no sap on és casa seva, només sap que no pot ser aquí; i aleshores el seu instint irrenunciable i un desig de poder profund i poderós posen en moviment les seves ales. I aviat ja no es tracta de preguntar-se si aquelles ales mancades de pràctica podran sostenir l'ànec salvatge ni de si hi ha algun camí allà al davant, a través de la distància que s'escurça; ni tampoc es tracta d'allò que queda enrere —el malestar i la tristesa dels altres, la seva ràbia o ferotgia— perquè l'ànec silenciosament bati les ales volant a través d'allò que és desconegut i incommensurable, canviant l'ampla sala de jocs pel Tot.»

A les seves memòries, Lou Andreas-Salomé va deixar escrit això altre: «El món no et regalarà mai res, creu-me. Si vols tenir una vida teva, roba-la».

7. L'extraordinària força de projecció, la supervivència de la figura de la Nora en el nostre imaginari, no és conseqüència de la capacitat del personatge de reflectir ningú, de convertir-se en mirall simbòlic de cap dona real. En això més aviat té raó la mare de la Hannah de Woody Allen: imitar el seu comportament implica el risc de tornar-se una cretina. Plató, a la seva *República*, ja ens va advertir dels perills que comportava la imitació, i per això va foragitar la poesia dramàtica de la seva ciutat ideal.

La força de la Nora no es deriva de la seva condició de reflex simbòlic d'allò que hi ha, sinó de la seva condició

de reflex *d'allò que no hi ha*. I les imatges d'allò que es defineix per l'absència són el desig i la por: en aquest cas el desig profund, la necessitat d'autonomia de les dones; la inquietud profunda, la por dels homes a perdre la nostra «raó de ser». Aquest és el motor dels escàndols que van acompanyar les representacions de *Casa de nines* al llarg de les dues darreres dècades del segle passat.

Però ara que aquesta remor ja s'ha temperat, que el cop de porta només ressona com un eco molt distant, potser podríem donar un cop d'ull a l'altra figura femenina de *Casa de nines*, que s'ha passat més d'un segle amagada en la seva condició de personatge secundari: l'amiga de la Nora, és a dir la senyora Linde, Kristine Linde.

La senyora Linde és la figura de la dona que ha assumit la seva condició vicària, i per a la qual la vida només té sentit si és una «vida per als altres». Per recuperar aquest sentit de la vida —perdut després de la seva viduïtat, de la mort de la mare malalta, de la independització dels germans petits— la Kristine proposarà a en Krogstad que reprenquin la seva antiga relació i que es casin, i desencadenarà sense voler la discussió final entre la Nora i en Torvald, i la seva ruptura.

La Nora i la Kristine no mantenen només la relació que hi ha entre un personatge principal i un de secundari: són dues figures antagòniques, i en un cert sentit complementàries. És l'acceptació de l'una la que dóna sentit a la renúncia de l'altra, és la claredat de la funció que l'una fa seva la que dóna la mesura de la buidor funcional que s'obre davant de l'altra, un espai buit on tot està per fer, per construir. El drama real comença allà on la funció s'acaba. Després del cop de porta, la Nora descobrirà el valor d'unes altres paraules que també va deixar escrites Lou Andreas-Salomé: «Tota crida a la llibertat està condemnada si es queda en la negació, sense arribar a definir la pròpia regla de conducta». La Kristine té la seva regla de conducta, però no la negació que la faria lliure. La Nora té la negació,

però la regla de conducta l'haurà de descobrir, l'haurà de definir. La dialèctica que aquests dos pols dibuixen és la que ha marcat el combat de les dones d'aquest segle, i la contradicció continua sense resoldre's.

La Hannah de Woody Allen, per exemple, malgrat els seus èxits a l'escenari, no continua «desvivint-se» com la Kristine?

És possible un «viure» en femení, sense «desviure's»?

JOAN CASAS

CRONOLOGIA

- 1828 Neix el 20 de març a Skien, fill del comerciant Knut Ibsen i de la seva muller Marichen, en el si d'una família nombrosa.
- 1835 La família es trasllada a Venstøp. El pare s'ha arruïnat i ha començat a beure. La mare deriva cap al misticisme. El matrimoni acabarà separant-se.
- 1844 És enviat a Grimstad, a treballar d'aprenent en una farmàcia.
- 1848 Autodidacte. Es prepara per als exàmens de batxillerat. Compon versos sobre les agitacions populars. Comença a escriure *Catilina*, el seu primer drama.
- Moviments revolucionaris a diversos països.
Marx i Engels: *Manifest del Partit Comunista*.
- 1850 Es trasllada a Cristiania. Publica, amb pseudònim, *Catilina*. La peça és refusada pel Teatre de Cristiania. Escriu *El túmul del guerrer*. Col·labora a la premsa. Triomf de la contrarevolució a Europa.
- 1851 Edita el setmanari satíric *Andbrimner*, amb Botten-Hansen i A.O. Vinje. Es trasllada a Bergen on treballa per al teatre local.
- 1852 Viatge d'estudis a Copenhaguen i Dresden.
- 1853 *La nit de Sant Joan*, comèdia fantàstica inspirada en Shakespeare.
- 1854 *La senyora Inge d'Østraat*.

- 1855 *La festa de Solhaug.*
- 1856 Escriu *Olaf Liljebrans*, peça lírica inspirada en cançons noruegues, que fracassa.
Coneix Suzannah Thoresen.
Neix Sigmund Freud.
- 1857 *Els guerrers de Helgoland.* Se'n va a Cristiania. En la direcció del Teatre de Bergen el succeeix Bjørnstjerne Bjørnson.
- 1858 Matrimoni amb Suzannah Thoresen. Director artístic del Teatre Noruec de Cristiania (creat per competir amb el Teatre de Cristiania, de tradició danesa).
- 1859 El 23 de desembre neix el seu fill Sigurd. Dificultats econòmiques.
- 1860 Mort de Schopenhauer.
- 1861 Emancipació dels serfs a Rússia.
Creació del Regne d'Itàlia.
Neix Lou Andreas-Salomé.
- 1862 *La comèdia de l'amor.* Fracàs financer del Teatre Noruec de Cristiania. Ibsen l'ha de deixar.
- 1863 S'incorpora al Teatre de Cristiania com a assessor literari. L'estimula la participació en la festa dels cantors de Bergen.
Estrena *Els pretendents de la corona.*
Abolició de l'esclavitud als Estats Units.
- 1864 Desil·lusionat i amargat per la victòria de Prússia sobre Dinamarca, obté una beca per anar a l'estranger. Bjørnson organitza una col·lecta per pagar-li el viatge.
S'installa a Roma.
Fundació de la Primera Internacional.
- 1865 Acaba *Brand.*
- 1866 *Brand* s'imposa. Quatre edicions en un any. Rep una paga anual com a escriptor per part del govern de Noruega.
Dostoievski: *Crim i càstig.*

- 1867 A Sorrento acaba *Peer Gynt*.
Marx : Llibre I d'*El capital*.
- 1868 Es trasllada a Dresden. Visita Copenhaguen i Estocolm.
- 1869 Estrena *La unió dels joves*. És convidat a la inauguració del canal de Suez com a representant oficial de Noruega.
- 1870 De juliol a setembre visita Copenhaguen. Ajorna la continuació del viatge fins a Noruega.
Guerra francoprussiana. Roma s'incorpora al Regne d'Itàlia.
- 1871 Publica una selecció dels seus poemes. Correspondència amb el crític danès Georg Brandes.
Caiguda de la Comuna de París.
- 1872 Nietzsche: *El naixement de la tragèdia*.
Escissió de la Internacional.
- 1873 *Emperador i Galileu*.
- 1874 Breu retorn a Noruega després de deu anys d'absència.
Els germans Georg i Edvard Brandes treuen a Copenhaguen la *Revista del Segle Dinou*.
- 1875 Es trasllada a Munic.
- 1876 Estrena de l'òpera *Peer Gynt*, amb música d'Edvard Grieg.
Primera representació d'una obra d'Ibsen fora d'Escandinàvia: *Els guerrers de Helgoland*, al Hoftheater de Munic.
- 1877 Doctor *honoris causa* per la universitat d'Upsala.
Amb *Els pilars de la societat* enceta el cicle dels dramas contemporanis.
Zola: *L'Assommoir*.
- 1878 Novament es trasllada a Roma.
Engels: *Anti-Dübring*.
- 1879 Acaba *Casa de nines* a Amalfi. Estrena, el 21 de desembre, a Copenhaguen. Passa l'hivern a Munic.

- Neix Albert Einstein.
- 1880 Estiu a Berchtesgaden. A la tardor torna a Roma on viurà fins al 1885.
- 1881 Entre juliol i setembre redacta *Espectres* a Sorrento. Zola: *Le naturalisme au théâtre*. Verga: *I Malavoglia*.
- 1882 *Un enemic del poble*. Passa l'estiu, i els dos estius següents, a Gossensass, al Tirol del sud:
- 1884 *L'ànec salvatge*. Trobada amb Bjørnson a Schawz, a prop de Munic.
- 1885 Passa l'estiu a Noruega: Trondheim i Molde. A l'octubre torna a Munic.
- 1886 Acaba *Rosmersholm*.
- 1887 Els Meiningen estrenen *Espectres* amb l'assistència de l'autor.
André Antoine funda a París el Théâtre Libre.
- 1888 Acaba *La dama del mar*.
Hamsun: *La fam*. Bjørnson: *Amor i geografia*.
Strindberg: *Creditors*, *La senyoreta Júlia*.
Exposició Universal de Barcelona.
- 1889 El grup Freie Bühne, de Berlín, estrena *Espectres* el 29 de novembre.
- 1890 Acaba *Hedda Gabler* a Munic. André Antoine estrena *Espectres* al Théâtre Libre.
- 1891 Torna a la seva pàtria. Fa un creuer fins al Cap Nord i finalment s'estableix a Cristiania.
Gordon Craig: *The Art of the Theatre*.
Ermete Novelli estrena a Milà *Anitra selvatica*.
- 1892 *El constructor Solness*. Es casa el seu fill. A la premsa de Barcelona es comença a parlar d'Ibsen (articles de Joan Maragall i de Josep Yxart).
Maeterlinck: *Pelléas et Mélisande*.
- 1893 Estrena a Barcelona d'*Un enemigo del pueblo* i de *Nora (Casa de nines)*. Publicació a *L'Avens* de la

- traducció d'*Espectres* per Pompeu Fabra i Joaquim Casas-Carbó.
- Ignasi Iglésias: *L'escurçó*. Segona Festa Modernista de Sitges, presentació de *La intrusa* de Maeterlinck.
- Hauptmann: *Els teixidors*.
- Lugné-Poé funda a París el Théâtre de l'Œuvre.
- Bombes contra Martínez Campos i el Liceu.
- 1894 *El petit Eyolf*.
Ignasi Iglésias: *L'argolla*.
Ermete Novelli porta *Gli spettri* a Barcelona.
Josep Yxart: *El arte escénico en España* (primer volum), on analitza el teatre d'Ibsen.
Condemna de Dreyfus.
- 1895 Appia: *La mise en scène du drame wagnérien*.
Comença la segona insurrecció cubana.
- 1896 *John Gabriel Borkman*. Estrena catalana d'*Espectres* pel Teatre Independent.
Bomba als Canvis Nous. Repressió i processos de Montjuïc.
Kropotkin: *L'anarquia: la seva filosofia i el seu ideal*.
- 1897 Estrena a París de *Jean Gabriel Borkman*, al Théâtre de l'Œuvre, de Lugné-Poe. Els cartells són d'Edvard Munch.
Assassinat de Cánovas.
- 1898 Les tres capitals escandinaves celebren el setantè aniversari d'Ibsen.
Zola: *J'accuse*. Stanislavski i Nemiròvitx-Dantxenkov funden el Teatre d'Art de Moscou. Estrena de *La gavina*, de Txèkhov.
Pau de París: final de l'Imperi colonial espanyol.
- 1899 *Quan ens despertarem d'entre els morts, un epíleg dramàtic*.
- 1900 Pel març emmalalteix greument.
Adrià Gual munta *Espectres* al seu Teatre Íntim.

- Eleonora Duse porta *Hedda Gabler* al teatre Novetats de Barcelona.
- 1901 La companyia de Teresa Mariani inclou *Spettri* al programa de la seva *tournee* barcelonesa. La peça també forma part del repertori d'Ermete Zacconi, que visitarà regularment Barcelona fins a l'any 1904.
- 1902 Gorki: *Els petits burgesos*, *Els baixos fons*.
- 1903 Premi Nobel a Bjørnson.
Adrià Gual presenta *Joan Gabriel Borkman* amb el Teatre Íntim al Teatre de les Arts. Al Paral·lel es presenten uns *Espectros* en versió castellana de Pompeu Gener.
La companyia Mariani-Zampieri inclou *Casa di bambola* a la seva presentació a Barcelona.
- 1904 Al Teatre de les Arts es presenten les Vetllades Avenir organitzades per Felip Cortiella: s'hi programen *Quan ens despertarem d'entre els morts* i *Els pilars de la societat*.
- 1905 *Rosmersholm* a les Vetllades Avenir.
Noruega s'independitza de Suècia.
Primera Revolució Russa.
- 1906 Ibsen mor a Cristiania el 23 de maig. Enterrament oficial i solemne.
Max Reinhard projecta a Berlín uns *Espectres* amb escenografia d'Edvard Munch.
45 escriptors catalans col·laboren en un *Homenatge dels catalans a Henrik Ibsen*.
Rehabilitació de Dreyfus.
- 1935 Neix Woody Allen.
- 1937 Mort de Lou Andreas-Salomé.

J. C.

CASA DE NINES

PERSONATGES

TORVALD HELMER, *advocat*
NORA, *la seva dona*
EL DOCTOR RANK
LA SENYORA LINDE
KROGSTAD, *procurador*
ELS TRES FILLS DELS HELMER
LA MAINADERA
LA MINYONA
UN CRIAT

L'acció, a l'estatge dels Helmer.

ACTE PRIMER

Un saló confortable, moblat amb bon gust, però sense luxe. Al fons a la dreta, una porta que dóna al vestíbul, i a l'esquerra, també al fons, una altra porta que mena al despatx de HELMER. Entre aquestes dues portes, un piano. Al centre de la paret de l'esquerra, una porta i, més a primer terme, una finestra. Vora la finestra, una taula rodona amb poltrones i un petit sofà. A la banda dreta, una mica enrere, una porta, i més cap endavant, al llarg de la paret, una estufa de ceràmica envoltada d'alguns seients i un balancí. Entre l'estufa i la porta, una taula petita. Gravats al coure a les parets. Aparador amb bibelots de porcellana i altres petits objectes d'art. Petita prestatgeria amb llibres sòlidament relligats. Al terra, una catifa. L'estufa és encesa. Dia d'hivern.

Truquen al vestíbul. Sentim algú que va a obrir. Entra NORA al saló cantussejant alegrement. Du abric i barret i va carregada de paquets que va dipositant damunt la taula de la dreta. Deixa oberta la porta del vestíbul. A fora, hi veiem un MOSSO que passa un arbre de Nadal i una cistella a la MINYONA.

NORA: Amaga bé l'arbre de Nadal, Helene! Sobretot, que els nens no el vegin abans del vespre, quan ja estigui guarnit. (*Pren el portamonedes, adreçant-se al MOSSO:*)
Quant li dec?

MOSSO: Mitja corona.

NORA: Tingui. Una corona. No, no, quedí's el canvi! (*El MOSSO dóna les gràcies i se'n va. NORA tanca la porta. Continua rient tota sola mentre es desfà de l'abric i el*

barret. Després treu de la butxaca una paperina de confits i en menja alguns. Tot seguit avança amb cautela cap a la porta del despatx del seu marit i escolta.) Sí, és a casa! *(Torna a tal·larejar mentre s'acosta a la porta de la dreta.)*

HELMER, *des del despatx*: Què són aquests cants? És la meva alosa?

NORA, *disposant-se a obrir alguns paquets*: Sí, ja he tornat!

HELMER: I és l'esquirol qui fa aquest enrenou?

NORA: Sí.

HELMER: I quan ha tornat, l'esquirol?

NORA: Ara mateix. *(Es fica a la butxaca la paperina de confits i s'eixuga la boca.)* Au, vine, Torvald, vine a veure les coses que he comprat!

HELMER: Ara no puc. *(Al cap de pocs moments obre la porta i dona una ullada a la sala amb la ploma a la mà.)* Comprat, dius? Tot això has comprat? Altra vegada el meu estornell ha tirat la casa per la finestra?

NORA: Però, Torvald, aquest any bé ens podem permetre algun extraordinari. És el primer Nadal que no ens cal estalviar!

HELMER: Tampoc no podem malgastar els diners d'aquesta manera!

NORA: Sí, Torvald, una mica sí que els podem malgastar, no et sembla? Només una mica, una miqueta de res! Ara cobraràs un bon sou. Guanyaràs molts, molts diners.

HELMER: Sí, des de primers d'any. I encara haurà de passar tot un trimestre perquè comenci a cobrar.

NORA: Bah, mentrestant, sempre podem demanar un préstec!

HELMER: Nora! *(S'hi acosta i li estira l'orella tot bromejant.)* Ja tornes a perdre el seny? Ara suposa que faig un préstec de mil corones; tu te les gastes com vols durant la setmana de Nadal i el dia d'Any Nou em cau una teula al cap i em mata.

NORA, *tapant-li la boca amb la mà*: Oh, calla! No diguis aquestes coses tan horribles!

HELMER: Sí, però tu suposa't que passés... Què faries?

NORA: Si passés una cosa tan horrorosa, tant se valdria tenir deutes com no.

HELMER: I la gent a qui hagués demanat els diners?

NORA: Ells? A mi, què! Serien uns desconeguts!

HELMER: Nora, Nora, com es veu que ets una dona! Però siguem seriosos: ja saps com penso en aquesta mena de coses. Res de deutes! Res de préstecs! Crear una llar a base de crèdits i deutes et fa perdre la llibertat i no és gens bonic. Tots dos, fins avui, hem resistit amb força i coratge. I així continuarem durant el poc temps que encara ens caldrà fer-ho.

NORA, *que va cap a l'estufa*: D'acord..., com tu vulguis, Torvald.

HELMER, *que la segueix*: Bé, bé... Però ara no vull que la meva petita alosa vagi amb les ales arrossegant. Què? Fa morros el meu esquirolet? (*Es treu un portamonedes.*) Nora, saps què hi tinc aquí dins?

NORA, *girant-se bruscament*: Dinners!

HELMER: Té. (*Li dóna uns quants bitllets.*) Déu meu, sé perfectament que, per Nadal, en una família, s'han de gastar una pila de diners.

NORA, *comptant*: Deu... vint... trenta... quaranta... Oh, gràcies, moltes gràcies, Torvald. En tindrè per a tot aquest temps.

HELMER: Així ho espero.

NORA: Sí, sí, ja veuràs com sí. Però ara vine, vine a veure tot el que he comprat! I a tan bon preu! Un vestit nou per a l'Ivar... i després un sabre. Per al Bob, un cavall i una trompeta. I aquí, per a l'Emmy, una nina i un llit per a les nines. No és res de l'altre món, però com que aviat ho farà malbé... I aquí tinc una peça de roba i uns mocadors per a l'Anne-Marie i la minyona. De fet l'Anne-Ma-

rie es mereix molt més. Fa tant de temps que és amb nosaltres!

HELMER: I aquí què hi ha?

NORA, *amb un xisclé*: No, Torvald, això no ho has de veure fins al vespre!

HELMER: Ah, vaja. Però tu, petita malgastadora, no necessites res per a tu mateixa?

NORA: Ah, sí..., jo... No, no vull res.

HELMER: Segur que sí. Dignes, quina cosa que sigui raonable et fa més il·lusió.

NORA: Doncs no ho sé, la veritat. Ah, sí! Escolta, Torvald...

HELMER: Què?

NORA, *jugant amb els botons d'ell, sense mirar-lo*: Si em vols regalar alguna cosa, podries... podries...

HELMER: Bé, què?

NORA, *ràpidament*: Podries donar-me diners, Torvald! Dóna'm només el que et sembli raonable. Així podré comprar-me alguna cosa passat festes.

HELMER: Però, a veure, Nora...

NORA: Oh sí, fes-ho Torvald, estimat! T'ho demano per favor. Embolicaré aquests diners amb un paper daurat que faci ben bonic, i els penjaré a l'arbre de Nadal! No trobes que pot tenir gràcia?

HELMER: Com se'n diu d'aquells ocells irreflexius que tot s'ho malgasten?

NORA: Sí, ja ho sé que sóc un cap d'estornell. Però fem-ho com t'he dit, Torvald. Després ja tindrè temps de reflexionar què és el que em fa més falta. No et sembla més enraonat? Què hi dius?

HELMER, *somrient*: Sí, és clar. Sempre que et guardis els diners que et dono i els gastis en alguna cosa que realment et faci falta. Però normalment se te'n van en coses per a la casa i en tota mena de fòtils inútils. I ja em tens a mi pagant altra vegada.

NORA: Però Torvald...

HELMER: No ho pots negar, petita i estimada Nora. (*L'entllaça per la cintura.*) El meu estornell és encantador, però necessita una pila de diners. És increïble que a un home li costi tan car tenir un estornell a casa.

NORA: Però com pots dir aquestes coses! De debò que estalvio tant com puc!

HELMER, *rient*: Sí, això segur. Tant com pots. És a dir: res.

NORA, *taral·lejant i somrient alegrement*: Hm..., si sabessis tot el que necessiten les aloses i els estornells, Torvald!

HELMER: Ets una criatura estranya. Ben igual que el teu pare. Sempre fent mans i mànigues per arreplegar diners. I, així que en tens, se t'escorren entre els dits com per art d'encantament. I no saps mai què n'has fet. Però, en fi, cal acceptar-te tal com ets. Ho portes a la sang. Sí, sí, sí, aquestes coses són hereditàries, Nora.

NORA: Ah, tant de bo hagués heretat moltes de les qualitats del papa.

HELMER: Però jo no et voldria pas diferent de tal com ets, la meva petita i dolça alosa! Però, escolta!, saps què penso? Que avui fas un posat així... com ho diria?... una mica... una mica sospitós...

NORA: De debò?

HELMER: I tant! Mira'm als ulls!

NORA, *que el mira*: Què?

HELMER, *amenaçant-la amb el dit*: Avui, la meva llamine-rota, no n'ha fet de les seves a la ciutat?

NORA: No, no, què t'ho fa pensar?

HELMER: De debò que la meva llaminerota no ha fet una escapada a la pastisseria?

NORA: No, Torvald, t'asseguro que no...

HELMER: Ni s'ha deixat temptar per cap llaminadura?

NORA: No, és clar que no...

HELMER: Ni ha rosegat un confit... o dos...

NORA: No, Torvald, et dic que no...

HELMER: Bé, tant se val... Només era una broma.

NORA, *anant cap a la taula de la dreta*: No se m'acudiria mai de fer res contra la teva voluntat.

HELMER: No, ja ho sé. I me n'has donat paraula... (*Va cap a ella.*) Bé, doncs, pots guardar-te els teus petits secrets de Nadal, estimada Nora. Ja sortiran a la llum aquest vespre, quan haurem encès l'arbre.

NORA: T'has recordat de convidar el doctor Rank?

HELMER: No. Però tampoc no calia. Ja es dóna per entès que soparà amb nosaltres. A més, puc dir-li-ho quan ens vingui a veure aquest matí. He encarregat un bon vi. Nora, no et pots imaginar amb quina il·lusió espero aquest vespre!

NORA: Jo també. I ja veuràs que contents estaran els nens, Torvald!

HELMER: Ah, quina sensació més meravellosa pensar que tens una feina segura i estable! I que et pagaran una bona quantitat de diners! No et sembla? El sol fet de pensar-hi ja és un goig immens.

NORA: Oh, sí, és meravellós!

HELMER: Te'n recordes, de l'últim Nadal? Tres setmanes abans ja et tancaves cada vespre a la teva cambra fins molt més tard de mitjanit per preparar flors per a l'arbre de Nadal i tots els altres obsequis amb què ens volies sorprendre. Ah, va ser l'època més avorrida que he viscut mai.

NORA: Doncs jo no m'avorria pas gaire.

HELMER, *somrient*: Però el resultat va ser prou deplorable, Nora!

NORA: Oh, per què em surts amb això altra vegada? Què hi podia fer, si va entrar el gat i ho va esquinçar tot!

HELMER: És clar que no hi podies fer res, pobra i estimada Nora! Vas actuar amb la millor voluntat per fer-nos feliços a tots, i això és el que compta. Però ara és bo que s'hagin acabat aquells temps de privacions!

NORA: Sí, és realment meravellós!

HELMER: Ara ja no m'haig d'estar aquí com un estaquirot entre quatre parets, i tu ja no necessites fer-te malbé aquests ulls tan bonics i aquestes mans fines i delicades...

NORA, *picant de mans*: No, oi que no, Torvald? Ara ja no en tinc cap necessitat! Oh, quina meravella sentir-t'ho dir! (*L'agafa pel braç.*) I ara escolta'm! Vull dir-te el que he pensat per arreglar la casa. Quan hagin passat les festes... (*Sona el timbre de la porta.*) Ah, truquen! (*Ordena algunes coses del saló.*) Algú que ens ve a veure. Llàstima!

HELMER: Per a les visites ja saps que no hi sóc. No te n'oblidis.

MINYONA, *des de la porta d'entrada a la sala*: Senyora, hi ha una dama que no conec.

NORA: Bé, fes-la passar.

MINYONA, *a HELMER*: I el doctor també acaba d'arribar.

HELMER: Ha entrat directament al meu despatx?

MINYONA: Sí, senyor.

HELMER es fica a la seva cambra. La MINYONA fa entrar la SENYORA LINDE, que du roba de viatge, i es retira.

SENYORA LINDE, *amb tímidesa i una mica dubtosa*: Bon dia, Nora.

NORA, *insegura*: Bon dia...

SENYORA LINDE: Que potser no em coneixes?

NORA: No, no ho sé... o sí? Em sembla que sí. (*Amb un crit de sorpresa.*) Kristine! Ets tu, realment?

SENYORA LINDE: Sí, sóc jo.

NORA: Kristine! Com pot ser que no t'hagi conegut? Però com podria...? (*En veu més baixa.*) Com has canviat, Kristine!

SENYORA LINDE: Sí, sí, què hi vols fer... En nou... o deu llarguíssims anys.

NORA: Tant de temps fa que no ens hem vist?... Sí, tens raó. Oh, aquests últims vuit anys han estat un temps de felicitat, em pots ben creure. I ara et presentes aquí, a la nostra ciutat? Has fet aquest llarg viatge en ple hivern! Has estat prou valenta.

SENYORA LINDE: He arribat amb el vapor d'aquest matí.

NORA: Per passar les festes aquí, naturalment. Oh, que bé! Sí, sí, ho celebrarem com cal. Però treu-te l'abric. No deus pas tenir fred, oi? (*L'ajuda.*) Ja està. Ara, seiem còmodament aquí, vora l'estufa. No, en aquesta butaca. I jo m'asseuré aquí, al balanci. (*Li agafa les mans.*) Ho veus? Ara tornes a fer la mateixa cara que abans! Ha estat la sorpresa dels primers moments... Una mica més pàl·lida sí que ho estàs, Kristine... i potser també una mica més prima.

SENYORA LINDE: I molt, molt més vella, Nora.

NORA: Oh sí, una miqueta potser sí, però no tant com això! (*S'atura de sobte, seriosa.*) Oh, però on tinc el cap! M'assec aquí i em poso a xerrar sense parar! Oh Kristine, estimada, et demano que em perdonis.

SENYORA LINDE: A què et refereixes, Nora?

NORA, *baix*: Pobra Kristine, t'has quedat viuda, oi?

SENYORA LINDE: Sí, fa tres anys.

NORA: Sí, ho sabia, és clar. Ho vaig llegir als diaris. Oh, Kristine, t'asseguro que en aquells moments vaig pensar sovint que t'escriuria, però ho vaig anar deixant per a més endavant. Sempre hi havia alguna cosa que ho impedia.

SENYORA LINDE: Estimada Nora, ho entenc perfectament.

NORA: No, va ser molt lleig per part meva! Pobra Kristine! Quantes coses deus haver passat! I el teu marit, no t'ha deixat res per viure?

SENYORA LINDE: Res.

NORA: I no heu tingut fills?

SENYORA LINDE: No.

NORA: O sigui que res de res.

SENYORA LINDE: Ni tan sols un sentiment de dol per omplir els meus dies.

NORA, *mirant-la incrèdula*: Però, Kristine, com és possible?

SENYORA LINDE, *somrient amb melangia i acariciant els cabells de NORA*): Ah, Nora, de vegades les coses van així.

NORA: I estàs tan sola! Ha de ser terriblement difícil per a tu! Jo tinc tres fills maquiíssims. Ara no els podràs veure perquè han anat a passejar amb la mainadera. Però vull que m'ho expliquis tot...

SENYORA LINDE: No, no, explica'm tu les teves coses.

NORA: No, comença tu! Avui no vull ser egoista. Avui vull pensar només en les teves coses. Però hi ha una cosa que no puc deixar de dir-te: ja saps la gran sort que hem tingut aquests dies?

SENYORA LINDE: No. De què es tracta?

NORA: Figura't que el meu marit l'han fet director del banc!

SENYORA LINDE: El teu marit? Oh, això sí que és una sort!

NORA: Sí, una sort immensa! Perquè els ingressos d'un advocat sempre són insegurs, sobretot quan només vol ocupar-se de causes justes i legalment correctes. I aquest ha estat, naturalment, el cas d'en Torvald, i jo sempre li he fet costat, com és lògic. Oh, no et pots imaginar la nostra felicitat! Ocuparà el seu càrrec per cap d'any, i tindrà un bon sou i moltes gratificacions. I d'ara endavant podrem viure d'una manera ben diferent. Ens podrem permetre tot allò que desitgem. Ah, Kristine! Em sento tan alleugerida i tan feliç! Sí, és fantàstic això de tenir molts diners i no haver-se de preocupar de res. No ho creus?

SENYORA LINDE: Segur. En tot cas, és bo poder disposar d'allò que necessites.

NORA: Oh no, no únicament d'allò que necessites, sinó de molts, molts diners!

SENYORA LINDE, *somrient*: Nora, Nora! Veig que encara no has posat seny! Quan érem a l'escola, ja tenies la mà foradada.

NORA, *rient en silenci*: Sí, en Torvald encara diu això de mi. (*Amenaçant amb el dit*.) Però aquesta «Nora, Nora» no és pas tan eixelebrada com us penseu... Oh, és ben cert que amb els diners de què disposàvem no he pogut ser gaire malgastadora! Hem hagut de treballar tots dos.

SENYORA LINDE: Tu també?

NORA: Sí, feines a casa. Treballs de ganxet, brodats i feines així. (*Com de passada*.) I encara altres coses. Potser ja saps que en Torvald va deixar el seu lloc al Ministeri quan ens vam casar, oi? No hi tenia cap perspectiva de millora i li era imprescindible guanyar més diners. Però durant el primer any va fer un sobreesforç terrible. Havia de procurar-se tota mena d'ingressos suplementaris, saps?, i treballar des de bon matí fins a la nit. No ho va aguantar gaire temps. Es va posar tan malalt que la seva vida corria perill. Llavors els metges van creure que li convenia un viatge al sud.

SENYORA LINDE: Sí, i us va passar tot un any a Itàlia, oi?

NORA: Sí, ho vam fer. I no va ser gens fàcil preparar el viatge, ho pots ben creure. Va ser poc després de néixer l'Ivar. Però naturalment havíem de marxar. Oh, va ser un viatge meravellós! I a en Torvald li va salvar la vida. Però ens va costar una terrible quantitat de diners, Kristine!

SENYORA LINDE: Me'n faig càrrec.

NORA: Ens va costar quatre mil vuit-centes corones! Són molts diners, no et sembla?

SENYORA LINDE: Segur, i en un cas així es pot dir que és una sort poder-ne disposar.

NORA: Sí, ens els va donar el meu pare.

SENYORA LINDE: Ah, ja. Va ser justament quan el teu pare va morir, si no ho recordo malament.

NORA: Sí, Kristine, va ser justament en aquella època. I pensa que no el vaig poder anar a veure. Jo esperava el meu petit Ivar, que podia venir al món d'un moment a l'altre! I, a més, havia de cuidar el meu pobre Torvald, greument malalt. Oh, pobre pare meu! Tant que l'estimava. No el vaig tornar a veure més, Kristine! Ah, és la cosa més penosa que m'ha passat d'ençà que sóc casada!

SENYORA LINDE: Ja sé que hi tenies un fort lligam. Així que us en vau anar a Itàlia?

NORA: Sí, perquè ja disposàvem dels diners. I els metges insistien. Ens en vam anar al cap d'un mes.

SENYORA LINDE: I el teu home va tornar curat del tot?

NORA: Sa i fort com un roure.

SENYORA LINDE: Però... el doctor?

NORA: Què vols dir?

SENYORA LINDE: Em sembla que la minyona ha dit que aquest senyor que ha arribat amb mi era un doctor.

NORA: Sí, era el doctor Rank. Però no ha vingut com a metge. És el nostre millor amic i ens visita almenys una vegada el dia. No, en Torvald no ha estat ni una hora malalt des de llavors. I els nens estan sans i bons, i jo també. (*S'alça d'un salt i pica de mans.*) Déu meu, Déu meu, Kristine, que bonic; que meravellós és viure i ser feliç!... Però quin horror per part meva! Només parlo de les meves coses. (*S'asseu en un tamboret, ben a prop de la SENYORA LINDE i recolza els braços als genolls d'ella.*) No t'ho prenguis malament! Digues... és realment cert que no t'estimaves el teu home? Per què el vas acceptar?

SENYORA LINDE: Encara era viva la meva mare. Era al·lità, impossibilitada. A més, havia d'ocupar-me dels meus dos germans petits. Vaig pensar que no hauria estat raonable refusar la seva proposta.

NORA: No, no, potser tens raó. I ell, era ric aleshores?

SENYORA LINDE: Tenia una fortuna respectable, em sembla. Però basada en negocis insegurs, Nora. Quan va morir, tot es va enfonsar. I em vaig quedar sense res.

NORA: I després?

SENYORA LINDE: Doncs mira, vaig haver de tirar endavant amb un petit comerç, donant algunes lliçons i fent tot allò que es presentava. Els últims tres anys han estat per a mi com una llarga jornada de treball ininterromput. Però ara s'ha acabat, Nora. La meva pobra mare no em necessita, perquè ja no és d'aquest món. I els nois tampoc. Tenen cadascú la seva feina i es guanyen la vida.

NORA: Et deus sentir del tot alleugerida...

SENYORA LINDE: No gens. Em sento completament buida. Ningú a qui dedicar la meva vida! (*S'alça, inquieta.*) Per això ja no aguantava més en aquell poble de mala mort. Aquí, segurament em serà més fàcil trobar una feina prou interessant per mantenir ocupats els meus pensaments. Si tingués la sort de trobar una col·locació fixa, potser un treball d'oficina.

NORA: Però, Kristine, això és terriblement esgotador, i tu ja em sembles tan esgotada! Potser fóra millor que anassis a un balneari.

SENYORA LINDE, *anant se'n cap a la finestra*: Jo no tinc cap pare que em pagui el viatge, Nora.

NORA, *alçant se*: No t'ho prenguis així.

SENYORA LINDE, *acostant-se-li*: Estimada Nora, ets tu qui no s'ho ha de prendre malament. El pitjor d'una situació com la meva és que et crea un gran sentiment d'amaror. No tens ningú per qui treballar, i en canvi has de lluitar durament per la pròpia existència. Perquè has de viure, i llavors et tornes egoista. Fa un moment, quan m'has parlat del canvi favorable de la vostra situació, no sé si em creuràs, però me n'he alegrat menys per tu que per mi mateixa.

NORA: Com pot ser? Ah, ja t'entenc. Vols dir que en Torvald podria fer alguna cosa per tu?

SENYORA LINDE: Sí, és això el que pensava.

NORA: I ho farà, Kristine! Deixa-m'ho per a mi. Ho trauré a la conversa amb molt de tacte..., amb molt de tacte. Li faré quatre festes com a ell li agrada. Oh, em donaria tanta satisfacció poder-te fer aquest servei...

SENYORA LINDE: És molt bonic per part teva, Nora, que demostris un interès tan gran per les meves coses... i és doblement bonic venint de tu, que coneixes tan poc les vicissituds i les dificultats de la vida.

NORA: Jo? Jo conec poc...?

SENYORA LINDE, *somrient*: Bé, sí, aquestes petites labors a casa... Ets una criatura, Nora...

NORA, *redreçant el cap amb orgull i travessant l'escena*: No hauries de dir-ho amb aquest aire de superioritat.

SENYORA LINDE: Ah, no?

NORA: Ets com els altres! Tots us penseu que no sóc capaç de fer res de seriós.

SENYORA LINDE: Bé, bé...

NORA: ...que mai no he fet front a les dificultats de la vida.

SENYORA LINDE: Però, estimada Nora, si acabes d'explicar-me totes les teves dificultats!

NORA: Bah..., foteses! No t'he explicat el més important.

SENYORA LINDE: El més important? Què vols dir?

NORA: Em mires amb suficiència, Kristine. I no ho hauries de fer! Estàs orgullosa d'haver treballat tan durament i tant de temps per la teva mare.

SENYORA LINDE: No em miro ningú amb suficiència. Però és veritat: estic orgullosa i contenta quan penso que he tingut l'oportunitat d'assegurar a la meva mare una existència relativament tranquil·la durant els últims dies de la seva vida.

NORA: I també et sents orgullosa quan penses en tot el que has fet pels teus germans.

SENYORA LINDE: Em sembla que hi tinc dret.

NORA: Hi estic d'acord. Però t'haig de confiar una cosa, Kristine. Jo també tinc motius per sentir-me orgullosa i contenta.

SENYORA LINDE: No ho dubto, però què vols dir amb això?

NORA: Parla més baix. Que en Torvald no ho senti! Per res del món voldria que ell... No ho ha de saber ningú, Kristine! Ningú més que tu!

SENYORA LINDE: Però, de què es tracta?

NORA: Vine, acosta't. (*La fa seure al sofà, al costat d'ella.*)

— Sí, saps?... Jo també tinc un motiu per sentir-me orgullosa: vaig ser jo qui va salvar la vida d'en Torvald!

SENYORA LINDE: Salvar? Què entens per «salvar»?

NORA: Ja t'he parlat del nostre viatge a Itàlia. En Torvald no se n'hauria sortit, si no hi hagués pogut anar.

SENYORA LINDE: Sí, és clar, i el teu pare us va donar els diners que necessitàveu.

NORA, *somrient*: Sí, això és el que creuen en Torvald i tots els altres; però...

SENYORA LINDE: Però...?

NORA: El meu pare no ens va donar ni un cèntim. Vaig ser jo qui va trobar la manera de procurar-nos aquests diners.

SENYORA LINDE: Tu? Una suma tan important?

NORA: Quatre mil vuit-centes corones! Què me'n dius?

SENYORA LINDE: Sí, però... Nora, com t'ho vas fer? Vas jugar a la loteria?

NORA, *amb to de menyspreu*: A la loteria? (*Amb un gest arrogant.*) Quin mèrit hauria tingut?

SENYORA LINDE: Doncs com et vas fer amb tots aquests diners?

NORA, *taralejant i somrient amb aire de misteri*: Hm... tra la la la!

SENYORA LINDE: Perquè no els podies pas demanar en préstec, oi?

NORA: Ah, no? Per què no?

SENYORA LINDE: Perquè una dona no pot obtenir un préstec sense el consentiment del seu marit.

NORA, *alçant el cap amb orgull*: Ah, si es tracta d'una dona que entén una mica de negocis, una dona que sap espavilar-se una miqueta..., llavors...

SENYORA LINDE: Però, Nora... No entenc ni una paraula.

NORA: Ni cal que ho entenguis. Ningú no ha dit que aquests diners sortissin d'un préstec. Puc haver-los obtingut per altres mitjans. (*Es recolza al respatllet del sofà.*) Me'ls pot haver donat algun dels meus admiradors. Si fas una mica de goig...

SENYORA LINDE: Que ets boja!

NORA: Confessa que et mors de ganes de saber-ho, Kristine.

SENYORA LINDE: Escolta, Nora... No deus pas haver actuat d'una manera irresponsable, oi?

NORA, *redreçant el cos*: És irresponsable salvar la vida del teu marit?

SENYORA LINDE: El que em sembla irresponsable és que ho hakis fet sense saber-ho ell.

NORA: Però si precisament calia evitar que ho sabés! Déu meu, no ho pots entendre? Ni tan sols havia de saber que estava tan malalt. Va ser a mi a qui els metges van comunicar que la seva vida corria perill i que només una estada al sud podia salvar-lo. Ja et pots imaginar que d'entrada vaig provar de guanyar-me'l amb astúcia! Li vaig explicar que tenia moltes ganes de fer un viatge a l'estranger, com altres joves casades. Vaig plorar i suplicar. Li vaig dir que pensés en el meu estat i que fos prou complaent per tenir-lo en compte i concedir-me el que li demanava, i finalment li vaig suggerir la possibilitat de demanar un préstec. Però ell gairebé es va posar fet una fúria, Kristine. Em va dir que jo era un cap verd i que el seu deure com a marit era no cedir a qualsevol caprici o fantasia que em passés pel cap..., així ho va dir... Sí, sí,

vaig pensar, tu pots anar dient, que jo t'haig de salvar sigui com sigui. I vaig trobar la solució.

SENYORA LINDE: I el teu pare, no li va dir al teu marit que els diners no provenien d'ell?

NORA: No, mai. El meu pare va morir justament aquells dies. Jo tenia la intenció de posar-lo al corrent i demanar-li que no en digués res a ningú. Però com que estava tan malalt... Per desgràcia, no vaig tenir necessitat de fer-ho.

SENYORA LINDE: I després tampoc no has confessat mai res al teu marit?

NORA: Oh, no, per Déu! Com pots pensar una cosa així? Ell, que és tan estricte en aquest punt! I d'altra banda... en Torvald, amb el seu amor propi masculí... Seria massa penós, massa humiliant per a ell saber que em deu alguna cosa. Això trastocaria de dalt a baix la nostra relació. La nostrallar, tan bonica i feliç, deixaria de ser com és.

SENYORA LINDE: I no li ho diràs mai?

NORA, *amb aire pensatiu, somrient a mitges*: Sí... potser més endavant... quan hagin passat molts anys i ja no sigui tan bonica. No riguis! Vull dir, naturalment, quan en Torvald ja no estigui tan enamorat de mi, quan ja no li faci tanta gràcia veure'm ballar davant d'ell, disfressar-me o recitar-li uns quants versos. Cal tenir alguna cosa en reserva per si arriba aquest moment! (*S'interromp.*) Però què dic? Això no passarà mai! I ara, què dius del meu gran secret, Kristine? No et sembla que jo també sóc bona per a alguna cosa? Però, creu-me, aquesta història m'ha produït una pila de maldecaps! No m'ha resultat gens fàcil complir sempre els meus compromisos en els terminis previstos. Has de saber que en el món dels negocis hi ha una cosa que se'n diu els interessos trimestrals, i una altra cosa que en diuen amortització. I sempre és terriblement difícil fer-se aquests diners! He hagut d'anar estalviant una mica d'aquí i d'allà. Dels di-

ners per a la casa, poca cosa en podia retirar, perquè a en Torvald no li podia faltar res. I tampoc no podia permetre que els nens anessin vestits de qualsevol manera. Em sembla que no podia distreure ni un cèntim dels diners destinats a ells. Me'ls estimo tant!

SENYORA LINDE: Això vol dir que els vas treure de les teves despeses personals. Pobra Nora!

NORA: Sí, és clar. Era l'única que podia fer-ho. Cada vegada que en Torvald em donava diners per comprar-me roba, només me'n gastava la meitat i comprava sempre les coses més senzilles i menys cares. És una sort que tot se'm posi bé, perquè així en Torvald no s'adonava de res. Però molt sovint em costava, Kristine. És tan agradable anar ben vestida, no et sembla?

SENYORA LINDE: Segur que sí.

NORA: Després he tingut encara altres ingressos. L'hivern passat vaig tenir la sort que em donessin una pila de textos per copiar. I cada vespre em tancava a escriure fins a altes hores de la nit. Oh, de vegades em sentia tan cansada, tan cansada. Però també tenia el seu encant això de tancar-se a guanyar diners. Gairebé em feia la impressió de ser un home.

SENYORA LINDE: Però quants diners has pogut restituir d'aquesta manera?

NORA: Oh, no t'ho puc dir exactament. No és fàcil aclarir-se en aquesta mena de negocis, saps? Només sé que he donat tots els diners que he pogut anar esgarrapant. Més d'una vegada em vaig veure atrapada. (*Somriu.*) Llavors m'asseia aquí i m'imaginava que un senyor vell i molt ric s'enamorava de mi...

SENYORA LINDE: Què dius? Quin senyor?

NORA: Ah, ximpleries!... I després es moria i, quan obrien el seu testament, hi deia amb unes lletres ben grosses: «Tots els meus diners han de ser lliurats immediatament i en efectiu a l'amable senyora Nora Helmer.»

SENYORA LINDE: Però, Nora, estimada... Qui era aquest senyor?

NORA: Déu meu, no ho entens? Aquest senyor no ha existit mai. Era simplement una idea que em venia constantment al cap quan no sabia com fer-m'ho per procurarme diners. Però ara aquest vell empipador pot quedar-se allà on és! Tant me fan ell i el seu testament. Ara ja no tinc res que em preocupi! (*S'alça d'un salt.*) Oh Déu, quin goig de pensar-hi, Kristine! Cap preocupació! Ja no tinc cap preocupació, cap més preocupació! Puc jugar amb els nens i rebolcar-m'hi per terra! Puc arreglar la casa perquè sigui agradable i càlida, tenir-la com a en Torvald li agrada! I ara vindrà aviat la primavera amb el seu cel blau i esplèndid! Potser podrem viatjar una mica. Potser podré tornar a veure el mar! Oh sí, sí, és realment meravellós viure i ser feliç!

Se sent trucar al vestíbul.

SENYORA LINDE, *aixecant-se*: Truquen. Serà millor que me'n vagi.

NORA: No, queda't. Aquí no crec que entri ningú. Deu ser algú que vol veure en Torvald.

MINYONA, *des de la porta del vestíbul*: Perdoni, senyora... Hi ha un cavaller que vol parlar amb el senyor advocat.

NORA: Deus voler dir amb el senyor director del banc.

MINYONA: Sí, el senyor director del banc... Però és que no sé... Com que encara hi ha el doctor...

NORA: Qui és aquest senyor?

KROGSTAD, *a la porta del vestíbul*: Sóc jo, senyora.

La SENYORA LINDE fa un gest de desconcert, té un sobresalt i va cap a la finestra.

NORA, *fent un pas cap a ell; tensa i parlant a mitja veu:*

Vostè? Què passa? Per què vol parlar amb el meu marit?

KROGSTAD: Assumptes bancaris... per dir-ho així. Tinc un petit lloc de treball al banc i el seu marit serà el meu superior, pel que m'han dit.

NORA: Així, es tracta...

KROGSTAD: Només de coses anodines, senyora Helmer. Res més.

NORA: Doncs tingui la bondat d'entrar al seu despatx.

El saluda amb negligència mentre tanca la porta del vestíbul, i va tot seguit a ocupar-se de l'estufa.

SENYORA LINDE: Nora... Qui era aquest home?

NORA: És un procurador. Es diu Krogstad.

SENYORA LINDE: Ah, així era ell.

NORA: El coneixes?

SENYORA LINDE: El vaig conèixer... fa uns quants anys.

Va estar un temps treballant de passant amb un advocat de la nostra comarca.

NORA: Sí, és cert.

SENYORA LINDE: Com ha canviat!

NORA: Crec que va fer un casament molt desgraciat.

SENYORA LINDE: I ara, és viudo?

NORA: Amb una pila de fills... Veus? Ara tira bé. (*Tanca la porta de l'estufa i n'aparta una mica el balancí.*)

SENYORA LINDE: Sembla que es va embolicar en negocis força dubtosos.

NORA: Ah, sí? Pot ser. No en sé res... Però no parlem de negocis, és massa avorrit.

El doctor RANK surt del despatx de HELMER.

RANK, *encara a la porta:* No, no. No voldria destorbar-vos.

Prefereixo passar una estoneta amb la teva dona. (*Tanca*

la porta darrere seu i s'adona de la presència de la SENYORA LINDE.) Oh, perdó! Potser aquí també destorbo?

NORA: No, de cap manera. (*Fa les presentacions.*) El doctor Rank... La senyora Linde.

RANK: Ah, un nom que se sent sovint en aquesta casa. Em sembla que he passat pel costat de la senyora a l'escala, quan he arribat.

SENYORA LINDE: Sí, jo pujo molt a poc a poc. No em va gaire bé pujar escales.

RANK: Algun malestar intern?

SENYORA LINDE: No, més aviat esgotament.

RANK: Res més? Així, deu haver vingut a la ciutat a refer-se participant a les festes d'aquests dies...

SENYORA LINDE: Hi he vingut a buscar feina.

RANK: I això, és un remei eficaç contra l'esgotament?

SENYORA LINDE: S'ha de viure, doctor.

RANK: És una opinió molt estesa. La majoria de la gent ho creu del tot necessari.

NORA: Sigui sincer, doctor Rank... A vostè també li agrada força viure.

RANK: És clar que m'agrada. Per molt deplorable que sigui el meu estat, estic disposat a deixar-me turmentar tot el temps que sigui possible. Tots els meus pacients reaccionen de la mateixa manera. I passa exactament igual als qui viuen corsecats per algun mal moral. Justament ara, al despatx de Helmer hi ha un d'aquests casos que requereixen un tractament moral.

SENYORA LINDE, *en veu baixa*: Ah!

NORA: A qui es refereix?

RANK: Oh, es tracta d'un tal Krogstad, un procurador de qui vostè no sap res. Un individu corromput fins al moll de l'os. Doncs bé, ell també pretenia ara mateix que bé havia de viure... com si fos una cosa de la màxima importància.

NORA: Ah! I què volia d'en Torvald?

RANK: La veritat és que no ho sé. Només he sentit que es tractava d'alguna cosa del banc.

NORA: No sabia que en Krog..., que aquest procurador Krogstad tingués res a veure amb el banc.

RANK: Sí, l'hi han trobat una petita plaça. (A *la* SENYORA LINDE:) No sé si entre vostès hi ha també aquesta mena de gent que van ensumant pertot arreu amb el desig de posar en descobert la corrupció, i quan han trobat un pacient moralment interessant, el sotmeten a observació per procurar-li, si poden, alguna bona plaça. I la gent de bé no tenen altre remei que quedar al marge.

SENYORA LINDE: De fet, són els malalts els qui necessiten atencions.

RANK, *alçant les espatlles*: Ja hi tornem a ser! Són aquests punts de vista els que fan de la societat un hospital! (NORA, *submergida en els seus pensaments, es posa a riure a mitja veu i pica de mans.*) De què riu? Vostè sap què és realment la societat?

NORA: Què se me'n dóna, de la seva societat? És tan avorrida! Ric d'una altra cosa..., una cosa tremendament divertida... Digui, doctor: des d'ara, tots els empleats del banc dependran d'en Torvald?

RANK: Tan divertit li sembla?

NORA, *que somriu i cantusseja*: Coses meves! Coses meves! (Va i ve per la cambra.) És que dóna un enorme plaer pensar que nosaltres... que en Torvald té tanta influència i que la pot exercir sobre tanta gent... (Es treu una paperina de la butxaca.) Doctor, no li ve de gust un confit?

RANK: Vaja, vaja... ara confits. Em pensava que això era un article prohibit en aquesta casa.

NORA: És que aquests me'ls ha dut la Kristine.

SENYORA LINDE: Qui? Jo?

NORA: Ei, ei, no t'espantis! Tu no podies saber que en Torvald me'ls ha prohibit. Té por que em faci malbé les dents. Però, bah... per una vegada... No és així, doctor?

Tingui! (*Li fica un confit a la boca.*) I tu també, Kristine. I jo també n'agafo un, un de petitet... o dos, com a màxim. (*Torna a passejar.*) Sí, ara sí que em sento realment feliç. Ara només hi ha una cosa al món que tinc unes ganes boges de fet.

RANK: Sí? I què és?

NORA: Tinc unes ganes boges de dir una cosa, i que en Torvald la sentís.

RANK: I per què no la pot dir?

NORA: No goso. És una cosa lletja.

SENYORA LINDE: Lletja?

RANK: Doncs potser no és aconsellable. Però a nosaltres, sí que podria... Què és això que té tantes ganes de dir en presència d'en Helmer?

NORA: Tinc unes ganes boges de dir: «que es fotin».

RANK: Que ha perdut el seny?

SENYORA LINDE: Però, Nora!

RANK: Digui-li. Ara ve!

NORA, *guardant-se la paperina de confits*: Pst! Pst!

HELMER *surt del seu despatx amb l'abric al braç i el barret a la mà.*

NORA: Què, Torvald, te n'has pogut desfer?

HELMER: Sí, acaba de marxar.

NORA: Em permetràs que et presenti... És la Kristine, que acaba d'arribar.

HELMER: Kristine? Perdoni, però no sé...

NORA: La senyora Linde, Torvald... La senyora Kristine Linde.

HELMER: Ah, bé. Sens dubte una amiga d'infància de la meva dona, oi?

SENYORA LINDE: Sí, ens coneixem de fa temps.

NORA: Figura't que ha fet aquest llarg viatge per poder parlar amb tu.

HELMER: Com s'entén?

SENYORA LINDE: De fet, no és ben bé així.

NORA: La Kristine té molt bones aptituds com a oficinista.

I ara té moltes ganes de treballar sota la direcció d'un home eficient i aprendre encara més coses de les que sap.

HELMER: Molt raonable, senyora.

NORA: I quan ha sabut que t'han fet director del banc —ho han dit tots els diaris—, ha fet el viatge tan aviat com ha pogut i... Oi Torvald que, per amor meu, faràs alguna cosa per la Kristine? Ho faràs?

HELMER: No és del tot impossible. La senyora és viuda, potser?

SENYORA LINDE: Sí.

HELMER: I té experiència com a oficinista?

SENYORA LINDE: Sí, en certa manera.

HELMER: Doncs és molt probable que li pugui oferir una feina...

NORA, *picant de mans*: Ho veus? Ho veus?

HELMER: Arriba en un moment propici, senyora.

SENYORA LINDE: Oh, com puc expressar-li el meu agraïment?

HELMER: No cal que ho faci. (*Es posa l'abric.*) Però ara li prego que m'excusi...

RANK: Espera. Vinc amb tu. (*Va a buscar el seu abric de pells al vestibul i l'escalfa vora l'estufa.*)

NORA: No triguís gaire, Torvald.

HELMER: Una hora com a màxim.

NORA: Tu també te'n vas, Kristine?

SENYORA LINDE, *posant-se l'abric*: Sí, hauré de posar-me a buscar una cambra.

HELMER: Així, potser podem fer junts un tros de camí.

NORA, *ajudant-la*: Llàstima que aquí tinguem tan poc espai. Però en aquesta casa és impossible...

SENYORA LINDE: Ah, no, ni pensar-ho! Adéu Nora, estimada, i moltes gràcies per tot.

NORA: A reveure, i fins aviat. Evidentment, tornaràs aquest vespre! I vostè també, doctor! Què diu? Si es troba prou bé? És clar que se'n trobarà! Ara abrigui's ben abrigat! (*Mentre NORA diu les últimes frases, tots van sortint. A l'escala de fora se senten veus d'infants.*) Ja són aquí! Ja són aquí! (*Obre la porta de la casa. Entra la MAINADERA amb els NENS.*) Passeu, passeu! (*S'inclina a besar els INFANTS.*) Els meus reis! Mira, mira, Kristine! No són una delícia?

RANK: No us quedeu aquí enraonant. Hi ha massa corrent d'aire!

HELMER: Vingui, senyora Linde! Això només ho aguanta una mare de família!

RANK, HELMER i la SENYORA LINDE baixen l'escala.
La MAINADERA entra amb els infants a la sala, NORA els segueix després de tancar la porta que dona al vestíbul.

NORA: Quin aire més fresc que teniu! I quines galtes més vermelles! Com pomes i roses! (*Els INFANTS parlen tots alhora fins a la fi de l'escena.*) Us heu divertit força? Que bé! Ah sí? Tu has tibat l'Emmy i en Bob amb el trineu? Què dius? Tots dos alhora! Ets un noi forçut, Ivar!... Ah, deixa-me-la una miqueta, Anne-Marie! La meva nineta bufona! (*Pren a la MINYONA la NENA PETITA i balla amb ella.*) Sí, sí..., la mama també ballarà amb en Bob! Què? Heu fet una batalla de boles de neu? Ah, com m'hauria agradat de ser-hi! No, deixa'm, Anne-Marie, ja els desabrigaré jo. Sí, deixa-m'ho fer, que m'agrada molt! Tu pots anar a dintre! Estàs pelada de fred! Dament l'estufa hi ha cafè calent. (*La MINYONA se'n va a la cambra de l'esquerra. NORA desabriga els NENS i deixa les peces de roba escampades de qualsevol manera mentre els petits continuen parlant sense parar.*) Què dius? Que us ha empaitat un gos molt gros? Però no us deu pas haver

mossegat! No, els gossos no mosseguen uns nens tan macos i bons minyons! No obris els paquets, Ivar! Què hi ha? Ah, ho voldríeu saber, oi? Però això no és per a vosaltres. Què? Que jugui amb vosaltres? A què voleu jugar? A cuit? Sí, jugarem a cuit! Que en Bob sigui el primer que para. Jo, la primera? Doncs bé, ja pararé jo.

NORA i els NENS juguen a la sala i a la cambra de la dreta entre crits i rialles. NORA s'amaga, finalment, sota la taula. Els INFANTS entren tots esverats, la busquen, però no aconseguixen de trobar-la. Quan senten el seu riure sufocat, es llancen cap a la taula, n'alcen el cobretaula i la descobreixen. Grans demostracions d'alegria. Ella s'arrossega de quatre grapes cap a ells, com si els volgués fer por. Nows crits. Mentrestant, algú ha trucat a la porta sense que ningú no se n'hagi adonat. S'obre a mitges la porta del vestíbul i es veu KROGSTAD, que espera una estona mentre el joc continua.

KROGSTAD: Perdoni, senyora Helmer.

NORA, girant-se amb un lleu crit i mig incorporant-se: Ah! Què vol?

KROGSTAD: Perdoni! La porta només era ajustada. Algú es deu haver oblidat de tancar-la.

NORA: El meu marit no és a casa, senyor Krogstad.

KROGSTAD: Ja ho sé.

NORA: Doncs què hi fa, aquí?

KROGSTAD: Vull parlar amb vostè.

NORA: Parlar amb...? (*Als NENS en veu baixa:*) Aneu amb l'Anne-Marie! Què? No! Aquest senyor desconegut no li farà res a la mama. Quan serà fora, tornarem a jugar. (*Acompanya els NENS a la cambra de l'esquerra i tanca la porta darrere d'ells. Inquieta i en tensió:*) Vol parlar amb mi?

KROGSTAD: Sí, haig de parlar amb vostè.

- NORA: Avui? Avui? Però si encara no som a primers de mes.
- KROGSTAD: No, és la nit de Nadal. De vostè dependrà que sigui un bon Nadal.
- NORA: Però, què vol? Avui m'és absolutament impossible...
- KROGSTAD: No es tracta d'això, ara. Es tracta d'una altra cosa. No tindria un moment per a mi?
- NORA: Oh, sí, certament... Encara que no sé...
- KROGSTAD: Molt bé. Em trobava assegut al restaurant Olsen i he vist el seu marit que baixava pel carrer...
- NORA: I què?
- KROGSTAD: Amb una senyora.
- NORA: I què més.
- KROGSTAD: Em permet que li faci una pregunta? Aquesta senyora, no era una tal senyora Linde?
- NORA: Sí.
- KROGSTAD: Acaba d'arribar, oi?
- NORA: Sí, avui mateix.
- KROGSTAD: Sembla que és una bona amiga seva.
- NORA: Sí, és cert. Però no veig...
- KROGSTAD: Jo també la vaig conèixer, en altre temps.
- NORA: Ja ho sé.
- KROGSTAD: Ah, sí? O sigui que n'està al corrent. Ja m'ho pensava. En aquest cas, doncs, li faré la pregunta directament: la senyora Linde tindrà una col·locació al banc?
- NORA: Com es permet d'importunar-me amb les seves preguntes, senyor Krogstad? Vostè, que és un subordinat del meu marit? Però ja que ho vol saber, li diré que sí. La senyora Linde serà contractada. I sóc jo qui ha parlat a favor d'ella, senyor Krogstad. Ara ja ho sap.
- KROGSTAD: O sigui que els meus càlculs eren exactes.
- NORA, *caminant d'una banda a l'altra de l'estança*: Sí, sap? Una també té la seva mica d'influència. Que sigui una dona no vol dir, ni molt menys... Quan algú ocupa un

lloc subaltern, senyor Krogstad, ha de vigilar molt a plantar cara a una persona que... hm...

KROGSTAD: ...que té influència?

NORA: Sí, exactament.

KROGSTAD, *canviant de to*: Senyora Helmer, tindria l'amabilitat d'utilitzar la seva influència a favor meu?

NORA: Com? Què vol dir?

KROGSTAD: Que si tindria la bondat d'influir perquè conservi el meu lloc subaltern al banc.

NORA: Què vol dir amb això? És que hi ha algú que li vol prendre la plaça?

KROGSTAD: Amb mi, no cal que s'esforci a fer veure que no en sap res! Comprenc perfectament que a la seva amiga no li resulti agradable trobar-se amb mi. I ara també sé a qui dec que em despatxin.

NORA: Però jo li asseguro...

KROGSTAD: Sí, sí, sí, en poques paraules: encara hi som a temps, i li aconsello que se serveixi de la seva influència per impedir-ho.

NORA: Però, senyor Krogstad, jo no en tinc cap d'influència!

KROGSTAD: Ah, no? Però si ara mateix m'acaba de dir...

NORA: No era això el que volia donar a entendre. Jo? Com pot pensar que tingui una influència tan gran en el meu marit?

KROGSTAD: Oh, conec el seu marit d'ençà que estudiàvem junts. No puc creure que el senyor director del banc tingui més resistència que altres homes casats.

NORA: Si parla amb aquest menyspreu del meu marit, el posaré a la porta.

KROGSTAD: La veig molt valenta, senyora Helmer.

NORA: Vostè ja no em fa por. A primers d'any hauré sortit de tota aquesta història.

KROGSTAD, *amb més domini d'ell mateix*: Escolti'm, senyora. Si cal, lluitaré a vida o mort per conservar la meva modesta plaça al banc.

NORA: Sí, ja ho veig.

KROGSTAD: No ho faig únicament per la paga. Això és fins i tot el que menys m'interessa. Es tracta d'una altra cosa... Bé, li ho diré! És el següent: vostè, naturalment, sap com tothom que fa uns quants anys vaig cometre una acció irreflexiva.

NORA: Em sembla que n'he sentit parlar.

KROGSTAD: La cosa no va arribar als tribunals. Però de sobte se'm van tancar totes les portes. Per això em vaig ficar en els negocis que vostè ja sap. Havia de tirar endavant d'una manera o altra. I puc dir que n'hi ha d'altres que han fet coses pitjors. Però ara n'haig de sortir, de tot això. Els meus fills es fan grans. Per ells, haig de guanyar-me com sigui el respecte dels meus conciutadans. La feina al banc representava un primer graó. I ara resulta que el seu marit em vol fer caure de l'escala i que torni a rebolcar-me en el fang.

NORA: Però, Déu meu, senyor Krogstad, de debò que no tinc cap poder per ajudar-lo.

KROGSTAD: Perquè no vol! Però jo tinc mitjans per obligar-la a fer-ho.

NORA: No li dirà pas al meu marit que li dec diners?

KROGSTAD: Hm..., i si li ho digués, què?

NORA: Seria una vilesa per part seva (*Reprimint el plor:*) Aquest secret, que és la meva alegria i el meu orgull, ell no l'ha de conèixer d'una manera tan lletja i grollera... per boca de vostè. Em causaria les més terribles contrarietats!

KROGSTAD: Només contrarietats?

NORA, *amb vehemència*: Però, molt bé, faci-ho! Vostè'serà el primer que en sortirà perjudicat! Així el meu marit veurà ben clar quina mena de mala persona és vostè, i tampoc no conservarà el seu lloc al banc!

KROGSTAD: Li he preguntat si l'única cosa que temia eren contrarietats domèstiques.

NORA: Si el meu marit ho sap, el que farà, com és lògic, serà pagar immediatament la resta. I ja no tindrem res més a veure amb vostè.

KROGSTAD, *fent un pas cap a ella*: Escolti, senyora Helmer: o té molt mala memòria o no té ni idea dels negocis. Sens dubte, caldrà que li expliqui les coses una mica més a fons.

NORA: Com vol dir?

KROGSTAD: Quan el seu marit va caure malalt, vostè va venir a demanar-me quatre mil vuit-centes corones en préstec.

NORA: No coneixia ningú més.

KROGSTAD: I jo em vaig comprometre a procurar-li aquesta suma.

NORA: I així ho va fer.

KROGSTAD: Em vaig comprometre a procurar-li aquesta suma amb unes determinades condicions. En aquella època, estava tan preocupada per la malaltia del seu marit i tenia tantes ganes d'obtenir els diners per al viatge, que potser no va prestar prou atenció a tots els detalls. Per això no serà inútil que li faci memòria de tot plegat. Doncs bé: em vaig comprometre a procurar-li els diners contra un reconeixement del deute que jo mateix vaig redactar.

NORA: Sí, i jo el vaig firmar.

KROGSTAD: Bé. Però jo hi vaig afegir una clàusula en què el seu pare responia del deute. I el seu pare ho havia de firmar.

NORA: Ho havia? Ho va firmar!

KROGSTAD: Jo havia deixat la data en blanc. El seu pare hi havia d'afegir ell mateix aquesta data en el moment de posar la signatura. Se'n recorda d'això?

NORA: Sí, em sembla que...

KROGSTAD: Jo li vaig passar a vostè el reconeixement del deute perquè el pogués enviar al seu pare. Va anar així, oi?

NORA: Sí.

KROGSTAD: I vostè, naturalment, ho va fer de seguida. Perquè al cap de cinc o sis dies em va tornar ja el document amb la firma del seu pare. I tot seguit li vaig fer lliurament de la suma.

NORA: Sí, és cert. I no he pagat amb regularitat?

KROGSTAD: Bastant, sí. Però tornant al tema de què parlàvem... En aquella època, vostè va viure moments difícils, senyora Helmer...

NORA: Sí, ho eren.

KROGSTAD: Crec recordar que el seu pare estava greument malalt.

NORA: A punt de morir.

KROGSTAD: I, efectivament, va morir al cap de poc.

NORA: Sí.

KROGSTAD: Digui, senyora Helmer, recorda casualment el dia de la mort del seu pare? El dia i el mes, vull dir.

NORA: El meu pare va morir el 29 de setembre.

KROGSTAD: Exacte, exacte. Me n'he informat. I per això hi ha una estranya circumstància (*es treu un paper*) que no m'acabo d'explicar.

NORA: Què hi ha d'estrany? No sé pas...

KROGSTAD: Trobo estrany, senyora Helmer, que el seu pare firmés aquest document tres dies després de la seva mort.

NORA: Què diu? No ho entenc.

KROGSTAD: Hi ha un altre detall que em sorprèn, i és que els mots «2 d'octubre» i l'any no són escrits de la mà del seu pare, sinó de la mà d'algú que crec conèixer. Però això pot tenir una explicació: el seu pare es pot haver oblidat de datar la seva signatura, i una tercera persona hi pot haver posat una data aproximada, abans de saber la notícia de la seva mort. No hi ha res de mal, en això. És la signatura mateixa allò que compta. I és autèntica, no és així, senyora Helmer? Va ser realment el seu pare qui va posar aquí sota el seu nom?

NORA, *després d'un breu silenci, redreçant el cap de sobte i mirant-lo amb aire provocatiu*: No, no va ser ell. Vaig ser jo qui va escriure el nom del meu pare.

KROGSTAD: Escolti'm, senyora... Sap que m'acaba de fer una confessió perillosa?

NORA: Per què? Aviat tindrà tots els seus diners.

KROGSTAD: Permeti'm que li faci una pregunta... Per què no va enviar el paper al seu pare?

NORA: Era impossible. El meu pare estava malalt. Si li hagués demanat que firmés, m'hauria vist obligada a dir-li per què necessitava els diners. I, malalt com estava, no li podia pas dir que perillava la vida del meu marit. Era del tot impossible.

KROGSTAD: En aquest cas, hauria fet millor de renunciar a aquell viatge a l'estranger.

NORA: No, era impossible. D'aquell viatge, en depenia la vida del meu marit. No hi podia renunciar.

KROGSTAD: Però no va pensar que cometia amb mi un delictes d'estafa?

NORA: Això no ho podia tenir en compte en absolut. Vostè no tenia per a mi cap interès. El trobava insuportable per totes les dificultats que m'havia posat, tot i que sabia molt bé que el meu marit es trobava en un estat greu.

KROGSTAD: Senyora Helmer, no sembla tenir una idea gaire clara de l'abast de la seva falta. Però li puc assegurar que la falta que jo vaig cometre anys enrere i que em va costar la meua posició social no era pitjor ni més greu que la seva.

NORA: Vostè? Em vol donar a entendre que va fer un acte de coratge per salvar la vida de la seva muller?

KROGSTAD: Les lleis no tenen en compte els mòbils.

NORA: Doncs deuen ser unes lleis molt dolentes.

KROGSTAD: Dolentes o no..., si faig arribar aquest paper als tribunals, vostè serà condemnada d'acord amb les lleis.

NORA: No en crec ni una paraula. Una filla, no té el dret d'estalviar angúnies i preocupacions al seu pare malalt de mort? Una dona, no té el dret de salvar la vida del seu marit? No conec a fons les lleis, però estic segura que en un lloc o altre han de dir que això és permès. I vostè, que és procurador, no en sap res? Deu ser un mal jurista, senyor Krogstad.

KROGSTAD: Potser sí. Però pel que fa al negoci que vostè i jo tenim entre mans... li puc assegurar que sé el que em faig. Molt bé. Faci, faci el que li sembli. Però li asseguro una cosa: si m'han de proscriure per segona vegada, vostè em farà companyia. (*Saluda i se'n va per la porta del vestibul.*)

NORA, *restant uns instants pensativa i després alçant el cap amb energia*: Ah, sí! Només em vol fer por! Però no sóc tan ingènua! (*Es posa a recollir les coses dels nens, després s'atura.*) Però si...? No, no és possible! Tot ho he fet per amor.

ELS INFANTS, *al lllindar de la porta de l'esquerra*: Mama, ja se n'ha anat aquell senyor estrany?

NORA: Sí, sí, ja ho sé. Però no en digueu res a ningú d'aquest senyor, em sentiu? Ni al papa!

ELS INFANTS: No, mama. Però ara, vols que tornem a jugar?

NORA: No, no, ara no.

ELS INFANTS: Però mama..., ens ho havies promès!

NORA: Sí, però ara no puc. Ara aneu a l'habitació del costat. Encara tinc una pila de feina. Au, aneu-hi, aneu-hi, bufons. (*Els va acompanyant amb tendresa a la cambra del costat i tanca la porta darrere d'ells. S'asseu al sofà, pren una labor de brodat, fa unes quantes puntades, però no triga a aturar-se.*) No! (*Abandona el brodat, s'alça, va cap al vestibul i crida:*) Helene! Porta'm l'arbre! (*S'acosta a la taula de l'esquerra i n'obre un calaix. S'atura de nou.*) No, això és completament impossible!

MINYONA, *amb l'arbre de Nadal*: On vol que el posi, senyora?

NORA: Aquí, al mig de la sala.

MINYONA: Vol que vagi a buscar alguna altra cosa?

NORA: No, gràcies. No necessito res més. (*La MINYONA col·loca l'arbre al lloc indicat i se'n va. NORA es disposa a decorar l'arbre de Nadal.*) Aquí, les espelmes... i aquí les flors... Quin home més sinistre! Oh, és absurd, absurd, absurd! No tinc res a témer! L'arbre de Nadal quedarà fantàstic. Faré totes les coses que a tu t'agraden, Torvald! Cantaré per a tu! Ballaré per a tu! (*Arriba HELMER amb un plec de documents sota el braç.*) Ah, ja has tornat!

HELMER: Sí. Ha vingut algú?

NORA: Aquí? No.

HELMER: És estrany. He vist sortir en Krogstad per la porta del carrer.

NORA: Com? Ah, sí! És veritat. En Krogstad ha passat un moment per aquí.

HELMER: Nora, t'ho veig a la cara. Ha entrat a demanar-te que intercedissis per ell.

NORA: Sí.

HELMER: I ho havies de fer com si sortís de tu, oi? I amagar-me que ell havia estat aquí. No t'ho ha demanat també?

NORA: Sí, Torvald, però...

HELMER: Nora, Nora! I tu t'hauries prestat al seu joc? Atrevir-te a tenir una conversa amb un individu com aquest, i prometre que faràs alguna cosa per ell! I a sobre dir-me una mentida!

NORA: Una mentida?

HELMER: No m'has dit que no havia vingut ningú? (*L'amenaça amb el dit.*) Això no ho ha de fer mai més la meva alosa! Una alosa ha de tenir el bec net quan canta! Res de notes falses! (*L'agafa per la cintura.*) No tinc raó? Sí, ja ho sabia. (*La deixa anar.*) I ara, no en parlem més.

(*S'asseu davant l'estufa.*) Ah, que bé que s'està aquí, amb aquesta escalfor. (*Fulleja els papers.*)

NORA, *ocupada amb l'arbre de Nadal, després d'una petita pausa*: Torvald!

HELMER: Sí?

NORA: Estic tan contenta d'anar demà passat al ball de disfresses dels Stenborg!

HELMER: I jo tinc tanta curiositat de veure amb quina disfressa em sorprendràs!

NORA: Oh, em passa una cosa ben estúpida!

HELMER: Què?

NORA: No tinc cap idea que valgui la pena. Tot em sembla tan ingenu, tan sense imaginació.

HELMER: Això és el que creu la meva petita Nora?

NORA, *posant-se darrere d'ell, amb les mans al respall del seu seient*: Tens molta feina, Torvald?

HELMER: Oh...!

NORA: Què són aquests papers?

HELMER: Coses del banc.

NORA: Ja?

HELMER: He aconseguit que l'antiga direcció em doni plens poders per procedir a les modificacions necessàries en la planificació i el personal. Dedicaré la setmana de Nadal a aquesta feina. Ho vull tenir tot en ordre per cap d'any.

NORA: Per això aquest pobre Krogstad...

HELMER: Hm...

NORA, *recolzada encara al respall, passant-li la mà pels cabells*: Si no estiguessis tan ocupat, et demanaria un favor immens, Torvald.

HELMER: Dignes. De què es tracta?

NORA: Ningú no té tan bon gust com tu. I a mi m'agradaria quedar molt bé al ball de disfresses. Torvald, no podries ajudar-me? No em pots aconsellar què puc posar-me i com m'haig de disfressar?

HELMER: Ahà, la nostra petita caparruda necessita un home que la salvi..

NORA: Sí, Torvald, no me'n sortiré, si no m'ajudes.

HELMER: Bé, bé. Ja hi pensaré. Una solució o altra trobarem.

NORA: Oh, és molt amable per part teva! (*Torna a l'arbre de Nadal.*) Que boniques, aquestes flors vermelles!... Però digues, de debò és tan dolent el que ha fet aquest Krogstad?

HELMER: Falsificació de documents. Tens idea del que això representa?

NORA: No pot ser que ho hagi fet per necessitat?

HELMER: Sí, o bé —com tants d'altres— per inconsciència. No sóc tan cruel per condemnar sense remissió un home per una acció d'aquesta mena, si després no ha reincidit.

NORA: No, oi que no, Torvald?

HELMER: Més d'una persona es pot rehabilitar moralment si reconeix públicament la seva falta i en rep el càstig que li correspon.

NORA: Càstig?

HELMER: Però aquest no és el camí que ha seguit Krogstad. Ell ha recorregut a tota mena d'argúcies i males arts. I això l'ha arruïnat moralment.

NORA: Creus de debò que...

HELMER: Imagina't fins a quin punt un individu que se sap culpable ha de mentir, fer l'hipòcrita, fingir davant de tothom i dur una màscara fins i tot davant la família, davant la seva dona i els seus fills! I aquest contacte amb els nens, Nora, és el més horrorós.

NORA: Per què?

HELMER: Perquè aquesta atmosfera de mentida afavoreix el contagi i infecta tota la família. En una casa així, cada alè d'aire que respiren els fills és ple de gèrmens enverinats.

NORA, *apropant-se-li per darrere*: N'estàs segur?

HELMER: Ah, estimada, és una experiència que he viscut sovint fent d'advocat. Gairebé tots els qui han caigut en la depravació han tingut una mare que vivia en la mentida.

NORA: Per què precisament... una mare?

HELMER: La majoria de vegades ve de les mares, encara que, naturalment, la influència dels pares hi pot haver actuat d'igual manera. Això t'ho dirà qualsevol jurista. I malgrat tot aquest Krogstad ha conviscut durant anys amb els seus fills i els ha emmetzinat amb la seva falsedat i la seva hipocresia. Per això dic que està moralment degradat. (*Allarga les mans a NORA.*) I per això la meva petita Nora m'ha de prometre no intercedir per ell. Dóna-me'n paraula! La teva mà... Ei, ei, què vol dir, això? Dóna'm la mà. Així. D'acord. T'asseguro que m'hauria estat impossible treballar amb ell. Em produeix literalment una repugnància física tenir vora meu persones així.

NORA, *enretirant la mà i anant a situar-se a l'altra banda de l'arbre de Nadal*: Quina escalfor que hi fa aquí! I quanta feina que tinc!

HELMER, *alçant-se i recollint els papers*: Sí, em cal una mica de temps per donar un repàs a aquests papers. Pensaré en la teva disfressa. I també haig de preparar una cosa que hauràs de penjar a l'arbre de Nadal embolicada amb paper daurat. (*Es posa la mà al front.*) Oh, la meva petita alosa. (*Es fica a la seva cambra i en tanca la porta.*)

NORA, *amb la veu sufocada, després d'una pausa*: Oh, no! Això no pot ser! És impossible! Ha de ser impossible!

MAINADERA, *a la porta de l'esquerra*: Els nens demanen si poden entrar a veure la mama.

NORA: No, no, no! Que no em vinguin a veure! Queda't amb ells, Anne-Marie!

MAINADERA: Molt bé. (*Tanca la porta.*)

NORA, *lívida d'horror*: Emmetzinar els meus fills! (*Breu si lenci; després alça el cap.*) Això no és veritat! No ho pot ser! Mai de la vida!

ACTE SEGON

La mateixa sala. En un racó, vora el piano, hi ha l'arbre de Nadal, desproveït de tota ornamentació i amb les espelmes gastades i apagades. Al sofà hi ha l'abric de NORA.

NORA està sola i passeja, nerviosa, d'una banda a l'altra de l'estança. Finalment, s'atura davant el sofà i agafa l'abric.

NORA, *tornant a deixar l'abric*: Ve algú! (*Va cap a la porta a escoltar.*) No..., no hi ha ningú. Evidentment, no crec que vingui ningú el dia de Nadal... i demà tampoc. Però potser... (*Obre la porta i mira a fora.*) No! No hi ha res a la bústia! És ben buida! (*Torna a voltar per la cambra.*) Oh, és absurd! Segur que no farà res. No pot ser que em passi una cosa així! És completament impossible! Amb tres fills petits com tinc!

Apareix la MAINADERA amb una gran capsa de cartró. Ve de la cambra de l'esquerra.

MAINADERA: Al final he trobat la capsa de la disfressa.

NORA: Gràcies. Deixa-la damunt la taula.

MAINADERA, *que ho fa*: Però caldrà arreglar-hi moltes coses.

NORA: Ah, tant de bo pogués estripar-lo en mil bocins.

MAINADERA: Per què ho diu, això? Amb una mica de paciència, pot quedar com nou.

NORA: Aniré a veure la senyora Linde i li demanaré que m'ajudi.

MAINADERA: Ara vol sortir? Amb un temps tan dolent? La senyora es refredarà..., es posarà malalta.

NORA: Ah, això no seria el pitjor. Què fan els nens?

MAINADERA: Les pobres criatures juguen amb els regals de Nadal, però... És que, sap? Estan tan acostumats a tenir la seva mama amb ells.

NORA: Sí, però..., saps Anne-Marie? Ara no puc estar amb ells tanta estona com abans.

MAINADERA: Oh, les criatures s'acostumen a tot.

NORA: Tu creus? Creus que oblidarien del tot la seva mare, si se n'anés per sempre?

MAINADERA: Déu nos en guard! Anar-se'n per sempre?

NORA: Escolta'm, Anne-Marie... Hi ha una cosa que he pensat sovint: com vas tenir cor de deixar la teva filla en mans de gent estranya?

MAINADERA: No podia pas fer altra cosa, si havia de ser la dida de la petita Nora.

NORA: Sí, però tu ho volies?

MAINADERA: Si m'oferien una feina tan bona... Una pobra noia a qui un mal subjecte ha fet desgraciada, havia de sentir-se'n prou feliç. Aquell mal home no va fer res per a mi.

NORA: Però la teva filla et deu haver oblidat.

MAINADERA: Oh no, de cap manera. Em va escriure quan va fer la primera comunió i després, quan es va casar.

NORA, abraçant-la: La meva vella i bona Anne-Marie! Vas ser per a mi una bona mare, quan jo era petita!

MAINADERA: La meva pobra i petita Nora no tenia altra mare que jo.

NORA: I si els meus menuts també es quedessin sense mare, sé que estaries disposada... Ah, és absurd, és absurd! (*Obre la capsa de cartró.*) Au, torna amb ells! Ara cal que... Demà, ja veuràs quin goig que faré amb aquest vestit.

MAINADERA: Sí, ben segur que en tot el ball no hi haurà cap dona tan bonica com la senyora Nora.

Entra a la cambra de l'esquerra.

NORA, *que comença a buidar la capsa, però se'n desentén de seguida*: Ah, si pogués sortir! Si estigués segura que no vindrà ningú mentre sóc fora! Que no passarà res en aquesta casa durant aquesta estona! Absurd! Què pot passar? Millor no pensar-hi! Cal raspallar el maniguet! Uns guants ben bonics! Ben bonics! No pensar-hi! No pensar-hi més! Un, dos, tres, quatre, cinc, sis... (*Crida.*) Ah, ja són aquí... (*Vol anar cap a la porta, però dubta. La SENYORA LINDE ve del vestibul, on ha deixat l'abric.*)

NORA: Ah, ets tu, Kristine? No hi ha ningú més aquí fora? No? Que bé que hakis vingut!

SENYORA LINDE: M'han dit que havies estat a casa i havies preguntat per mi.

NORA: Sí, justament passava per davant. Necessito que m'ajudis. Vine, seiem al sofà. Escolta! Demà hi ha un ball de disfresses al pis de dalt, a casa del cònsol Stenborg, i en Torvald vol que hi vagi disfressada de pescadora napolitana i que balli la tarantel·la. La vaig aprendre a Capri.

SENYORA LINDE: Ah, vaja! Així faràs una autèntica representació?

NORA: Sí, a en Torvald li agradaria. Mira, aquí hi ha el vestit. En Torvald me'l va fer fer a Itàlia. Però ara està tot esparracat, i no sé com...

SENYORA LINDE: Oh, aviat ho tindrem enllestit. Només hi ha alguna costura descosida. Dóna'm fil i agulla. Molt bé, ja tenim tot el que necessitem.

NORA: Oh, és molt amable per part teva!

SENYORA LINDE, *cosint*: Així que demà et disfressaràs, Nora... Ja vindré una estona abans per veure com et va el vestit. Però m'havia oblidat completament de donar-te les gràcies per l'agradable vetllada que ahir vaig passar amb tu.

NORA, *alçant-se i caminant per la cambra*: Ah, no em sembla que justament ahir fos tan agradable com sempre. Hauries d'haver vingut abans a la ciutat, Kristine... sí, en Torvald sap fer que aquesta casa sigui confortable i acollidora.

SENYORA LINDE: I tu no en saps menys que ell, em sembla. Per alguna cosa ets filla del teu pare. Però digue'm una cosa: el doctor Rank, està sempre tan deprimit?

NORA: No, ahir se li notava molt més. Però és que pateix una malaltia molt greu. Té una tuberculosi a la columna vertebral, el pobre. Has de saber que el seu pare era un individu indesitjable, que va tenir moltes amants i què sé jo què més... I per això el seu fill està delicat de salut des de petit, ho entens?

SENYORA LINDE, *deixant caure la seva labor de costura*: Però, Nora, estimada, com pot ser que estiguis tan al corrent d'aquestes coses?

NORA, *que continua passejant*: Bah..., quan tens tres criatures, de tant en tant et vénen a veure dones que són mig metgesses. I t'expliquen tota mena de coses.

SENYORA LINDE, *tornant a cosir; després d'un breu silenci*: I el doctor Rank, us ve a veure cada dia?

NORA: Cada dia. És el millor amic de joventut que té en Torvald. I també és un bon amic meu. Podríem dir que el doctor Rank és com de la família.

SENYORA LINDE: Però, digue'm: aquest home, és sempre sincer quan parla? Vull dir si no li agrada massa afalagar la gent?

NORA: No, al contrari! Com se t'ha acudit?

SENYORA LINDE: Ahir, quan m'hi vas presentar, em va assegurar que havia sentit pronunciar sovint el meu nom en aquesta casa; però després vaig veure que el teu marit no sabia absolutament res de mi. Com podia, doncs, el doctor Rank...

NORA: Sí, tot això és cert, Kristine. En Torvald em té un

amor tan indescriptible...; per això em vol tenir per a ell tot sol, com diu sempre. Als primers temps ja es posava gelós si em sentia parlar de les persones entre les quals he crescut i que sempre he estimat. I naturalment me'n vaig haver d'abstenir. Però amb el doctor Rank sí que en parlo. Perquè a ell li agrada que li expliqui totes les meves coses. M'entens?

SENYORA LINDE: Escolta'm, Nora, en molts aspectes ets encara una criatura. Jo tinc uns quants anys més que tu i una mica més d'experiència. I deixa'm dir-te que faries bé de posar fi a aquesta història amb el doctor Rank.

NORA: Quina història?

SENYORA LINDE: Bé... ahir em parlaves d'un ric admirador que t'havia deixat els diners...

NORA: Sí, d'algú que no existeix... per desgràcia. I què més?

SENYORA LINDE: Té fortuna, el doctor Rank?

NORA: Sí, en té.

SENYORA LINDE: I no té ningú a càrrec seu?

NORA: No, ningú. Però...?

SENYORA LINDE: I us ve a veure cada dia, oi?

NORA: Sí, ja t'he dit que sí.

SENYORA LINDE: Com és possible que un home tan distingit tingui tan poca delicadesa?

NORA: No entenc a què et refereixes.

SENYORA LINDE: No et facis la innocent, Nora. Et penses que no he endevinat a qui vas demanar que et deixés els diners?

NORA: Que ets boja? Com pots pensar una cosa així? Un amic nostre, que ve a casa cada dia! Seria una situació ben desagradable!

SENYORA LINDE: Així, no va ser ell?

NORA: No, t'asseguro que no. Mai no se m'hauria acudit. A més, aleshores encara no en tenia, de fortuna. La va heretar més tard.

SENYORA LINDE: Si és així, potser va ser una sort per a tu, estimada Nora.

NORA: No, mai no se m'hauria acudit demanar res al doctor Rank... D'altra banda, estic segura que si li ho demanés...

SENYORA LINDE: Però, naturalment, no ho faràs, oi que no?

NORA: És clar que no. No puc imaginar que sigui necessari. Però estic segura que si parlés amb el doctor...

SENYORA LINDE: A l'esquena del teu marit?

NORA: Primer m'haig de sortir de l'altre assumpte! Això sí que ho he fet a l'esquena d'ell. I ara cal que me'n surti.

SENYORA LINDE: Sí, és el que jo et deia ahir, però...

NORA, *anant i venint per la cambra*: Un home se les compon més bé que una dona en coses com aquesta.

SENYORA LINDE: I encara més, si és el teu marit.

NORA: Prou històries! (*S'atura.*) Quan has pagat tot el que deus, t'han de tornar el reconeixement del deute, no és així?

SENYORA LINDE: Evidentment.

NORA: I els pots estripar en mil bocins i cremar... aquests papers odiosos!

SENYORA LINDE, *mirant-la fixament, deixant estar la seva feina i aixecant-se amb lentitud*: Nora, tu m'amagues alguna cosa!

NORA: M'ho notes a la cara?

SENYORA LINDE: Ha d'haver passat alguna cosa des d'ahir vespre! Nora, de què es tracta?

NORA, *anant cap a ella*: Kristine! (*Es posa a escoltar.*) Pst! En Torvald acaba d'entrar! Ara, fes-me el favor d'anar a l'habitació dels nens i t'hi esperes una estona. En Torvald no suporta veure cosir. L'Anne-Marie et pot ajudar.

SENYORA LINDE, *recollint una part de la roba*: Sí, sí, però no sortiré d'aquesta casa sense haver parlat francament amb tu.

*La SENYORA LINDE va cap a la cambra de l'esquerra,
alhora que entra HELMER des del vestíbul.*

NORA, *posant-se-li al davant*: Oh, amb quina impaciència t'esperava, Torvald, estimat!

HELMER: Era la cosidora?

NORA: No, era la Kristine. M'ajuda a arreglar el vestit. Pots estar segur que et faré quedar bé.

HELMER: Sí, no et sembla que vaig tenir una bona idea?

NORA: Una idea magnífica! I a tu, no et sembla que he estat prou complaent d'obeir-te?

HELMER, *agafant-la per la barbeta*: Complaent... obeir el teu marit? Sí, sí, petita esbojarrada, ja sé que no volies dir això. Però no vull destorbar-te. Suposo que has d'assajar.

NORA: I tu, encara tens feina?

HELMER: Sí. (*Li ensenya una pila de documents.*) Mira. He passat pel banc. (*Va cap al seu despatx.*)

NORA: Torvald!

HELMER, *aturant-se*: Sí?

NORA: I si el teu petit esquiol et demanés una cosa ben demanada?

HELMER: Quina cosa?

NORA: La faries?

HELMER: Primer, naturalment, haig de saber de què es tracta.

NORA: L'esquiol correria pertot arreu i faria tota mena de cabrioles, si fossis tan amable.

HELMER: Parla!

NORA: L'alosa ompliria amb els seus cants tota la casa. Cantaria en tots els tons.

HELMER: Això ja ho fa sempre, la meva alosa.

NORA: Em convertiria en una sílfide i ballaria per a tu a la llum de la lluna, Torvald.

HELMER: Nora..., no es deu tractar pas d'allò que m'has parlat aquest matí?

NORA, *apropant-s'hi*: Sí, Torvald, t'ho demano per favor!

HELMER: I tens realment el valor de tornar-me'n a parlar?

NORA: Sí, sí, m'has de fer aquest favor! És absolutament necessari que en Krogstad conservi el seu lloc al banc.

HELMER: Però, estimada Nora, ja he reservat aquest lloc per a la senyora Linde!

NORA: Sí, i ha estat molt amable per part teva. Però només has de despatxar un altre empleat en lloc de Krogstad.

HELMER: Ets d'una tossuderia increïble! Només perquè, d'una manera precipitada, li has promès que parlaries a favor d'ell, vols que ara jo...

NORA: No, no és pas això, Torvald! És per tu mateix. Aquest individu escriu articles a la premsa més immunda. Tu mateix ho has dit. Et pot fer molt de mal! Tinc una por horrorosa...

HELMER: Ahà, ja ho entenc. Són els vells records els que t'espanten.

NORA: A què et refereixes?

HELMER: Penses, evidentment, en el teu pare.

NORA: Evidentment que sí. Recorda les coses que una gent malintencionada van escriure sobre el meu pare i les innobles calúmnies que van escampar sobre ell! Penso que haurien aconseguit que el separessin del seu càrrec, si el ministre no t'hagués enviat a tu a fer la investigació i si tu no haguessis estat tan ben disposat i tan comprensiu amb ell.

HELMER: La meva petita Nora, hi ha una gran diferència entre el teu pare i jo. El teu pare, com a funcionari, no era irreprotxable. Jo sí que ho sóc. I espero que ho seré tota la vida.

NORA: Oh, mai no sabem què pot arribar a inventar la gent dolenta. Ara, tot ens podria anar tan bé i podríem viure tranquils i feliços en la pau d'aquesta casa tan bonica... Tu, jo i els nens, Torvald! És per això que et demano amb insistència...

HELMER: Justament perquè ets tu qui parla a favor seu, m'és impossible mantenir-lo en el seu lloc. Al banc, ja tothom sap que vull desfer-me d'en Krogstad. Si ara s'escampés el rumor que el nou director es deixa influenciar per la seva dona i canvia la seva decisió...

NORA: Sí, què?

HELMER: Ah, res, és clar! Mentre la nostra caparruda aconseguixi el que vol! M'hauré de posar en ridícul davant tot el personal..., que la gent comenci a pensar que depenc de tota mena d'influències estranyes... Pots estar ben segura que no trigaria a patir-ne les conseqüències! A més... hi ha una circumstància que fa absolutament impossible que en Krogstad es quedi al banc mentre jo en sigui el director.

NORA: Quina circumstància?

HELMER: Hauria pogut passar per alt, si calia, la seva fallida moral...

NORA: Sí, no ho creus, Torvald?

HELMER: I, pel que m'han dit, és un home capaç de fer serveis força apreciables. Però és un amic de joventut, una d'aquelles coneixences que fas sense pensar-t'ho gaire i que després es converteixen en un destorb en molts moments de la teva vida. T'ho diré francament: ens tutegem. I aquest individu sense tacte no s'està pas de fer-ho en presència de tercers. Al contrari..., creu que això li dóna dret a utilitzar amb mi un to de familiaritat... I a cada moment es despenja amb un «tu, Helmer..., què te'n sembla». T'asseguro que em resulta d'allò més desagradable. I això faria insostenible la meva situació al banc.

NORA: Torvald, això no ho deus dir pas seriosament?

HELMER: Ah, no? Per què no?

NORA: Perquè no són més que mesquineses.

HELMER: Què dius? Mesquineses? Trobes que sóc mesquí?

NORA: No, no, ben al contrari, estimat Torvald! I precisament per això...

HELMER: Tant se val. Dius que els meus mòbils són mesquins! Així, jo també ho dec ser. Mesquí! Només em faltava aquesta! Doncs bé, ja és hora de posar fi a tota aquesta història! (*Obre la porta del vestíbul i crida.*) Helene!

NORA: Què vols fer?

HELMER, *buscant entre els seus papers*: Acabar amb tot això. (*Entra la MINYONA.*) Té, pren aquesta carta i fes-la enviar per un mosso al seu destinatari! De seguida! A sobre hi ha l'adreça. I aquí tens diners.

MINYONA: Molt bé. (*Se'n va amb la carta.*)

HELMER, *recollint els seus papers*: Ho veus, senyora caparuda?

NORA, *sense alè*: Torvald..., què era aquesta carta?

HELMER: L'acomiadament d'en Krogstad.

NORA: Fes-la tornar, Torvald! Encara hi som a temps! Oh! Torvald, fes-la tornar! Fes-ho per mi... per tu... pels nens! Em sents, Torvald? Fes-ho! No saps les conseqüències que pot tenir per a nosaltres aquesta carta!

HELMER: Massa tard.

NORA: Sí, massa tard.

HELMER: Nora, estimada, et perdono aquesta por que tens, encara que, en el fons, és una ofensa per a mi. Sí, ho és! Potser no és ofensiu veure que em creus capaç de témer la venjança d'un picaplets degenerat? Però malgrat tot et perdono, perquè la teva por és un bon testimoni del gran amor que sents per mi. (*La pren entre els seus braços.*) Així ha de ser, Nora meva, estimada. I que passi el que hagi de passar. Quan la situació ho exigeixi, pots estar segura que tindrè l'energia i el coratge necessaris. Sóc prou home per carregar amb el que sigui.

NORA, *molt espantada*: Què vols dir amb això?

HELMER: He dit: carregar amb el que sigui.

NORA, *resoluda*: Això no ho has de fer mai. En cap cas.

HELMER: Bé, doncs ho compartirem, Nora... com a marit i muller. Així és com cal fer-ho. (*L'acaricia.*) Estàs contenta, ara? Au, vinga, vinga, no facis aquests ulls de coloma espantada! Tot el que t'imagines no té cap fonament... Faries millor d'interpretar la tarantella i assajar amb el tamborí. Jo em posaré a la cambra del darrere, tancaré la porta i així no sentiré res. Pots fer tant soroll com vulguis. (*Es gira en arribar a la porta.*) I si ve en Rank, li dius on em pot trobar.

Li fa un senyal amb el cap, es fica al despatx amb el plec de documents i tanca la porta darrere seu.

NORA, *com clavada a terra per la por, parlant en veu baixa*: És capaç de fer-ho! Ho farà! Ho farà contra tot i contra tothom!... No, mai de la vida! Tot menys això! Ajuda!... Una solució... (*Truquen al vestibul.*) El doctor Rank...! Tot menys això! Tot, absolutament tot, però això no, mai! (*Es passa la mà per la cara, prova de dominar-se i obre la porta que dona al vestibul. A fora hi ha el DOCTOR RANK que està penjant el seu abric de pells. Durant l'escena següent comença a fer-se fosc.*) Bona tarda, doctor! L'he conegut per la manera de trucar. Però ara no pot entrar a veure en Torvald. Em sembla que té feina.

RANK: I vostè?

NORA, *mentre fa entrar RANK a la cambra i tanca la porta*:

Oh, ja sap que per a vostè sempre tinc un moment lliure.

RANK: Molt agraït! En faré ús tant de temps com podré.

NORA: Què vol dir amb això? Tant de temps com podrà?

RANK: Sí. Això l'espanta?

NORA: S'ha expressat d'una manera tan estranya. Espera que passi alguna cosa?

RANK: La cosa per la qual m'he preparat fa molt de temps. Però no em pensava que vingués tan aviat.

NORA, *agafant-lo pel braç*: Què passa? Quines novetats té?
Doctor Rank, cal que m'ho digui!

RANK, *asseient-se vora l'estufa*: La meva salut es deteriora.
No hi ha res a fer.

NORA, *alleujada*: Es tracta de vostè?

RANK: De qui vol que es tracti? No serveix de res enganar-se un mateix. De tots els meus pacients, jo sóc el cas més desesperat, senyora Helmer. Aquests dies he fet un examen complet del meu organisme. Fallida total. Potser d'aquí a un mes ja m'estaré podrint al cementiri.

NORA: Oh, com pot dir aquestes coses tan lletges!

RANK: És que la cosa no pot ser més lletja. I el pitjor és que anirà precedida de moltes altres coses lletges. Em queda per fer una última prova. Quan la tingui enllestida, sabré més o menys en quin moment començarà el desenllaç. I sobre això li voldria dir una cosa. Per la seva naturalesa delicada, Helmer té un sentiment de repulsió per tot allò que és lleig. No el vull veure a la capçalera del meu llit.

NORA: Però, doctor!

RANK: No l'hi vull veure. En cap cas! A ell, li tanco la porta. Així que en tingui la seguretat absoluta, li enviaré la meva targeta de visita amb una creu negra dibuixada. Així sabrà que ha començat el lleig procés de la dissolució.

NORA: Avui no fa més que dir barbaritats. A mi que m'hauria agradat tant veure'l de bon humor!

RANK: Amb la mort davant meu? I haver de pagar així les culpes d'un altre! És just, això? I a cada família es compleix d'una manera o altra aquesta llei implacable de l'expiació...

NORA, *tapant-se les orelles*: Prou de les seves històries! Estiguem alegres, alegres.

RANK: Sí, té raó, en el fons és una història que fa riure. La meva pobra columna vertebral, que és innocent, ha de pagar les disbauxes del meu pare quan era oficial.

NORA, *a la taula de l'esquerra*: Era molt amic dels espàrrecs i el foie gras, oi?

RANK: Sí, i de les tòfones.

NORA: Sí, de les tòfones. I potser també de les ostres?

RANK: També de les ostres, evidentment.

NORA: I després el vi de Porto i el xampany! És trist que totes aquestes coses tan bones ataquin la columna vertebral.

RANK: Sobretot quan afecten la desgraciada columna vertebral d'algú que no se n'ha aprofitat en absolut.

NORA: Sí, això potser és el més trist.

RANK, *amb un esguard inquisitiu*: Hm...

NORA, *després d'una petita pausa*: Per què ha somrigut?

RANK: No, ha estat *vostè* qui ha somrigut!

NORA: No, no, *vostè*, doctor!

RANK, *aixecant-se*: Vostè és més entremaliada del que em pensava.

NORA: Avui tinc unes ganes boges de divertir-me.

RANK: Així ho sembla.

NORA, *posant-li les mans a les espatlles*: Ah, estimat, estimat doctor! Vostè no se'ns ha de morir, no ens ha de deixar, a en Torvald i a mi.

RANK: Ah, ben segur que no trigaran a consolar-se d'aquesta pèrdua! Els qui se'n van són oblidats ben aviat.

NORA, *mirant-lo angoixada*: Ho creu així?

RANK: Es fan noves relacions, i després...

NORA: Es fan noves relacions?

RANK: Vostè i en Helmer ho faran, quan jo no hi seré. Vostè ja ha començat, em sembla. Què hi feia aquí, ahir al vespre, aquesta senyora Linde?

NORA: Ahà... no deu estar pas gelós de la pobra Kristine?

RANK: És clar que n'estic! Serà la meva successora aquí, en aquesta casa. Segurament, després de mi, pot ser que aquesta dona...

NORA: Pst! No parli tan alt. És aquí al costat.

RANK: Avui també? Ho veu?

NORA: Sí, per arreglar-me la disfressa. Déu meu, està realment impossible! (*S'asseu al sofà.*) Ara, estigui tranquil, doctor. Demà em podrà veure ballar. I podrà imaginar-se que ballo només per a vostè... i també per a en Torvald, naturalment... això ja es dona per fet. (*Agafa d'un calaix unes quantes peces de vestir.*) Segui aquí, doctor! Li vull ensenyar una cosa.

RANK, *asseient-se*: Què és?

NORA: Miri això.

RANK: Mitges de seda.

NORA: De color carn. No són boniques? Ara, aquí ja és massa fosc, però demà... No, no, només li ensenyo el peu! Oh, posats a fer, tant se val que en miri un tros més.

RANK: Hm...

NORA: Per què se les mira amb aquest aire tan crític? Que potser es pensa que no m'escauen?

RANK: Sobre això, no puc opinar amb fonament de causa.

NORA, *mirant-lo uns instants*: Bah! Se n'hauria de donar vergonya. (*Li dona un lleu cop amb les mitges al voltant de les orelles.*) Tingui, això com a càstig. (*Torna a posar les mitges a la capsa.*)

RANK: I quines altres preciositats em queden per veure?

NORA: Cap ni una. No en veurà cap més perquè no fa bon dat. (*Cantusseja i va buscant entre les peces de roba de la disfressa.*)

RANK, *després d'un breu silenci*: Quan sec aquí tan agradablement amb vostè, no em puc arribar a imaginar..., no puc senzillament entendre què hauria estat de mi, si mai no hagués posat els peus en aquesta casa.

NORA, *somrient*: Sí, jo també crec que, en el fons, s'hi sent realment bé, a casa nostra.

RANK, *en veu baixa, mirant davant seu*: I haver-ho de deixar tot...

NORA: Què diu? Vostè no ha de deixar res.

RANK, *continuant amb el mateix to*: I no poder deixar ni tan sols un pobre senyal del meu agraïment... Amb prou feines una fugaç sensació d'enyorament..., només un seient buit, que ocuparà el primer nouvingut.

NORA: I si ara li demanés...? No...

RANK: Si em demanés... què?

NORA: Una gran prova d'amistat.

RANK: Sí, quina?

NORA: No, vull dir... un servei immens...

RANK: Per una vegada, seria realment capaç de fer-me tan feliç?

NORA: Oh, vostè no sap de què es tracta.

RANK: Doncs bé, digui-m'ho.

NORA: No, no puc, doctor. És una cosa tan fora de tota mesura... És alhora un consell, una ajuda i un servei...

RANK: Millor. Tinc una vaga idea del que pot ser. Però digui-m'ho. No té confiança en mi?

NORA: Sí, més que en ningú. És el meu millor amic, el més fidel, ho sé perfectament. I és per això que li ho vull dir. Doncs bé, doctor: tinc necessitat que m'ajudi a impedir una cosa. Vostè sap amb quin amor tan intens i indescriptible m'estima en Torvald. No dubtaria ni un moment a sacrificar la seva vida per mi.

RANK, *inclinant se cap a ella*: Nora, vostè creu que ell és l'únic que...

NORA, *amb un lleu sobresalt*: Què?

RANK: ...que estaria disposat a sacrificar la seva vida per vostè?

NORA, *colpida*: Ah, ja...

RANK: M'he jurat que vostè ho sabria abans que me n'adonés. I mai no hauria trobat una ocasió més favorable. Sí, Nora, ara ja ho sap. I ara sap també que pot confiar en mi com en ningú.

NORA, *alçant-se i dient amb calma i simplicitat*: Deixi'm passar.

RANK, *que li deixa lloc, però continua assegut*: Nora...

NORA, *al llindar de la porta del vestíbul*: Helene! Porta el llum! (*Va cap a l'estufa.*) Ah, estimat doctor Rank, no ha estat gens bonic per part seva.

RANK: Haver-la estimat tan profundament com ningú? És això el que no és bonic?

NORA: No, és el fet d'haver-m'ho dit! Realment, no era necessari.

RANK: Què vol dir? És que vostè ja sabia...

Entra la MINYONA amb el llum, el posa damunt la taula i se'n va.

RANK: Nora..., senyora Helmer... li pregunto si ja ho sabia.

NORA: Oh, què sé jo si ho sabia o no ho sabia! La veritat és que no li ho puc dir... Però, com ha pogut ser tan poc hàbil, doctor Rank? Ara que tot anava tan bé!

RANK: Bé, en tot cas, ara ja sap queestic a la seva disposició en cos i ànima. Li prego, doncs, que m'ho digui tot.

NORA, *mirant lo*: Després d'això?

RANK: Li ho prego, digui'm de què es tracta.

NORA: No li puc dir res, ara.

RANK: Però, però... no em castigui d'aquesta manera. Permeti'm que faci per vostè tot el que sigui humanament possible.

NORA: Ara no pot fer res per mi. A més, tampoc no tinc cap necessitat d'ajuda. Ja veurà com tot plegat són imaginacions meves. Segur que sí! És clar! (*S'asseu al balançí, el mira i somriu.*) L'ha feta bona, doctor! No se'n dóna vergonya, ara que han dut el llum?

RANK: No, certament. Però potser me n'hauria d'anar... per sempre...

NORA: No, no ho faci! Naturalment, ens ha de venir a veure com fins ara. Sap prou bé que en Torvald no pot prescindir de vostè.

RANK: Sí, sí, però... i vostè?

NORA: Oh, sempre m'ha semblat que es crea un ambient d'allò més agradable quan vostè és a casa.

RANK: I això m'ha creat a mi falses expectatives. Vostè és per a mi un enigma. De vegades m'ha fet la impressió que es trobava tan a gust amb mi com amb en Helmer.

NORA: Sí, veu? Hi ha homes que te'ls estimes i n'hi ha d'altres de qui gairebé prefereixes la companyia.

RANK: Sí, hi ha alguna cosa de veritat en això que diu.

NORA: Quan encara era a casa meva, l'home que més estimava era el papa, és clar. Però sempre em semblava tremendament divertit anar-me a refugiar a la cambra de les minyones perquè mai no em donaven normes. I les coses que deien entre elles eren sempre tan divertides!

RANK: Ahà! Vol dir que jo les he substituït!

NORA, *alçant-se d'un salt i apropant-se-li*: Ah, estimat doctor Rank, no és pas això el que volia dir! Però ha d'entendre que amb en Torvald em passa el mateix que amb el papa...

Ve la MINYONA del vestíbul.

MINYONA: Senyora! (*Li parla a l'orella i li dóna una carta.*)

NORA, *donant un cop d'ull a la carta*: Ah! (*Es posa la carta a la butxaca.*)

RANK: Alguna contrarietat?

NORA: No, no, en absolut. Es tracta simplement..., es tracta del meu vestit nou...

RANK: Què diu? Que no és aquí, el seu vestit?

NORA: Ah, sí, aquest! Però és que es tracta d'un altre. L'he encarregat... En Torvald no n'ha de saber res.

RANK: Ah, vaja! I aquest era el gran secret!

NORA: Doncs, sí. Vagi a veure en Torvald. És a la cambra del darrere. Retingui'l tota l'estona que...

RANK: No es preocupi! No se m'escaparà.

Va a la cambra de HELMER.

NORA, a la MINYONA: S'espera a la cuina?

MINYONA: Sí, ha pujat per l'escala de servei.

NORA: Però tu, no li has dit que tenia visita?

MINYONA: Sí, però no ha servit de res.

NORA: No se'n vol entornar?

MINYONA: No, no se n'anirà sense haver parlat amb la senyora.

NORA: Molt bé, fes-lo entrar. Però sense fer soroll. Això, Helene, no ho has de dir a ningú. És una sorpresa per al meu marit.

MINYONA: Sí, sí, ho entenc. (*Se'n va.*)

NORA: Ara es produirà la catàstrofe. No hi ha manera d'aturar-la! No, no, no! No ha de passar! (*Va a la porta de HELMER i la tanca per fora. La MINYONA fa passar KROGSTAD i tanca la porta darrere d'ell. Va vestit de viatge, amb abric de pells, gorra i botes altes. NORA li va a l'encontre.*)
Parli baix! El meu marit és a casa!

KROGSTAD: Molt bé! Que hi sigui!

NORA: Què vol de mi?

KROGSTAD: Demanar-li una informació.

NORA: Doncs afanyi's. De què es tracta?

KROGSTAD: Vostè ja deu saber que he rebut la carta d'acomiadament.

NORA: No ho he pogut impedir, senyor Krogstad. He lluitat amb totes les forces per la seva causa, però no ha servit de res.

KROGSTAD: Tan poc l'estima el seu marit? Sap tot el mal que li puc fer, i encara s'atreveix...

NORA: Com pot pensar que ell n'està al corrent?

KROGSTAD: Oh no, no ho pensava pas! No seria el bon Torvald Helmer que jo conec, si fos capaç d'actuar com un home i donar aquesta prova de coratge.

NORA: Senyor Krogstad, li exigeixo respecte pel meu marit.

KROGSTAD: És clar, tot el respecte que es mereix. Però com que la senyora ho vol mantenir tan escrupolosament en secret, haig de suposar que té les coses una mica més clares que ahir i que s'adona una mica més del que ha fet.

NORA: Més clares del que vostè em pugui ensenyar...

KROGSTAD: Sens dubte, un mal jurista com jo...

NORA: Què vol de mi?

KROGSTAD: Senzillament, volia saber com li van les coses, senyora Helmer. He pensat en vostè tot el dia. Un pica-plets, un escanyapobres... en fi, un individu com jo, sap què significa tenir, malgrat tot, una mica de cor, ja ho veu.

NORA: Doncs demostrï-ho. Pensi en els meus fills.

KROGSTAD: És que vostè i el seu marit han pensat en els meus? Però això, ara, no té importància. Només li volia dir que no cal que ens prenguem gaire seriosament aquest assumpte. De moment, no tinc la intenció de querellar-me.

NORA: No, oi que no? Ho sabia.

KROGSTAD: Podem arreglar-ho tot d'una manera amistosa. No cal que se sàpiga; pot quedar entre nosaltres tres.

NORA: El meu marit no n'ha de saber mai res!

KROGSTAD: Com ho vol impedir? Està en condicions de pagar la resta del que em deu?

NORA: No, no immediatament.

KROGSTAD: O potser ha trobat el mitjà de procurar-se aquests diners en els dies que vénen?

NORA: No, cap mitjà que em pugui ser útil.

KROGSTAD: Tampoc no li serviria de res. Ni que tingués a mà tants diners en efectiu com volgués, jo no li tornaria el reconeixement del deute.

NORA: Voldria que m'expliqués què en pensa fer?

KROGSTAD: Senzillament, conservar-lo... Tenir-lo sempre sota la meva custòdia. Cap estrany no n'ha de saber res.

Per això, si li ha passat pel cap prendre alguna decisió desesperada...

NORA: Ho faré.

KROGSTAD: ...si ha pensat, per exemple, abandonar el domicili conjugal...

NORA: Ho faré.

KROGSTAD: ...o bé ha pensat en alguna cosa pitjor...

NORA: Com ho pot saber?

KROGSTAD: ...ja s'ho pot treure del cap.

NORA: Com pot saber que hi penso?

KROGSTAD: La majoria de nosaltres hi pensa, al començament. Jo també hi vaig pensar. Però la veritat és que no vaig tenir prou coratge...

NORA, *amb veu àtona*: Jo tampoc.

KROGSTAD, *alleujat*: No, oi que no? Tampoc no ha tingut prou coratge? Vostè tampoc?

NORA: No, no n'he tingut, no n'he tingut.

KROGSTAD: A més, faria un gran disbarat. Així que passés la primera tempesta conjugal... Tinc a la butxaca una carta per al seu marit...

NORA: Li ho explica tot?

KROGSTAD: Amb tots els miraments possibles.

NORA, *amb vivesa*: Aquesta carta, no l'ha de rebre mai! Estripi-la! Aconseguiré els diners.

KROGSTAD: Perdoni, senyora Helmer, em sembla que ja li he dit fa un moment...

NORA: Oh, no parlo dels diners que li dec. Digui'm la suma que exigeix del meu marit! Em faré aquests diners!

KROGSTAD: No exigeixo diners del seu marit.

NORA: Doncs què vol?

KROGSTAD: Si ho vol saber, vull tornar a aixecar el cap, senyora Helmer! Vull fer carrera! I el seu marit m'hi ha d'ajudar! Ja fa un any i mig que no he comès cap acció deshonest. Durant tot aquest temps he viscut en les

condicions més precàries. M'he limitat a anar avançant pas a pas. Però ara que m'han despatxat, no en tinc prou amb el favor de ser novament acceptat. Vull pujar, ja li ho he dit. Vull tornar al banc... tenir-hi un càrrec més alt. El seu marit ha de crear un lloc per a mi.

NORA: No ho farà mai!

KROGSTAD: Ho farà. El conec. I sense atrevir-se a dir ni piu. I quan seré ben instal·lat al costat d'ell, ja ho veurà! Abans d'un any seré el braç dret del director. I serà en Nils Krogstad i no en Torvald Helmer qui dirigirà el banc!

NORA: Això no arribarà mai!

KROGSTAD: Que potser vol...?

NORA: Ara tinc prou coratge.

KROGSTAD: Oh, no em fa cap por! Una dama delicada i consentida com vostè...

NORA: Ja ho veurà!

KROGSTAD: Potser desapareixerà sota el gel? Dins l'aigua freda i negra com el sutge? I quan arribi la primavera tornarà a la superfície, lletja, irrecognoscible i havent perdut tots els cabells?

NORA: No em fa por.

KROGSTAD: Vostè a mi tampoc. Aquestes coses no es fan, senyora Helmer. A més, de què serviria? Jo continuaria tenint a la butxaca...

NORA: També llavors? Quan jo ja no...?

KROGSTAD: Oblida que la seva reputació depèn de mi? (NORA *el mira immòbil, sense saber què dir.*) Bé, ara ja l'he preparada. No faci cap ximpleria. Quan en Helmer haurà rebut la meva carta esperaré notícies d'ell. I no obliidi que ha estat ell mateix qui m'ha obligat a recórrer de nou a aquests mitjans. No li ho perdonaré mai. A reveure, senyora. (*Se'n va per la porta que dona al vestíbul.*)

NORA, *entreobrint altra vegada la porta del vestíbul i escoltant*: Se'n va. No tira la carta! No, no, no en serà capaç!

(*Obre la porta cada vegada més.*) Què passa? Encara és aquí? No baixa l'escala? S'ho rumia? Ho farà? (*Una carta cau dins la bústia. Després sentim KROGSTAD que baixa les escales, i els seus passos es van perdent a poc a poc. NORA fa un lleu crit, travessa ràpidament la cambra fins a la taula que hi ha vora el sofà; un moment de silenci.*) Dins la bústia? (*Avança amb precaució fins a la porta del vestibul.*) Ja és a dins... Torvald, Torvald..., ara estem perduts!

SENYORA LINDE, *que ve de la cambra de l'esquerra amb la disfressa*: Bé, em sembla que no s'hi pot fer res més. Vols que l'emprovem?

NORA, *baix i amb veu ronca*: Kristine, vine aquí!

SENYORA LINDE, *deixant la disfressa al sofà*: Què et passa? Et veig tota traspalsada!

NORA: Vine. Veus aquesta carta? Aquí... rere el vidre de la bústia?

SENYORA LINDE: Sí, sí, la veig.

NORA: És una carta d'en Krogstad.

SENYORA LINDE: Nora... Va ser en Krogstad qui et va deixar els diners!

NORA: Sí, i ara en Torvald ho sabrà tot.

SENYORA LINDE: Oh, Nora, creu-me, serà el millor per a tots dos.

NORA: És que encara no ho saps tot. Vaig falsificar la signatura!

SENYORA LINDE: Però, Déu del cel!

NORA: Però ara, sobretot, et vull dir una cosa, Kristine: m'has de servir de testimoni!

SENYORA LINDE: Testimoni, de què? Jo, què puc...?

NORA: Si em torno boja..., i és molt possible que passi...

SENYORA LINDE: Nora!

NORA: ...o si em passés qualsevol altra cosa... que m'impedís ser aquí personalment...

SENYORA LINDE: Nora, Nora, estàs completament fora de tu!

NORA: I si algú altre volgués carregar amb tot... amb totes les culpes, m'entens?

SENYORA LINDE: Sí, sí, però com pots pensar que...?

NORA: Hauràs de certificar que això no és cert, Kristine. No estic en absolut fora de mi. Conservo els meus cinc sentits, i et dic que ningú més no en sap res. Tot ho he fet jo sola. Recorda-ho.

SENYORA LINDE: No ho oblidaré. Però hi ha certes coses que se m'escapen.

NORA: Oh, com ho podries entendre? Ara, el que ha de passar és un prodigi.

SENYORA LINDE: Un prodigi?

NORA: Sí, alguna cosa prodigiosa. Però és tan horrorós, Kristine..., que no ha de passar a cap preu.

SENYORA LINDE: Vaig immediatament a parlar amb en Krogstad.

NORA: No hi vagis. Et pot fer mal.

SENYORA LINDE: Fa temps que, per mi, hauria fet el que fos.

NORA: Ell?

SENYORA LINDE: On viu?

NORA: Ah, què sé jo?... Ah, sí... (*Busca dins la seva butxaca.*) Aquí tinc la seva targeta. Però la carta, la carta...!

HELMER, *que és dins la seva oficina i truca a la porta*: Nora!

NORA, *llançant un crit de terror*: Oh, què hi ha? Què vols de mi?

HELMER: Ei, ei, no t'espantis així. No podem entrar. T'has tancat amb clau. Que potser encara t'estàs emprovant el vestit?

NORA: Sí, sí. Me l'estic emprovant. Tindrè un aspecte meravellós, Torvald!

SENYORA LINDE, *després de llegir la targeta de visita*: Viu aquí mateix, a la cantonada.

NORA: Sí, però no servirà de res! Estem perduts! La carta és a la bústia!

SENYORA LINDE: I el teu home té la clau?

NORA: Sí, sempre la du a sobre.

SENYORA LINDE: En Krogstad ha de recuperar la carta sense que ell l'hagi llegida. Cal que trobi un pretext.

NORA: Però ara, justament, és l'hora en què Torvald acostuma...

SENYORA LINDE: Distreu-lo! Fica't amb ell al seu despatx tota aquesta estona! Tornaré tan aviat com pugui (*Surt de pressa per la porta que dóna al vestibul.*)

NORA, *anant cap a la porta de HELMER, obrint la i mirant l'interior*: Torvald!

HELMER: Vaja, per fi se'ns dóna accés a la nostra pròpia sala d'estar! Vine, Rank, que ho veurem... (*Al llindar de la porta:*) Però què és això?

NORA: Què vols dir. Torvald, estimat?

HELMER: Rank m'ha preparat per veure una gran escena de disfresses.

RANK, *a la porta*: Així ho tenia entès, però potser m'equivocava.

NORA: Ningú no podrà admirar-me en tota la meva esplendor fins demà al vespre.

HELMER: Però, estimada Nora, fas cara d'estar cansadíssima. Has assajat gaire estona?

NORA: No, ni tan sols m'he posat a assajar.

HELMER: Doncs potser caldrà que t'hi posis.

NORA: Sí, Torvald, és indispensable que ho faci. Però sóc incapaç de fer res si tu no m'ajudes! Ho he oblidat tot.

HELMER: Ah, ja veuràs com de seguida et refrescaré la memòria!

NORA: Sí, ara ocupa't de mi, Torvald. M'ho promets? Oh, tinc tanta por! Tanta gent!... Aquest vespre l'has de dedicar exclusivament a mi. Deixa de pensar en la teva feina. Deixa estar la ploma, sents? Ho faràs, Torvald, estimat?

HELMER: T'ho prometo. Aquest vespre estic totalment a la

teva disposició..., petita meva, et veig tan desemparada!
Hm, però ara que hi penso, abans hauria de... (*Va cap a la porta del vestíbul.*)

NORA: Què hi has de fer, aquí fora?

HELMER: Només mirar si hi ha correu.

NORA: No, no, no ho facis, Torvald!

HELMER: Però, per què no?

NORA: Torvald, t'ho prego, queda't aquí. No n'hi ha, de correu.

HELMER: Deixa-m'hi donar una ullada. (*Fa un moviment cap a la porta. NORA s'ha posat al piano i toca els primers compassos de la tarantella. HELMER s'atura vora la porta.*)

NORA: Demà no podré ballar, si ara no assages amb mi.

HELMER, *anant cap a ella*: Tanta por et fa, estimada Nora?

NORA: Sí, una por increïble. Cal que ens posem a practicar de seguida. Encara tenim temps abans de seure a taula. Seu i acompanya'm al piano, estimat Torvald. Corregeix-me, dóna'm indicacions com abans!

HELMER: Ho faré amb molt de gust, si és això el que desitges. (*S'asseu al piano.*)

NORA, *traient de la capsa el tamborí i un gran mocador de colors, amb el qual s'embolica ràpidament; després es col·loca d'un salt al mig de la cambra i crida*: Ara toca per mi! Vaig a ballar!

HELMER *toca i NORA balla. RANK seu darrere HELMER, vora el piano, i mira.*

HELMER, *tocant*: Més lent..., més lent!

NORA: No ho puc fer d'altra manera.

HELMER: No hi posis tanta fúria, Nora!

NORA: És així com s'ha de fer.

HELMER, *deixant de tocar*: No, no, així no funciona.

NORA, *rient i agitant el tamborí*: No és el que jo et deia?

RANK: La puc acompanyar jo.

HELMER, *alçant-se*: Sí, posa-t'hi tu! Així la podré corregir millor. (RANK *s'asseu al piano i toca*. NORA *dansa cada vegada amb una fúria més salvatge*. HELMER *s'ha situat vora l'estufa i li va donant constantment indicacions que NORA sembla no sentir*. *Se li desnuen els cabells, que li cauen damunt l'espatlla*. *No se n'adona i continua dansant*. *Entra la SENYORA LINDE*.)

SENYORA LINDE, *al lllindar de la porta, astorada*: Ah!

NORA, *sense deixar de ballar*: Ho estem passant molt bé, Kristine!

HELMER: Però, Nora, estimada, estàs ballant com si t'hi juguessis la vida.

NORA: És que és així.

HELMER: Atura't, Rank. Això és pura follia. Et dic que parís! (RANK *deixa de tocar i NORA s'atura de sobte*. HELMER *va cap a ella*.) No ho hauria cregut mai. Has oblidat completament tot el que et vaig ensenyar.

NORA, *llançant el tamborí*: Ja ho has vist tu mateix.

HELMER: Doncs ho haurem d'estudiar tot de nou.

NORA: Sí, ja veus que és necessari. Has d'assajar amb mi fins a l'últim moment. M'ho promets, Torvald?

HELMER: Ja hi pots comptar.

NORA: Avui i demà no has de fer altra cosa que pensar en mi. No has d'obrir cap carta, ni buidar la bústia.

HELMER: Ah, veig que encara tens por d'aquell home!

NORA: Sí, sí, això també.

HELMER: Nora, t'ho conec a la cara. A la bústia hi ha una carta d'aquest home!

NORA: No ho sé... Em sembla que sí; però ara no has de llegir cap cosa d'aquestes! Cap cosa lletja no ha d'interposar-se entre nosaltres fins que tot hagi passat!

RANK, *en veu baixa a HELMER*: Millor que no la contradiguís.

HELMER, *prenent-la entre els seus braços*: La nena ha d'im-

posar la seva voluntat. Però demà a la nit, quan s'hagi acabat la dansa...

NORA: Seràs lliure.

MINYONA, *des de la porta de la dreta*: Senyora, el sopar és a taula.

NORA: Porta xampany, Helene.

MINYONA: Sí, senyora (*Se'n va.*)

HELMER: Ei, ei..., ara, la gran festa?

NORA: La festa del xampany... fins que apunti el dia! (*Crida.*) I uns quants confits... Molts, molts, Helene... Un dia és un dia!

HELMER, *agafant-li les mans*: Prou, prou, prou! No et deixis endur per aquesta exaltació febril! Torna a ser la meva petita i dolça alosa!

NORA: Sí, ja m'agradaria de ser-ho! Però ara comença a passar, i vostè també, doctor! Kristine, tu ajuda'm a arreglar-me els cabells.

RANK, *en veu baixa, tot sortint*: No espera pas que passi alguna cosa?... Alguna cosa d'especial?

HELMER: De cap manera, amic meu. Només és aquest temor pueril de què t'he parlat abans. (*HELMER i RANK se'n van per la dreta.*)

NORA: Què hi ha?

SENYORA LINDE: Se n'ha anat al camp.

NORA: T'ho he vist a la cara.

SENYORA LINDE: Tornarà demà al vespre. Li he deixat una nota.

NORA: Te la podies estalviar. No cal impedir res. En el fons és emocionant això d'esperar el prodigi.

SENYORA LINDE: Però, què esperes?

NORA: Ah, tu no ho pots entendre. Vés a dins, que jo ja vinc. (*La SENYORA LINDE va cap al menjador.*)

NORA, *que queda immòbil uns instants, com si es volgués concentrar en ella mateixa: després mira el seu rellotge*: Les cinc. Set hores fins a la mitjanit. Després vint-i-qua-

tre hores fins a la mitjanit de demà. I s'haurà acabat la tarantella. Vint-i-quatre i set. Trenta-una hores de vida.

HELMER, *des de la porta de la dreta*: Però què fa la meva petita alosa?

NORA, *anant cap a ell amb els braços oberts*: Aquí tens la teva alosa.

ACTE TERCER

La mateixa cambra. La taula rodona que era davant el sofà ha estat desplaçada; ara es troba al centre de l'escena, envoltada de cadires. Damunt la taula hi ha un llum encès. La porta que mena al vestíbul és oberta. Del pis de dalt, arriba el so de la música de dansa.

La SENYORA LINDE seu vora la taula i fulleja distretament un llibre. Prova de llegir, però no sembla capaç de concentrar-se. De tant en tant, mira amb nerviosisme la porta d'entrada i escolta. Finalment, mira el rellotge.

SENYORA LINDE: Encara no...! I ja hauria de ser aquí! Si no... (*Torna a escoltar.*) Ah, ja arriba! (*Surt al vestíbul i obre amb precaució la porta d'entrada. Se sent algú que puja l'escala discretament; ella li parla en veu baixa.*) Entri. No hi ha ningú.

KROGSTAD, *a la porta*: He trobat a casa una nota de vostè. Això, què vol dir?

SENYORA LINDE: Li he de parlar amb urgència.

KROGSTAD: Ah, sí? I ha de ser necessàriament en aquesta casa?

SENYORA LINDE: A casa meva era impossible. La meva cambra no té entrada pròpia. Passi, passi! Estem completament sols. La minyona dorm i els Helmer són al ball del pis de sobre.

KROGSTAD, *entrant a la cambra*: Mira, mira! Aquet vespre, els Helmer estan ballant! De debò?

SENYORA LINDE: Sí, per què no?

KROGSTAD: És clar. Per què no?

SENYORA LINDE: Ara, Krogstad, cal que parlem vostè i jo.

KROGSTAD: És que encara ens queda alguna cosa per dir-nos?

SENYORA LINDE: Tenim moltíssimes coses per dir-nos.

KROGSTAD: No m'ho sembla pas.

SENYORA LINDE: Perquè vostè, a mi, mai no m'ha entès realment.

KROGSTAD: Què havia d'entendre? Era ben senzill. És una cosa que passa sovint a la vida: una dona sense cor que engega a passeig un home perquè se li presenta un partit més avantatjós!

SENYORA LINDE: Creu de debò que no tinc cor? I que vaig trencar amb vostè sense sentir-ho?

KROGSTAD: Ah, no?

SENYORA LINDE: Krogstad, ho va creure realment així?

KROGSTAD: Si no va ser així, per què em va escriure lla-vors aquella carta?

SENYORA LINDE: No podia fer altra cosa. Si havia de trencar amb vostè, el meu deure era extingir dintre seu tot el que sentia per mi.

KROGSTAD, *retorçant-se les mans*: Ah, era això! I tot..., tot per una simple qüestió de diners!

SENYORA LINDE: No oblidí que tenia una mare sense recursos i dos germans més petits. No podíem esperar-lo, Krogstad. En aquell temps, vostè encara estava molt lluny de dur a terme els seus projectes.

KROGSTAD: És possible, però vostè no tenia el dret de rebutjar-me per un altre home.

SENYORA LINDE: Ah, no ho sé. Sovint em vaig demanar si tenia o no aquest dret.

KROGSTAD, *en veu més baixa*: Quan la vaig perdre, va ser com si em fugís el terra sota els peus. Miri'm: ara sóc un naufrag en una desferra.

SENYORA LINDE: Potser la salvació és a prop.

KROGSTAD: Era a prop. Però ha arribat vostè i m'ha barrat el camí.

SENYORA LINDE: Sense saber-ho, Krogstad! Fins avui no he sabut que l'havia de substituir al banc.

KROGSTAD: Sí ho diu, me la crec. Però ara que ho sap, no retirarà la seva demanda?

SENYORA LINDE: No. Perquè això, a vostè, no li seria de cap utilitat.

KROGSTAD: Ah, utilitat, utilitat! En tot cas, jo ho faria, si fos al seu lloc.

SENYORA LINDE: He après a actuar d'una manera raonable. La vida i la dura i amarga necessitat m'han ensenyat a obrar així.

KROGSTAD: I a mi, la vida m'ha ensenyat a no refiar-me de les paraules buides.

SENYORA LINDE: Doncs així, li ha ensenyat alguna cosa raonable. Però en els fets, hi creu?

KROGSTAD: Què vol dir amb això?

SENYORA LINDE: Ha dit que era com un naufrag en una desferra.

KROGSTAD: Tenia bones raons per dir-ho.

SENYORA LINDE: Jo també sóc un naufrag. No tinc ningú que s'ocupi de mi ni de qui jo pugui ocupar-me.

KROGSTAD: Vostè ho va triar així.

SENYORA LINDE: En aquell temps, no podia fer cap altra tria.

KROGSTAD: Ah, sí? I què més?

SENYORA LINDE: Krogstad, què diria si dos naufrag com nosaltres es poguessin apropar l'un a l'altre?

KROGSTAD: Què diu?

SENYORA LINDE: Val més ser dos en una desferra que aferrar-se cadascú a la seva.

KROGSTAD: Kristine!

SENYORA LINDE: Per què es pensa que he vingut a la ciutat?

KROGSTAD: Ho ha fet també pensant en mi?

SENYORA LINDE: Haig de treballar, si em cal suportar la vida. Tota la meua vida, que jo recordi, he treballat, i això ha estat la meua joia més gran; en el fons, la meua única joia. Però ara em trobo tota sola en aquest món i em sento tan terriblement buida i abandonada! No fa cap goig treballar només per a un mateix. La meua feina ha de tenir un sentit. Krogstad, necessito una persona i una causa per treballar.

KROGSTAD: No me'n crec res. Això no és més que l'exaltació d'una dona que té l'absoluta necessitat de sacrificar-se per algú.

SENYORA LINDE: Ha tingut mai la impressió que jo fos una dona exaltada?

KROGSTAD: Seria realment capaç de fer el que diu? Digui'm..., està ben informada del meu passat?

SENYORA LINDE: Sí.

KROGSTAD: I sap tot el que diuen de mi?

SENYORA LINDE: M'ha semblat sentir-li dir que, si m'ha gués tingut al costat seu, hauria estat una altra persona.

KROGSTAD: N'estic convençut.

SENYORA LINDE: I això, encara podria passar?

KROGSTAD: Kristine..., ho diu amb ple coneixement de causa? Sí, veig que sí. Vol dir que té realment el coratge...?

SENYORA LINDE: Necessito algú a qui fer-li de mare. I els fills de vostè necessiten una mare. Tenim necessitat l'un de l'altre. Krogstad, penso que vostè té un bon fons... Amb vostè m'atreveixo al que sigui.

KROGSTAD, *agafant-li les mans*: Gràcies, gràcies. Ara també sabré rehabilitar-me davant els altres... Oh, però m'havia oblidat de...

SENYORA LINDE, *escoltant*: Pst! La tarantella! Vagi-se'n! Vagi-se'n!

KROGSTAD: Per què? Què passa?

SENYORA LINDE: Sent la música d'aquí dalt? Quan s'acabi, poden entrar en qualsevol moment.

KROGSTAD: Doncs bé, ja me'n vaig. Però ara tot és inútil. Vostè, naturalment, no sap res del pas que he donat contra en Helmer.

SENYORA LINDE: Sí, Krogstad, ho sé.

KROGSTAD: I tot i així, hauria tingut el coratge...?

SENYORA LINDE: Sé molt bé on pot arribar per desesperació un home com vostè.

KROGSTAD: Ah, si pogués fer-me enrere.

SENYORA LINDE: Ho pot fer. La seva carta és encara a la bústia.

KROGSTAD: N'està segura?

SENYORA LINDE: Del tot. Però...

KROGSTAD, *mirant-la inquisitiu*: Ah, això ho explicaria tot? Volia salvar la seva amiga al preu que fos. Digui-m'ho francament! És així o no?

SENYORA LINDE: Krogstad, qui ja s'ha venut una vegada per causa d'altres persones, no ho torna a repetir mai més.

KROGSTAD: Demanaré que em tornin la carta!

SENYORA LINDE: No, no.

KROGSTAD: És clar que sí. Esperaré que baixi en Helmer, i li diré que m'ha de tornar la carta... Li diré que es tracta només del meu acomiadament... que no cal que la llegeixi.

SENYORA LINDE: No, Krogstad. No reclami la carta.

KROGSTAD: Però digui'm... No ha estat justament per això que m'ha citat aquí?

SENYORA LINDE: Sí, en el primer moment d'espant. Però després ha passat una nit, i ahir, en aquesta casa, vaig saber coses increïbles. En Helmer ho ha de saber tot. Aquest secret nefast ha de sortir a la llum del dia. Ells dos s'han d'explicar a fons. No poden continuar amb aquests encobriments i subterfugis.

KROGSTAD: Bé doncs... Si a vostè no li fa cap por... Però una cosa sí que l'haig de fer, i cal que sigui immediatament.

SENYORA LINDE, *escoltant*: Ràpid! Surti, surti! S'ha acabat la dansa! A partir d'aquest moment, ja no estem segurs...

KROGSTAD: L'espero a baix.

SENYORA LINDE: Sí, faci-ho! Em podrà acompanyar fins a la porta de casa.

KROGSTAD: Mai no havia estat tan feliç! *(Se'n va per la porta d'entrada. La porta entre la cambra i el vestíbul queda oberta.)*

SENYORA LINDE, *arreglant una mica la cambra i disposant-se a sortir*: Ah, quin canvi, quin canvi! Tenir unes persones per qui treballar..., per qui poder viure! I fer que la casa els resulti agradable i còmoda. Bé, cal posar mans a l'obra. Esperem que no triguin a arribar. *(Escolta.)* Ah, ja són aquí. Les meves coses! *(Agafa l'abric i el barret. Se senten les veus de HELMER i NORA que s'acosten, gira una clau al pany, i HELMER fa entrar NORA gairebé amb violència. Ella du el vestit d'italiana amb un gran xal negre al damunt. Ell du damunt el frac un dominó negre.)*

NORA, *encara a la porta, resistint-se*: No, no, no! No vull entrar! Vull tornar a dalt! No vull marxar tan aviat!

HELMER: Però, Nora, estimada!

NORA: Ah, t'ho suplico, Torvald! T'ho demano per favor! Només serà una horeta!

HELMER: Ni un minut, Nora, bonica! Ja saps com havíem quedat! Au, entra a la sala, que agafaràs fred, si et quedes aquí. *(La fa entrar, malgrat que ella s'hi resisteix, sense una violència excessiva.)*

SENYORA LINDE: Bona nit.

NORA: Kristine!

HELMER: Encara és aquí, senyora Linde? Tan tard?

SENYORA LINDE: Sí, perdoni, però tenia tantes ganes de veure la Nora amb el seu vestit!

NORA: I t'has quedat a esperar-me?

SENYORA LINDE: Sí, per desgràcia he fet tard i tu ja eres a dalt. No me'n volia entornar sense haver-te vist.

HELMER, *traient-li el xal a* NORA: Doncs miri-se-la bé! Em sembla que val la pena de veure. No és encantadora, senyora Linde?

SENYORA LINDE: Sí, ho reconec.

HELMER: No és una meravella? Al ball, tothom ha opinat el mateix. Però és terriblement tossuda... aquesta criatura tan dolça! No saps pas com fer-ho! Creurà que m'hi he hagut de posar fort per treure-la d'allà dins?

NORA: Ah, Torvald, encara et penediràs de no haver-me concedit almenys mitja horeta!

HELMER: No la sent, senyora Linde? Balla la seva tarantella... amb un èxit sorollós... que ha estat prou merescut... encara que potser n'ha fet una interpretació excessivament naturalista... Vull dir, una mica més natural del que era estrictament necessari per satisfer les exigències de l'art. Però admetem-ho... l'essencial és que ha tingut un èxit esclatant. I havia de deixar-la quedar, després d'això? Perquè tot l'encant es dissipés? No, gràcies. He agafat pel braç la meva encantadora noia de Capri... o també podria dir: la meva capritxosa noia de Capri...; hem fet un ràpid recorregut per les sales, una reverència aquí i allà... i, com se sol dir a les novel·les: va caure el teló sobre el bell espectacle. Un mutis sempre fa el seu efecte, senyora Linde. Però a la Nora no li ho puc fer entendre. Uf, quina calor que fa aquí! (*Deixa el dominó en una cadira i obre la porta del seu despatx.*) Què? És ben fosc! Ah, naturalment, perdoni... (*Entra a encendre uns quants llums.*)

NORA, *xiuxiuejant de pressa i sense alè*: Què?!

SENYORA LINDE, *baix*: He parlat amb ell.

NORA: Bé, i què?

SENYORA LINDE: Nora... ho has d'explicar tot al teu marit!

NORA, *amb veu apagada*: Ho sabia.

SENYORA LINDE: Per part d'en Krogstad no has de témer res, però cal que ho expliquis!

NORA: No ho faré!

SENYORA LINDE: Doncs ja ho farà la carta.

NORA: Gràcies Kristine! Ara ja sé el que haig de fer. Pst!

HELMER, *tornant*: Què, senyora Linde, ha quedat prou admirada?

SENYORA LINDE: Sí, i ara els voldria desitjar una bona nit.

HELMER: Oh, ja se'n va? És de vostè, aquesta labor de punt?

SENYORA LINDE, *agafant-la*: Sí, gràcies. Per poc me la descuido.

HELMER: Vostè fa mitja?

SENYORA LINDE: Sí, en faig.

HELMER: Sap què? Seria millor que brodés.

SENYORA LINDE: Ah, sí? Per què?

HELMER: És molt més bonic. Veu? S'aguanta el tambor amb la mà esquerra, i amb la dreta es fa moure l'agulla, així, descrivint un arc amb elegància... no ho creu?

SENYORA LINDE: Sí, és possible...

HELMER: En canvi, per fer mitja, tots els moviments que es fan són més aviat lletjos. Miri: els braços enganxats al cos, les llargues agulles que pugen i baixen... tot té alguna cosa de treball de xinesos... Ah, 'era realment magnífic el xampany que ens han servit...

SENYORA LINDE: Bona nit, Nora... i deixa de ser tan tos-suda!

HELMER: Ben dit, senyora Linde.

SENYORA LINDE: Bona nit, senyor director.

HELMER, *acompanyant-la fins a la porta*: Bona nit, bona nit. Espero que arribi bé a casa seva. Amb molt de gust jo..., però no ha de caminar gaire. Bona nit, bona nit. (*La SENYORA LINDE se'n va. Ell tanca la porta darrere d'ella i torna a la cambra.*) Vaja, finalment ens hem pogut desfer d'aquesta lloca! Quina dona més pesada!

NORA: No estàs molt cansat, Torvald?

HELMER: No, gens ni mica.

NORA: No necessites estirar-te?

HELMER: No, ni pensar-ho! Al contrari, em sento d'allò més animat! Però... i tu? Realment et veig molt cansada i amb ganes d'anar a dormir.

NORA: Sí, estic molt cansada. No trigaré a ficar-me al llit.

HELMER: Ho veus, ho veus? Hem fet bé de no quedar-nos més estona.

NORA: Sí, tot el que tu fas està ben fet.

HELMER, *besant-li el front*: Ara la meva alosa ha parlat com una persona. Però t'has adonat que en Rank, aquesta nit, estava molt alegre?

NORA: Ah, sí? Ho estava? No he tingut ocasió de parlar amb ell.

HELMER: Jo, amb prou feines. Però feia temps que no el veia de tan bon humor. (*La mira uns instants, després s'hi acosta.*) Hm... és fantàstic això de tornar a ser a casa, d'estar sol amb tu. Oh, ets una dona tan jove i esplèndida!

NORA: No em miris així, Torvald!

HELMER: Per què no haig de mirar el més preciós dels meus béns! Tota aquesta esplendor que em pertany, a mi sol i a ningú més?

NORA, *passant a l'altra banda de la taula*: No m'has de parlar així, aquesta nit.

HELMER, *que la segueix*: Pel que veig, encara tens la tarantel·la dins la sang! I això encara et fa més seductora! Ecolta! Els convidats ja se'n van. (*Més baix:*) Nora, aviat tota la casa quedarà en silenci.

NORA: Sí, així ho espero.

HELMER: Sí, oi que sí, Nora, estimada? Ah, saps?... Quan estic amb tu enmig d'altra gent..., saps per què et parlo tan poc, per què evito la teva proximitat i només de tant en tant et llanço un cop d'ull mig d'amagat? Saps per què ho faig? Perquè en aquell moment m'imagino que

ets la meva amant secreta, la meva núvia secreta, i ningú no sospita que hi hagi res entre tu i jo.

NORA: Sí, sí, sí, ja sé que tots els teus pensaments són per a mi.

HELMER: I després, quan estem a punt de marxar i jo poso el xal damunt les teves espatlles fines i arrodonides —damunt aquesta nuca meravellosa—, m'imagino que ets la meva jove núvia, que acabem de tornar del casament i que per primera vegada et duc a casa meva..., que estic sol amb tu per primera vegada, ben sol amb tu, jove i tremolosa! Tota aquesta nit t'he desitjat. Quan et veia ballar la tarantel·la, tan resplendent i plena d'atractiu, m'ha començat a bullir la sang. No em podia aguantar més..., per això he volgut que baixéssim tan aviat.

NORA: Vés-te'n, Torvald! Deixa'm estar! No ho vull!

HELMER: Què vols dir? Que potser fa broma, la meva petita Nora? No ho vols, no ho vols... No sóc el teu marit?

Truquen a la porta de fora.

NORA, *amb un sobresalt*: Ho has sentit?

HELMER, *sortint*: Qui hi ha?

RANK, *des de fora*: Sóc jo! Puc entrar un moment?

HELMER, *en veu baixa, contrariat*: Què vol ara, aquest?
(*En veu alta:*) Ja vinc! (*Obre.*) Ets molt amable de no passar de llarg davant la nostra porta!

RANK: M'ha semblat sentir la teva veu i he tingut ganes d'entrar un moment. (*Mira al voltant.*) Ah, aquesta casa que conec i estimo tant! Quina sort teniu de viure junts en un lloc tan càlid i confortable.

HELMER: M'ha semblat que a dalt també t'hi senties prou bé...

RANK: Perfectament. Per què no? Per què no aprofitar tot allò que la vida t'ofereix? Tant com puguis i tot el temps que puguis. El vi era excel·lent.

HELMER: Sobretot el xampany.

RANK: Ah, també ho has notat? És gairebé increïble la quantitat que me n'he arribat a empassar.

NORA: En Torvald també ha begut molt xampany aquesta nit.

RANK: Ah, sí?

NORA: Sí, i després es posa sempre molt alegre.

RANK: I per què no permetre's una nit alegre, després d'un dia ben aprofitat?

HELMER: Ben aprofitat? Per desgràcia, no me'n puc pas enorgullir.

RANK, *donant-li un copet a l'espatlla*: Doncs jo sí que puc, veus?

NORA: Doctor Rank, crec que avui s'ha fet una prova mèdica...

RANK: Exacte.

HELMER: Ah, molt bé! La nostra petita Nora parla de proves mèdiques.

NORA: I podem felicitar-lo pel resultat?

RANK: Sí, sí, ho pot fer.

NORA: Vol dir que el resultat és bo?

RANK: El millor per a un metge i per a un pacient: la certesa.

NORA, *ràpida i inquisitiva*: La certesa?

RANK: La certesa total. Després d'això, no em podia permetre una alegre vetllada?

NORA: Sí, sí, ha fet molt bé, doctor Rank.

HELMER: Hi estic d'acord, sempre que no hagi de pagar-ho demà.

RANK: Oh, en aquesta vida no passa res perquè sí.

NORA: Doctor Rank... a vostè li deuen agradar molt els balls de disfresses...

RANK: Sí, quan hi ha disfresses divertides...

NORA: I de què anirem vostè i jo, al proper ball de disfresses?

HELMER: Petita disbauxada! Ja penses en un altre ball?

RANK: Vostè i jo? Ja li ho puc dir: vostè anirà de dona afortunada.

HELMER: Sí, sí, però hauràs de trobar la disfressa apropiada!

RANK: Només caldrà que es presenti tal com va cada dia.

HELMER: Molt ben dit. I tu? Ja saps de què et disfressaràs?

RANK: Sí, amic meu, ho tinc claríssim.

HELMER: De què?

RANK: Al pròxim ball de disfresses jo seré invisible.

HELMER: Una idea curiosa.

RANK: Hí ha un gran barret negre... no has sentit parlar mai del barret que et torna invisible? Te'l poses i no et veu ningú.

HELMER, *aguantant-se el riure*: Sí, tens raó...

RANK: Però oblidava el motiu de la meva visita! Helmer, dóna'm un cigar, un d'aquells havans de color fosc...

HELMER: Amb molt de gust. (*Li ofereix la capsa de cigars.*)

RANK, *prenent-ne un i tallant-li la punta*: Gràcies.

NORA, *agafant la capsa de cerilles i encenent-ne una*: Tingui, foc.

RANK: Moltes gràcies. (*NORA li aguanta la cerilla encesa fins que el cigar crema bé.*) I ara, adéu-siau.

HELMER: Adéu, adéu, estimat!

NORA: Que dormi bé, doctor Rank.

RANK: Gràcies per aquest bon desig.

NORA: I a mi, desitgi'm el mateix!

RANK: A vostè? Ah, molt bé, si ho vol així! Que dormi bé! I gràcies pel foc! (*Fa una inclinació a tots dos i se'n va.*)

HELMER, *a mitja veu*: Va ben begut.

NORA, *distreta*: Ja pot ser. (*HELMER es treu de la butxaca el seu clauer i va cap al vestíbul.*) Torvald, què vols fer?

HELMER: Buidar la bústia. És ben plena. Demà al matí no hi haurà lloc per als diaris.

NORA: Encara vols treballar, a aquesta nit?

HELMER: Saps molt bé que no és això el que vull. Ei, què passa? Algú ha manipulat el pany.

NORA: El pany?

HELMER: Sí, segur. Qui ho pot haver fet? No crec que les minyones... Aquí a terra hi ha una agulla de cabells trençada. Nora, és una de les teves...

NORA, *ràpidament*: Potser els nens...

HELMER: Procura que no s'hi acostumin. Hm, hm... ja està, al final l'he pogut obrir. (*Buida la bústia i crida en direcció a la cuina.*) Helene!... Helene! Apagui el llum de l'entrada. (*Torna a la sala després de tancar la porta del vestíbul; du les cartes a la mà.*) Veus com es va acumulant el correu? (*Fulleja les cartes.*) Què és això?

NORA, *a la finestra*: La carta! Oh no, no, Torvald!

HELMER: Dues targetes de visita... de Rank.

NORA: Del doctor Rank?

HELMER, *mirant-se-les*: Rank, doctor en medicina. Eren al damunt. Les deu haver tirat quan se n'anava.

NORA: Hi diu alguna cosa?

HELMER: Hi ha una creu negra damunt el seu nom. Mira! Quina idea més macabra! Com si ens anunciés la pròpia mort!

NORA: És el que fa.

HELMER: Com? En saps alguna cosa? T'ho ha dit?

NORA: Sí. Aquestes targetes signifiquen que s'acomiada de nosaltres. Vol tancar-se per morir.

HELMER: Pobre amic meu! Sabia que no podia conservar-lo gaire temps! Però tan de pressa... I ara anirà a encallar-se com una bèstia ferida!

NORA: Sí, la cosa és inevitable, millor que es faci sense paraules. No ho creus, Torvald?

HELMER, *passejant-se amunt i avall*: Estava tan compenetrat amb nosaltres! No em puc imaginar que ja no hi sigui. Amb els seus sofriments i la seva soledat era una mena de fons ennuolat rere el paisatge ple de sol de la

nostra felicitat. Però potser és millor així. (*S'atura.*) I potser també per a nosaltres, Nora. Ara estem ben sols, tu i jo. (*L'abraça.*) Oh, la meva dona estimada. És com si mai no et pogués estrènyer prou fort. Saps..., Nora? Més d'una vegada he desitjat que t'amenaci un perill imminent per poder arriscar la meva vida, la meva sang... i tot, tot per tu.

NORA, *desfent-se de l'abraçada i dient en un to ferm i resolt:*

Ara has de llegir les teves cartes, Torvald!

HELMER: No, no, ara no. Vull estar amb tu, estimada.

NORA: Sabent que el teu amic s'està morint?

HELMER: Tens raó. Això ens ha trasbalsat a tots dos. Alguna cosa lletja s'ha introduït entre nosaltres: la idea de la mort i la dissolució. Primer hem de tractar de desfer-nos-en. Fins aleshores... que cadascú es retiri a la seva cambra.

NORA, *llançant-se-li al coll:* Torvald... bona nit! Bona nit!

HELMER, *besant-li el front:* Bona nit, petita alosa meva! Que dormis bé, Nora! Jo encara donaré una ullada al correu. (*Se'n va amb les cartes a la seva cambra i tanca la porta darrere seu.*)

NORA, *que amb els ulls extraviats, va temptejant al seu entorn, pren el dominó de HELMER, s'hi embolica i murmurava amb una veu ronca, agitada i convulsa:* No veure'l mai més! Mai més, mai més, mai més! (*Es tapa el cap amb el xal.*) No veure mai més els nens. A ells tampoc. Mai més, mai més... L'aigua negra i glaçada! Aquest abisme sense fons... Aquest... Ah, si ja hagués passat aquest moment! Ara pren la carta. Ara la llegeix! No, no! Encara no! Torvald, adéu, adéu a tu i als nens... (*Vol sortir corrents. En aquest moment, HELMER obre violentament la seva porta i apareix amb una carta oberta a la mà.*)

HELMER: Nora!

NORA, *amb un crit:* Ah!

HELMER: Què significa això? Saps què diu, aquesta carta?

NORA: Sí, ho sé. Deixa'm marxar! Deixa'm sortir!

HELMER, *retenint-la*: On vols anar?

NORA, *provant de desfer-se'n*: No m'has de salvar, Torvald!

HELMER, *que recula trontollant*: És veritat! Són veritat les coses que ha escrit aquest home...? És horrorós! No, no! No és possible, no pot ser veritat!

NORA: És veritat. T'he estimat més que res en tot el món.

HELMER: No em vinguis amb excuses idiotes!

NORA, *fent un pas cap a ell*: Torvald!

HELMER: Desgraciada!... Què has fet?

NORA: Deixa que me'n vagi! Tu no has de respondre de les meves culpes! No cal que et carreguis amb aquesta responsabilitat!

HELMER: Prou comèdia (*Va a tancar la porta que dóna al vestibul.*) Et quedaràs aquí i em donaràs compte de tot! Comprends el que has fet? Contesta'm! Ho comprends?

NORA, *mirant-lo fixament i dient amb una expressió immutable*: Sí, ara ho començo a comprendre... plenament.

HELMER, *caminant per la sala*: Oh, quin despertar més horrible per a mi! Ella, que era la meva joia i el meu orgull... i durant tots aquests vuit anys ha estat una hipòcrita, una mentidera... pitjor, pitjor encara: una delinqüent! Ah, que repulsiu i deplorable em sembla tot plegat! (*NORA calla i continua mirant-lo immutable. HELMER s'atura davant d'ella.*) M'ho havia d'imaginar que passaria una cosa així! Ho havia de preveure! Et prens la vida a la lleugera, no tens principis, igual que el teu pare! Calla! Has heretat del teu pare aquesta absència total de principis. Ni religió, ni moral, ni cap sentit del deure! Oh, com he estat castigat per haver fet els ulls grossos davant la seva conducta! I ho vaig fer per tu. I és així com m'ho pagues!

NORA: Sí..., així.

HELMER: Has destruït la meva felicitat! Has tirat per terra tot el meu futur! Oh, és terrible pensar-ho! Estic en

poder d'una persona sense escrúpols. Aquest home pot fer de mi el que vulgui, exigir-me qualsevol cosa, disposar de mi i donar-me ordres com millor li sembli... i jo no podré ni piular. I d'aquesta manera tan lamentable haig de caure i arruïnar-me... per la lleugeresa d'una dona!

NORA: Si me'n vaig d'aquest món, tu seràs lliure.

HELMER: No facis teatre! El teu pare també tenia sempre a punt alguna frase buida. De què em serviria que «te n'anessis d'aquest món», com tu dius! De res en absolut. Aquest home pot esbombar l'assumpte pertot arreu. I si ho fa, potser sospitaran que jo estava al corrent del teu acte criminal. Potser creuran que hi estava al darrere, que t'hi vaig instigar! I tot això t'ho dec a tu, a tu, a qui he tractat com la nineta dels meus ulls durant el nostre matrimoni. Comprends ara el que m'has fet?

NORA, amb freda impassibilitat: Sí.

HELMER: És tan increïble que no me'n sé avenir! Però ara cal veure com ens en sortim. Treu-te aquest xal! Treu-te'l, et dic! Haig d'arreglar les coses amb en Krogstad d'una manera o altra. Cal tapar tot aquest afer al preu que sigui. Pel que fa a nosaltres —a tu i a mi— cal donar la impressió que res no ha canviat. Però això serà només als ulls de la gent. O sigui que tu continuaràs aquí, a casa. Això queda clar. Però ja no et puc confiar l'educació dels nens. Oh, haver de dir això a qui tant he estimat i per qui sento encara...! Però ho hem de deixar resolt. A partir d'ara ja no es tracta de la nostra felicitat. Només es tracta de salvar la façana, de guardar les aparences. (*Truquen.* HELMER té un sobresalt.) Què passa? A aquestes hores de la nit? Encara un horror més gran...? Seria capaç...? Amaga't, Nora! Digues que estàs malalta!

NORA resta dreta, immòbil. HELMER va a obrir la porta del vestíbul.

MINYONA, *a mig vestir, des del vestíbul*: Una carta per a la senyora.

HELMER: Dóna-me-la. (*S'apodera de la carta i tanca la porta.*) Sí, és d'ell. No te la dono; la vull llegir jo mateix.

NORA: Llegeix-la.

HELMER, *vora el llum*: Gairebé no goso. Potser ja estem perduts, tu i jo. No, no, haig de saber-ho! (*Obre de pressa la carta, en recorre unes quantes ratlles, consulta un document que hi va adjunt i llança un crit d'alegria.*) Nora! (*NORA el mira interrogativa.*) Nora!... No, haig de llegir-ho un altre cop!... Sí, sí, és ben bé això! Estic salvat! Nora, estic salvat!

NORA: I jo?

HELMER: Tu també, és clar. Estem salvats tots dos, tu i jo. Mira! Et retorna el reconeixement del deute. Escriu que li sap greu i que lamenta...; un canvi afortunat dins la seva vida... Ah, tant se val tot el que pugui escriure! Estem salvats, Nora! Ningú no pot fer res contra tu. Ah, Nora, Nora... Però abans que res hem de destruir aquest document abominable. Deixa'm veure... (*Dóna una ullada al reconeixement del deute.*) No, no el vull ni mirar. Per a mi, tota aquesta història no serà res més que un malson. (*Estripa el document i les dues cartes; llença els papers a l'estufa i observa com es cremen.*) Ja està. Ja no en queda res... Escriu que des de la nit de Nadal... Ah, deus haver passat tres dies terribles, Nora.

NORA: He lliurat un combat molt dur, aquests tres dies.

HELMER: I has caigut en la desesperació, i no veies altra sortida que... Però no pensem més en aquestes coses horribles! Des d'ara podem proclamar ben contents que tot s'ha acabat. Tot s'ha acabat! Però escolta, Nora! Sembla que no ho acabes d'entendre: ha passat tot per a nosaltres! Què et passa, ara? De què ve aquesta cara tan tètrica? Ah, la meva pobra i petita Nora, em sembla que t'entenc: no t'acabes de creure que t'hagi perdonat.

Però sí, ho he fet, Nora; et juro que t'ho he perdonat tot. Sé molt bé que tot el que has fet, ho has fet per amor a mi.

NORA: És veritat.

HELMER: M'has estimat com una dona ha d'estimar el seu marit. Només t'has equivocat en l'elecció dels mitjans. Però et penses que t'estimo menys perquè no hagi sabut actuar pel teu compte? No, no! T'has de recolzar en mi; jo seré el teu guia, el teu conseller. No seria un home, si justament aquesta incapacitat tan femenina no et fes doblement atractiva als meus ulls! Oblida les dures paraules que t'he dit en el primer moment de desconcert, quan em semblava que tot havia d'enfonsar-se sobre el meu cap. T'he perdonat, Nora. Et juro que t'he perdonat.

NORA: Et dono les gràcies pel teu perdó. (*Va cap a la cambra de la dreta.*)

HELMER: No, queda't. (*Mirant dins la cambra.*) Què hi vols fer, a l'alcova?

NORA, *des de dins*: Treure'm aquesta disfressa.

HELMER, *davant la porta oberta*: Sí, fes-ho. I procura tranquil·litzar-te i recuperar l'equilibri, petita alosa espantada! Reposa en mi, que tinc les ales amples per protegir-te. (*Camina pels voltants de la porta.*) Ah, que bonica i agradable és aquesta casa, Nora! Aquí està segura la meva coloma, que jo he salvat de les urpes del falcó! Jo tornaré el repòs al teu pobre cor agitat! Amb el temps, ho aconseguiré, Nora, creu-me. Demà mateix ho veuràs tot sota una llum diferent, i aviat tornarà a ser tot igual que abans. No tindrè necessitat de repetir-te que t'he perdonat. Els teus sentiments t'ho confirmaran. Com pots imaginar que m'hagi passat pel cap treure't de casa o fer-te simplement cap retret? Ah, tu no saps els sentiments que viuen dins un home de debò. Per a un home, la idea que ha perdonat la seva dona, que l'ha perdonat

sincerament i de tot cor, és una font de dolçor i de satisfaccions indescriptibles. Això, en certa manera, la converteix doblement en la seva propietat. És com si ell li hagués regalat una segona vida. Podríem dir que ara és per a ell dona i filla a la vegada. I això és el que, des d'aviu, has de ser per a mi, pobre i petit ésser desconcertat i desemparat! Res més no t'ha de fer por, Nora. Sigues sempre ben franca amb mi i jo actuaré per tu i et trauré del damunt qualsevol responsabilitat... Què passa? Que no vols anar al llit? T'has tornat a vestir?

NORA, *amb la roba de cada dia*: Sí, Torvald, m'he tornat a vestir.

HELMER: Però, per què? A aquestes hores de la nit?

NORA: Aquesta nit no dormiré.

HELMER: Però, Nora, estimada...

NORA, *mirant el seu rellotge*: Encara no és tan tard. Seu, Torvald! Hem de parlar de moltes coses, tu i jo!

S'asseu a una banda de la taula.

HELMER: Nora, això què vol dir?... La duresa de la teva expressió...

NORA: Seu. Serà llarg. Haig de parlar amb tu de moltes coses.

HELMER, *asseient-se davant d'ella, vora la taula*: Em fas por, Nora. I no t'entenc.

NORA: Justament, d'això es tracta. No m'entens. I jo tampoc no t'he entès... fins aquest vespre. No, no m'interrompis. Escolta només el que t'haig de dir. Posarem les coses al seu lloc, Torvald.

HELMER: Com vols dir?

NORA, *després d'un breu silenci*: Ara que ens trobem aquí asseguts, no hi ha res que et sorprengui?

HELMER: Què m'hauria de sorprendre?

NORA: Fa vuit anys que som casats. No et sorprèn que si-

gui la primera vegada que tots dos, tu i jo, marit i muller, parlem l'un amb l'altre seriosament?

HELMER: Seriosament? Què vols dir amb això?

NORA: En tots aquests vuit anys...; no, ja des d'abans..., des del moment que ens vam conèixer, mai no hem canviat ni una sola paraula seriosa sobre cap tema seriós.

HELMER: T'havia d'atabalar constantment i a tota hora amb les meves preocupacions, que tampoc no em podies ajudar a resoldre?

NORA: No parlo de preocupacions. Vull dir que mai no ens hem assegut a parlar seriosament de coses importants.

HELMER: Però, estimada Nora, vols dir que haurien estat coses del teu interès?

NORA: Aquí volia arribar. No m'has entès mai. Us heu portat amb mi d'una manera molt injusta. Primer, el papa, i després tu.

HELMER: Què! Nosaltres dos...? Nosaltres dos, que t'hem estimat més que ningú?

NORA, *fent un gest negatiu amb el cap*: Mai no m'heu estimat. Senzillament us ha semblat encantador enamorar-vos de mi.

HELMER: Però, Nora, com pots parlar així?

NORA: És que és així, estimat Torvald. Quan era a casa, amb el papa, ell m'exposava totes les seves opinions i jo opinava igual que ell. I si alguna vegada pensava diferent, m'ho guardava per a mi, perquè a ell no li hauria agradat. Deia que era la seva nina i jugava amb mi com jo jugava amb les meves nines. Després vaig venir a casa teva...

HELMER: Quina expressió fas servir per al nostre matrimoni?

NORA, *impertorbable*: Vull dir que vaig passar de les mans del papa a les teves mans. Ho vas arreglar tot al teu gust i jo m'hi vaig adaptar. O ho feia veure, no ho sé ben bé... Em sembla que totes dues coses, tan aviat l'una com l'al-

tra... Ara, quan hi penso, trobo que la meva vida ha estat com la d'una captaire...; he viscut al dia, fent davant teu tota mena de petites trapelleries. Però tu ho volies així. Tu i el papa heu comès amb mi una gran injustícia. És culpa vostra que no hagi arribat mai a res.

HELMER: No saps, Nora, fins a quin punt ets injusta i desagraïda! No has estat feliç aquí?

NORA: No, mai. M'ho semblava, però no ho he estat mai.

HELMER: Mai..., mai no has estat feliç?

NORA: No, només estava alegre. I tu has estat sempre molt atent amb mi. Però aquesta casa no era res més que una sala de jocs. Aquí, a casa teva, he estat la dona nina, igual que vaig ser la filla nina a casa del meu pare. I els nens també han estat les meves nines. Trobava divertit que juguessis amb mi, com també els nens es divertien quan jo jugava amb ells. Això ha estat el nostre matrimoni, Torvald.

HELMER: Hi ha alguna cosa de cert en tot el que dius, malgrat l'exageració i l'exaltació que poses en les teves paraules. Però des d'ara tot serà diferent. S'ha acabat l'època dels jocs. Ara ve el temps de l'educació.

NORA: L'educació, de qui? La meva o la dels nens?

HELMER: La teva i la dels nens, estimada Nora.

NORA: Ai, Torvald, tu no ets l'home que em pugui educar per fer de mi la dona que necessites.

HELMER: I ets tu qui ho dius?

NORA: I jo..., quina preparació tinc per educar els nens?

HELMER: Nora!

NORA: No has dit tu mateix fa una estona que no t'atreveies a confiar-me aquesta tasca?

HELMER: En un moment d'excitació! Com pots donar-hi tanta importància?

NORA: Oh, és que tenies tota la raó. No estic a l'alçada d'aquesta feina. Abans tinc davant meu un altre deure. Haig d'educar-me a mi mateixa. I tu no ets home per

ajudar-me a aconseguir-ho. Me n'haig de sortir tota sola.
I per això ara et deixo.

HELMER, *alçant-se d'un salt*: Què dius?

NORA: Haig d'estar totalment sola, si em vull aclarir amb
mi mateixa i amb tot el que m'envolta. És per això que
no em puc quedar més temps a casa teva.

HELMER: Nora, Nora!

NORA: Me'n vaig ara mateix. Suposo que la Kristine m'a-
collirà per una nit.

HELMER: T'has tornat boja! No ho pots fer! T'ho prohi-
beixo!

NORA: Des d'ara, no té sentit prohibir-me res. M'emporto
les coses que són meves. No vull res de tu, ni ara ni mai.

HELMER: Això és una follia!

NORA: Demà tornaré a casa meva..., vull dir a la meva ciu-
tat d'origen. Allà em serà més fàcil trobar alguna feina
que em convingui.

HELMER: Oh, ets una criatura obcecada i sense experièn-
cia.

NORA: L'haig d'adquirir aquesta experiència, Torvald.

HELMER: Deixar la teva llar, el teu marit i els teus fills! No
penses en tot el que dirà la gent?

NORA: No puc tenir-ho en compte. L'únic que sé és el que
jo necessito.

HELMER: És revoltant! Així oblides els teus deures més sa-
grats?

NORA: De què en dius els meus deures més sagrats?

HELMER: Ah, cal que t'ho digui? T'haig de recordar els
deures amb el teu marit i amb els teus fills?

NORA: Tinc altres deures tan sagrats com aquests.

HELMER: No, no els tens! Quins altres deures podrien
ser?

NORA: Els deures amb mi mateixa.

HELMER: Abans que res ets esposa i mare!

NORA: Ja no ho crec, això. Crec que, per damunt de tot,

sóc un ésser humà com ho puguís ser tu... o que, en tot cas, haig de provar de tornar-m'hi. Sé prou bé, Torvald, que la majoria de la gent et donaran la raó i que aquestes coses també figuren als llibres. Però a mi ja no em poden condicionar les coses que digui la gent o que constin als llibres. Haig de reflexionar aquestes coses per mi mateixa, per veure-les clares.

HELMER: És que potser no veus clara la teva posició a la pròpia família? No tens una guia infal·lible en aquestes qüestions? No tens la religió?

NORA: Ah, Torvald, ni tan sols sé què és exactament la religió.

HELMER: Però, què dius?

NORA: Només sé el que ens explicava el pastor Hansen quan ens preparava per a la confirmació. Ens deia que la religió era això o allò altre o el de més enllà. Quan ho hagi deixat tot enrere i estigui sola amb mi mateixa, examinaré també aquesta qüestió. Vull saber si tot el que ens deia el pastor Hansen era just o, com a mínim, si és just per a mi.

HELMER: Oh, és inconcebible! Que una dona jove parli d'aquesta manera! Però si no acceptes la religió com a guia, m'has de permetre almenys que invoqui la teva consciència! Perquè suposo que et queda encara un cert sentit de la moral? O potser tampoc? Contesta'm!

NORA: Ah, Torvald, no és fàcil contestar-te. Realment, no ho sé. Són coses que no veig gens clares. Només sé que la meua manera de veure-les és completament diferent de la teva. Tot just acabo de saber que les lleis no són gens com em pensava. Però que aquestes lleis hagin de ser forçosament justes és una cosa que no m'entra al cap. Una dona, no té el dret de protegir el seu pare moribund ni de salvar la vida del seu marit? Jo no ho crec pas així.

HELMER: Parles com una criatura. No entens en quina societat vius...

NORA: No, no l'entenc, tens tota la raó. Però ara me'n vull

ocupar. Cal que sàpiga qui de tots dos té raó: la societat o jo.

HELMER: Estàs malalta, Nora. Tens febre. Gairebé em sembla que has perdut el seny.

NORA: Mai no m'havia sentit tan lúcida ni tan segura de mi mateixa com aquesta nit.

HELMER: I amb aquesta lucidesa i aquesta seguretat, deixes el teu marit i els teus fills?

NORA: Sí, ho faig.

HELMER: Això només té *una* explicació.

NORA: Quina?

HELMER: Que ja no m'estimes.

NORA: No, justament.

HELMER: Nora! I ho dius així...?

NORA: Em sap greu, Torvald. Sempre t'has portat bé amb mi. Però no hi puc fer res: ja no t'estimo.

HELMER, *esforçant se per contenir-se*: Quan dius això, et sents també prou lúcida i segura?

NORA: Sí, completament lúcida i segura. És per això que no em vull quedar aquí.

HELMER: I em pots explicar com he perdut el teu amor?

NORA: Sí, ho puc fer. Ha estat aquest vespre. Quan no s'ha realitzat el prodigi. He vist que no eres l'home que em pensava.

HELMER: Explica't millor. No t'entenc.

NORA: Ho havia esperat amb tanta paciència durant aquests vuit anys. Déu meu, sabia molt bé que els prodigis no es donen cada dia. I vet aquí que em cau al damunt tota aquesta pila de coses terribles. I jo tenia un ferm convenciment: ara es realitzarà el prodigi. Quan la carta d'en Krogstad era dins la bústia, no se'm va acudir ni un sol moment que poguessis cedir a les exigències d'aquest home. Tenia el ferm convenciment que li respondries: fes-ho conèixer a tothom qui vulguis! I després que ell ho hagués fet...

HELMER: Sí, què hauria passat? Després que jo hagués lliurat la meva pròpia muller a la vergonya i l'oprobri...?

NORA: Després d'això —així ho vaig creure fermament—, tu desafiaries l'opinió pública, ho carregaries tot damunt teu i diries: sóc jo el culpable.

HELMER: Nora!

NORA: Et penses que mai hauria acceptat aquest sacrifici per part teva? No, és clar que no. Però quin pes haurien tingut les meves explicacions davant les teves? Aquest era el prodigi que jo esperava i la perspectiva del qual m'omplia de por. I per evitar-ho, estava disposada a acabar amb la meua vida.

HELMER: Amb molt de gust treballaria per tu dia i nit, Nora. Per tu suportaria tota mena de privacions i sacrificis. Però no hi ha ningú que sacrifiqui el seu honor per l'ésser estimat.

NORA: ~~Centenars de milers de dones ho han fet.~~

HELMER: Oh, penses i parles com un infant sense seny.

NORA: Potser sí. Però tu no penses ni parles com l'home amb qui jo pugui sentir-me unida. Quan t'ha passat la por... no del que m'amenaçava a mi, sinó del perill a què tu mateix estaves exposat...; quan ha passat aquell perill per a tu, has actuat com si no hagués passat res. I jo he tornat a ser, com abans, la teva petita alosa, la teva nina, amb qui havies de redoblar les teves atencions, perquè era tan fràgil i vulnerable. (*S'aixeca.*) Torvald..., en aquell moment he comprès que havia viscut vuit anys amb un estrany i que li havia donat tres fills... Oh, no hi vull ni pensar! Em vénen ganes d'esquinçar-me jo mateixa en mil bocins.

HELMER, *aclaparat*: Ho veig, ho veig. S'ha obert un abisme entre tots dos... Però, digue'm, Nora... No hi ha manera de tapar-lo?

NORA: Tal com sóc ara, no sóc una dona per a tu.

HELMER: Tinc forces per canviar.

NORA Potser sí, si et prenen la nina.

HELMER: Separar-me, separar-me de tu..., no, no, Nora!

És una idea que no m'entra al cap.

NORA: Raó de més per passar a l'acció. (*Es fica a la cambra de la dreta i en torna amb l'abric a la mà i amb una bossa de viatge que deixa damunt una cadira.*)

HELMER: No, ara no, Nora! Espera fins demà.

NORA, *posant-se l'abric*: No puc passar la nit a casa d'un estrany.

HELMER: Però no podem viure aquí tots dos, com germà i germana?

NORA, *lligant-se el barret*: Saps perfectament que no duraria gaire. (*Es posa la bufanda.*) Adéu, Torvald. No vull veure els nens. Sé que estaran en bones mans, millors que les meves. Tal com sóc ara, no puc fer res per ells.

HELMER: Però més endavant, Nora... Més endavant?

NORA: Com ho puc saber, si no sé ni tan sols què serà de mi.

HELMER: Però tu ets la meva dona, Nora; ho ets ara i ho seràs sempre.

NORA: Escolta, Torvald: quan una dona deixa la casa del seu marit, com jo ho faig ara, tinc entès que, segons la llei, el marit no té amb ella cap obligació. En qualsevol cas, et deslliuro de tota obligació. No t'has de sentir lligat per res, com jo tampoc no em vull sentir lligada. Hi ha d'haver llibertat total per a totes dues parts. Aquí tens el teu anell. Torna'm el meu.

HELMER: Això també?

NORA: També.

HELMER: Aquí el tens.

NORA: Molt bé. Ara tot s'ha acabat. Aquí et deixo les claus. Les minyones estan al corrent de totes les coses de la casa, més que jo. Demà, després de la meva partida, la Kristine passarà a recollir totes les coses que em pertanyen, tot el que vaig dur de casa meva. Vull que me les enviïn.

HELMER: Tot s'ha acabat! Acabat! Nora, no pensaràs mai més en mi?

NORA: És clar que pensaré sovint en tu, en els nens i en aquesta casa.

HELMER: Et puc escriure, Nora?

NORA: No..., mai. T'ho prohibeixo.

HELMER: Però no et podré fer arribar...?

NORA: Res, res.

HELMER: ... ajudar-te si en tens necessitat?

NORA: No, et dic que no! No accepto res de gent estranya.

HELMER: Nora... per a tu no seré mai res més que un estrany?

NORA, *prenent la bossa de viatge*: Ah, Torvald, s'hauria de produir el més gran dels prodigis.

HELMER: Diques... a quin prodigi et refereixes?

NORA: Caldria que tant tu com jo canviéssim fins al punt que... Ah, Torvald, ja no crec en prodigis!

HELMER: Doncs jo sí que hi vull creure. Acaba...: que canviéssim fins al punt que...

NORA: ...que la nostra convivència es convertís en un matrimoni. Adéu! (*Se'n va per la porta del vestíbul.*)

HELMER, *desplomant-se en una cadira vora la porta i tapant-se la cara amb les mans*: Nora! Nora! (*Mira al voltant i s'aixeca.*) Buida! Ja no hi és! (*Amb un raig d'esperança.*) El més gran dels prodigis!

Sentim que es tanca amb un cop fort la porta del carrer.

NO ME'N PARLI, DE LA NORA

El personatge d'Ibsen no és feminista

En acabar la presentació fa unes setmanes al Romea de la companyia Dramaten d'Estocolm, amb *Casa de nines*, el públic alabava sense restriccions la rara intensitat del nou muntatge d'Ingmar Bergman, i tothom amb qui vaig parlar donava per fet que l'obra és feminista, com ho demostren la independència de criteri i de vida que la Nora assoleix al final, i la crítica radical i destructiva que ella fa del món autoritari i hipòcrita del marit.

Tanmateix, Ibsen, que creava en un moment en què a Noruega ja existia el moviment feminista, ni admetia aquest ni cap altre moviment social. Els condemnava sense paliatius, com tots els moviments i revolucions socials que no anaven al fons de la naturalesa humana. *Casa de nines* és antifeminista, com ja li varen tirar en cara les feministes del seu temps en la sorollosa polèmica que en seguí l'estrena el 1879, quan la gent exhibia targes amb la frase: «Per favor, no me'n parli, de la Nora». Ibsen, en fer aquesta obra, no pensava tant en la figura prefeminista de Medea, la dona que ataca el marit amb la raó i la fúria i que mata els fills per venjança, en la versió d'Eurípides, sinó en la figura del rei Èdip de Sòfocles, el qual, en descobrir la veritat de la seva condició, descobreix la seva pròpia identitat, després de la crisi. Creure que la Nora només descobreix la seva condició de dona sotmesa significa afeblir el més radical missatge de *Casa de nines*. L'experiència de la Nora és individual, i l'individu és l'únic que interessa Ibsen.

La Nora se'ns presenta de cap a cap de l'obra com una dona egoïsta i egocèntrica. Quan la seva antiga amiga la va a veure, ella mateixa reconeix aquest tret del seu caràcter: després de dir-li que «avui no vull ser egoïsta» i que vol escoltar-la, en lloc de fer-ho, es llança a una llarga explicació sobre la seva heroïcitat en salvar el seu marit quan estava malalt. Entendre que la Nora havia ajudat el seu marit per amor, o la seva amiga, per amistat, és el principal error que es comet en interpretar *Casa de nines*. En ambdós casos actua per orgull.

I és que costa molt d'acceptar que el protagonista positiu d'una obra no respongui als ideals de bondat que la societat portem dins. La Nora falseja un document amb l'excusada de l'amor; però això no és un acte heroïc: és una falsificació. L'amor, l'amistat i tota la vida de la Nora, des del moment d'alegria del Nadal que inaugura l'obra, són falsos, encara que ella no se'n adoni o no vulgui fer-ho. Adonar-se'n constituirà precisament el punt d'inflexió de la seva crisi, com en *Èdip*. I, així, igual com Èdip avança cap a la veritat, caigui qui caigui (i són molts els qui moren per la seva tossuderia), la Nora avança entre tortures cap a la seva, cap al seu destí, encara que caiguin el metge enamorat, el marit, els fills, la societat. I si Èdip entra en la fosca de la ceguesa per veure-hi més clar, la Nora ho fa en la fosca de la nit. Però no idealitzem: la ceguesa és ceguesa, i la fosca, fosca, i viure-hi no és precisament una ganga.

L'individualisme abrandat de la Nora no demana perdó ni, encara menys, solidaritat de o envers les altres dones, o qui sigui. És una egoïsta insolidària radical. I això, ho repeteixo, costa de ser acceptat. Potser per primera vegada en la història del teatre europeu, un heroi —una heroïna—, no utilitza els criteris morals del bé i del mal en la recerca del camí personal (la conversió del pecador), sinó els de la veritat: ser ella mateixa, en absoluta veritat. Díficilment pot trobar-se un personatge que pugui anguniar més, per ser

de la mena més contrària als preceptes i als sentiments de la nostra societat.

Qui vulgui intuir el destí de la Nora a partir del cop de porta de la casa conjugal (amb la culpa d'haver abandonat els fills, perseguida legalment pel marit, rebutjada per la societat), pot llegir la història del vell Èdip dramatitzada per Sòfocles a *Èdip a Colonos*. ¿Hi trobem un bon vell que ha assolit la pau de l'esperit, que torna a estimar la família, un sant? És una obra més torbadora encara que *Casa de nines*, ja que, mentre aquí el futur resta obert en la gelada nit noruega, l'Èdip de Sòfocles és un apàtrida castigat pels sofriments, que arriba com un impiu al recer de «les terribles deesses», el nom de les quals la gent no gosa dir, i que, després de rebutjar la pietat de la seva filla Ismene, condemna els seus fills amb un odi brutal i reprova per sempre la seva pàtria, Tebes.

Que un vell atrotinat que conserva intacte el seu odi pugui ser elevat al final a la categoria dels déus, indica que Sòfocles jugava fort a la carta del personatge que anteposa la veritat a tota altra opció ètica i humana.

Ibsen va tornar ja vell a Noruega, i encara va viure tres anys. Portava la vida metòdica de sempre i defugia la gent amb obstinació malcarada. Els seus conciutadans, contra els qui havia llançat les més dures andanades, li van haver de retre homenatge per la fama que havia assolit, però ho feien a contracor, com a contracor ell l'acceptava. N'havia marxat 30 anys abans, tancant la porta amb la fúria de la Nora.

JOSEP M. CARANDELL
El País, 22 de novembre de 1990

FITXA D'ESTRENA

Aquesta traducció de Feliu Formosa va ser estrenada a Sant Cugat del Vallès el dia 29 de novembre de 1996 per la Cia. Teatre Bis al Centre Cultural Sant Cugat, amb el repartiment següent:

TORVALD HELMER
NORA
DOCTOR RANK
SENYORA LINDE
NILS KROGSTAD

Pep Pla
Mercè Managuerra
Josep Minguell
Aurora García
Albert Pérez

*Disseny d'escenografia,
vestuari i il·luminació*
Construcció de l'escenografia
Realització de vestuari
Composició musical i flauta
Muntatge de so
Regidoria
Ajudant de direcció
Assistència a la direcció
Dramatúrgia i direcció

Marianne Thallaug Wedset
Carles Pujol i Pau Rueda
Les Jolis i Xavier Bernaus
Chris Poole
Marc Urquizu
Anna Sant
Ginette Muñoz
Miriam Alamany
Juni Dahr

TAULA

NORA A VOL D'OCELL.	5
CRONOLOGIA.	19
CASA DE NINES.	25
ACTE PRIMER .	29
ACTE SEGON .	65
ACTE TERCER.	93
NO ME'N PARLI, DE LA NORA. EL PERSONATGE D'IBSEN NO ÉS FEMINISTA	121
FITXA D'ESTRENA	125

COL·LECCIÓ POPULAR DE
TEATRE CLÀSSIC UNIVERSAL

Darrers títols publicats:

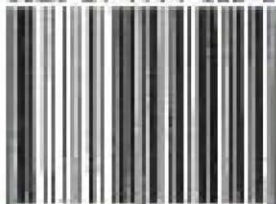
38. Carlo Goldoni, *El cafè*
39. Carlo Goldoni, *La família de l'antiquari*
40. Molière, *Les dones sàvies*
41. John Millington Synge, *Genets cap a la mar i Les bodes del llauner*
42. Friedrich Schiller, *Maria Estuard*
43. Bernard Shaw, *Comandant Barbara*
44. Luigi Pirandello, *Aquesta nit improvisem*
45. Arthur Schnitzler, *La Cacatua Verda*
46. Pierre de Marivaux, *El triomf de l'amor*
47. Carlo Goldoni, *L'hostalera*
48. Friedrich Schiller, *Els bandits*
49. Almeida Garrett, *Fra Luís de Sousa*

Casa de nines fou estrenada el 1879 a Copenhaguen. Al llarg de les dues darreres dècades del segle passat les representacions d'aquesta obra van provocar una sorollosa polèmica. I és que la força de la Nora, el personatge principal de l'obra, deriva de la seva condició de reflex simbòlic d'allò que no hi ha. I les imatges d'allò que es defineix per l'absència són el desig profund d'autonomia de les dones i la por dels homes a perdre la seva «raó de ser».

Costa d'acceptar que el protagonista d'una obra no respongui als ideals de bondat de la nostra societat, però la Nora se'ns presenta com una dona egoïsta i insolidària. L'amor, l'amistat i tota la seva vida són falsos, encara que ella no se'n adonï o no vulgui fer-ho. Adonar-se'n constituirà el punt d'inflexió de la seva crisi: el drama real comença allà on la funció s'acaba.

Aquest volum reproduïx la traducció de Felïu Formosa, traductor també de dues obres d'Ibsen publicades per l'Institut del Teatre: *Hedda Gabler* i *Espectres*. Com aquestes dues, *Casa de nines* respon a un projecte concret de posada en escena. Això fa que a les exigències de rigor i fidelitat de la traducció calgui afegir la preocupació per la vitalitat de la llengua, característiques dels textos de Formosa.

ISBN 84-7794-502-0

9 788477 945024